

Nr 16

Försvarsutskottets betänkande med anledning av dels propositionen 1973:1 angående anslag m. m. för budgetåret 1973/74 inom försvarsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner, dels propositionen 1973:75 angående vissa organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret jämte motioner.

I betänkandet behandlas förslag av Kungl. Maj:t (försvarsdepartementet) i propositionen 1973:1 bilaga 6 och i propositionen 1973:75 samt yrkanden i motionerna 1973:634–635, 1973:638, 1973:897, 1973:1115, 1973:1119, 1973:1121, 1973:1124–1125, 1973:1623, 1973:1663–1664 och 1973:1666. En sammanställning av alla motionsyrkanden återfinns i bilaga 1. Av bilagan framgår var i betänkandet de olika yrkandena behandlas.

Vissa förslag i de båda propositionerna har utskottet redan behandlat (FöU 1973:8, rskr 1973:62 resp. FöU 1973:14, rskr 1973:170).

1. Det militära försvarets och civilförsvarets fortsatta inriktning

I propositionen 1973:1 bilaga 6 har Kungl. Maj:t (s. 8–34) föreslagit riksdagen att godkänna de riktlinjer för det militära försvarets och civilförsvarets fortsatta inriktning som departementschefen har angett.

1972 års försvarsbeslut

Nya riktlinjer för totalförsvarets fortsatta inriktning har fastställts av 1972 års riksdag (prop. 1972:75, FöU 1972:17, rskr 1972:231). I fråga om grunderna för vår säkerhets- och försvarspolitik innebär riksdagens beslut ingen ändring. Säkerhetspolitiken skall även i fortsättningen bygga på alliansfrihet i fred och syfta till neutralitet i krig. Totalförsvaret avses liksom hittills ha sådan styrka, sammansättning och beredskap att det är fredsbevarande. Om Sverige ändå blir inblandat i ett framtida krig skall de resurser vi kan disponera koncentreras på kraftfulla åtgärder för att till det yttersta bevara landets frihet.

1972 års försvarsbeslut innebär inte något ställningstagande till försvarsutgifternas storlek under flera år. Däremot godkändes femåriga planeringsramar för planeringen inom det militära försvaret och civilförsvaret. Såväl planeringsramarna som de årliga utgiftsramarna avses i fortsättningen komma att prövas varje år.

Under 1972 tog riksdagen även ställning till formerna för sin

medverka i försvarsplaneringen enligt det nya planerings- och budgeteringssystemet (prop. 1972:103, FöU 1972:23, rskr 1972:309).

Programplaner för det militära försvaret och civilförsvaret

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande uppdrog chefen för försvarsdepartementet i mars 1972 åt överbefälhavaren och civilförsvarsstyrelsen att utarbeta programplan för det militära försvaret resp. civilförsvaret för perioden 1973/74–1977/78. Anvisningar för arbetet lämnades i mars och i juni 1972.

Militära försvaret

I anvisningarna till överbefälhavaren angavs att som utgångspunkt för programplaneringen skulle för vart och ett av budgetåren 1973/74–1977/78 gälla en planeringsram om 6 470 milj. kr. i prisläge februari 1971. Kompensation för pris- och lönestegringar skulle förutsättas utgå enligt nettoprisindex. Planeringen skulle i avvaktan på riksdagens beslut utgå från de riktlinjer för det militära försvarets fortsatta utveckling som angetts i propositionen 1972:75. Dessutom skulle ytterligare 35 milj. kr. per budgetår reserveras för att förbättra värnpliktsförmånerna.

I september 1972 lämnade överbefälhavaren till Kungl. Maj:t programplan för det militära försvaret för perioden 1973/74–1977/78. Denna programplan kompletterades av överbefälhavaren i november 1972. I programplanen och komplementet behandlas det militära försvarets utveckling på två skilda ekonomiska nivåer.

Överbefälhavaren behandlar i sin programplan den av riksdagen beslutade *ekonomiska planeringsramen* för det militära försvaret och anför att denna i förhållande till utgiftsramen för budgetåret 1972/73 innebär en oförändrad medelstildelning i 1971 års pris- och löneläge. Överbefälhavaren anför att denna planeringsram väsentligt understiger de ekonomiska ramar som har utretts såväl av 1970 års försvarsutredning som av överbefälhavaren. Följderna av 1971 års avtalsrörelse har enligt överbefälhavaren inte till fullo beaktats vid ramberäkningarna. Skillnaden beräknas till ca 1 000 milj. kr. för femårsperioden.

Gällande prisregleringssystem leder enligt överbefälhavaren till att avsevärda belopp måste reserveras inom det militära försvarets planeringsram för att möta den bedömda kommande prisutvecklingen. Beräkningen av reservens storlek grundas dock enligt överbefälhavaren på osäkra hypoteser om den verkliga prisutvecklingen fram till 1978 års prisläge. När planeringsramen räknas om till 1972 års pris- och löneläge uppstår ytterligare en brist. Denna omräkning samt de av Kungl. Maj:t ändrade planeringsförutsättningarna avseende hyressättning för mark, kostnader för omlokalisering m. m. innebär enligt överbefälhavaren att den verkliga köpkraften har sjunkit med 1 300 milj. kr. under programplaneperioden. Om utgiftsramen inte kompenseras för detta kommer det militära

försvarets utveckling att fjärma sig från intentionerna i 1972 års försvarsbeslut. Överbefälhavaren anser därför att prisregleringssystemet behöver omprövas.

Överbefälhavaren hävdar att utvecklingen av löner och priser har lett till en sådan sänkning av köpkraften att programplaneringen inte kan genomföras med tidigare studier och utredningar som grund. Möjlighet att uppnå balans mellan försvarsbeslutets ambitioner och tilldelade ekonomiska resurser bedöms inte föreligga och det militära försvarets mål och uppgifter samt sättet att genomföra invasionsförsvaret måste därför omprövas från grunden.

Med hänsyn till de redovisade konsekvenserna för det militära försvarets utveckling har överbefälhavaren ansett det angeläget att redovisa en alternativ planering på en högre nivå än den som angavs i anvisningarna för programplaneringen. Denna högre nivå – tilläggsnivån – skapar enligt överbefälhavaren förutsättningar att tillgodose de viktigaste ambitionerna i försvarsbeslutet. Tilläggsnivån innebär att den anvisade planeringsnivån – grundnivån – räknas upp med den bedömda skillnaden mellan verkliga pris- och löneförändringar från februari 1971 till februari 1972 och tillgängliga prisregleringsmedel. Till detta kommer omräkning av den i föregående års planer avsatta prisregleringsreserven. För programplanepérioden anges detta motsvara ca 840 milj. kr.

I fråga om den *internationella utvecklingen* anser överbefälhavaren att en politisk avspänning i Europa visserligen har kommit till stånd men att denna får varaktig betydelse först om den resulterar i åtgärder inom det militärpolitiska området. Överbefälhavarens tidigare bedömning av insatsmöjligheterna mot Sverige står kvar oförändrad.

Beträffande *krigsmaktens tillstånd* år 1972 säger överbefälhavaren att fältförbanden i stort sett har god kvalitet. Detta gäller också ytattack- och ubåtsförbanden samt kustartilleriets lätta fasta batterier och rörliga spärrförband. Inom flygvapnet har effekten hos de enskilda förbanden förbättrats men antalet förband gått ned.

Tillförseln av ny materiel till krigsorganisationen sedan år 1968 har inte kompensert bortfallet av äldre materiel. Vidare har utbildningens omfattning inte svarat mot de behov som låg till grund för 1966 års riksdagsbeslut om värnpliktsutbildningen. Krigsmaktens styrka har minskat och handlingsfriheten för framtiden beskurits.

Överbefälhavaren anför vidare att bristen på aktiv militär personal inom fredsorganisationen under de senaste åren har medfört att målen för värnpliktsutbildningen i vissa avseenden inte har uppnåtts. Detta har lett till minskad effekt i krigsorganisationen, främst inom armén.

Repetitionsutbildningsläger och utbildningsanordningar har inte byggas ut i takt med det nya värnpliktsutbildningssystemets införande. Utbildningshjälpmedel har inte kunnat införas i sådan omfattning att bristen på befäl har kunnat kompenseras i större omfattning.

Överbefälhavaren framhåller att den genomförda *planeringen* inte har kunnat grundas på ett fullgott operativt studieunderlag. Planen ger därför endast uttryck åt en preliminär inriktning av och avvägning inom

krigsmakten. Planen belyser dock de viktigaste konsekvenserna för krigsmakten som helliet i aktuella ekonomiska nivåer. Målet har varit att skapa förutsättningar att behålla handlingsfrihet för väsentliga funktioner tills fastare beslutsunderlag finns.

Nu genomförd planering ger enligt överbefälhavaren en entydig bild av den avsevärt minskade krigsorganisation som blir en följd av gällande planeringsförutsättningar. Vid 1980-talets början har de viktigaste krigsorganisatoriska enheterna reducerats till ca 50 %, i vissa fall ännu mer, av nuvarande antal. För återstående förband, främst inom armén, sjunker dessutom kvaliteten ytterligare. Detta är, framhåller överbefälhavaren, en följd av bl. a. den otillräckliga materielanskaffningen under programplanepreioden.

För planeringsperiodens tidigare del bedömer överbefälhavaren att försvaret fortfarande kan föras i avvärjande syfte i en invasionsriktning och enligt nu gällande principer. Under periodens senare del avtar krigsmaktens krigsavhållande effekt. Möjligheterna att avvärja invasion går successivt ned. Risken för överraskande anfall ökar. Möjligheterna att skydda transporter och att under neutralitet och i fred upptäcka och ingripa mot gränskränkningar minskar. Överbefälhavaren anser mot denna bakgrund att krigsmaktens uppgifter och principerna för försvarets förande måste omprövas.

Överbefälhavaren uttalar att de låga ekonomiska nivåerna medför en minskad materielanskaffning som drabbar industrin. Den minskande beställningsvolymen kommer på sikt också att reducera möjligheterna att inom landet utveckla och producera tekniskt kvalificerad försvarsmateriel, vilket enligt överbefälhavaren leder till allvarliga konsekvenser för det militära försvarets utveckling.

Vid programplanens behandling i militärledningen har försvarsgrenscheferna anmält avvikande meningar på olika punkter.

Civiltörsvaret

Enligt anvisningarna för planeringen skulle för vart och ett av budgetåren 1973/74–1977/78 gälla en ram om 118 milj. kr. i prisläge februari 1971. Kompensation för pris- och lönestegringar skulle förutsättas utgå enligt nettoprisindex. I planeringen fick förutsättas att utöver den angivna ramen skulle vid behov under budgetåren 1973/74 och 1974/75 få användas resterande del av de medel som enligt 1971 års planeringsdirektiv avsågs för ändamål enligt vissa tidigare åtaganden. I direktiven angavs vidare att planeringen i avvaktan på riksdagens beslut skulle utgå från de riktlinjer för civiltörsvarets fortsatta utveckling som hade angetts i propositionen 1972:75.

Omräknat med nettoprisindex till prisläge februari 1972 uppgår planeringsramen för vart och ett av budgetåren under programplanepreioden till 124,6 milj. kr. Ramen avser inte sådan verksamhet som under perioden kommer att finansieras på annat sätt än med medel från civiltörsvarets utgiftsram.

I augusti 1972 lämnade civiltörsvarsstyrelsen till Kungl. Maj:t programplan för perioden 1973/74–1977/78. I planen redovisas civiltör-

svarets utveckling under perioden i den angivna ekonomiska nivån. Civilförsvarsstyrelsen har dessutom lämnat förslag till inriktning i en utgiftsram om ca 143 milj. kr. per budgetår.

Inriktningen av planeringen av civilförsvaret innebär enligt civilförsvarsstyrelsen att

civilförsvarsåtgärderna skall avse skydd mot verkningar av i första hand konventionella stridsmedel vid bekämpning av militära mål och stödmål,

befolkningen – i varje fall i områden där bekämpning förutses komma att ske – skall ha tillgång till skyddsrum med gott konventionellt skydd,

undsättningsorganisationen skall kunna verka såväl i ett konventionellt krig som i ABC-miljö och förändring av organisationen inriktas mot ökad anpassning till det konventionella krigets krav,

möjligheterna att till måttliga kostnadsökningar åstadkomma ABC-skydd för civilförsvarsanläggningar tas till vara,

civilförsvaret skall kunna begränsa verkningarna på befolkningen av ABC-stridsmedel som sätts in utanför våra gränser,

enskilda skyddsrum utrustas med ABC-skydd samt

skyddsmasker anskaffas med hittillsvarande inriktning, dvs. att en sådan produktionskapacitet upprätthålls att skyddsmasker kan tilldelas hela befolkningen inom några år efter beslut härom.

Den anvisade planeringsramen ansluter enligt civilförsvarsstyrelsens bedömning inte till någon av ramarna i den år 1971 upprättade perspektivplanen för civilförsvaret. Ett väl avvägt förslag inom planeringsramen 124,6 milj. kr. kan avges först sedan ytterligare studier har genomförts, dvs. tidigast i den programplan som avlämnas år 1973. Intill dess bör olika alternativ beträffande organisationens omfattning och beredskap m. m. hållas öppna.

Den *nuvarande organisationen* beskrivs i programplanen sammanfattningsvis enligt följande.

Den vid 1959 års riksdag beslutade organisationen för ledning av civilförsvaret och undsättningsverksamheten är uppbyggd till 87 % i personellt hänseende och 95 % i materiellt hänseende. Enligt 1972 års försvarsbeslut skall organisationen för det lokala allmänna civilförsvaret begränsas till den nuvarande. Uppbyggnadsläget är dock inte lika inom alla län. Stora differenser finns, vilket innebär att uppbyggnadsarbetet ännu inte är avslutat.

Av anläggningarna beräknas ca 50 % av ledningscentralerna (huvuddelen av de större) och planlagda observationsplatser vara utbyggda eller under utbyggnad. Tillgången på skyddsrum för framskjutna undsättningsenheter och på branddammar motsvarar drygt 25 % av behovet.

Beträffande det nuvarande systemet för att alarmera allmänheten vid luftfara framhåller styrelsen bl. a. att sektorlarmnäten i vissa luftförsvarssektorer inte är färdigbyggda. Alarmeringsbeslut får därför fattas med ledning av luftförsvorsorientering, vilket inte är tillfredsställande. En allvarig svaghet i nuvarande alarmeringssystem ligger i att förvarningstiden är otillräcklig i vissa områden och i bristande uthållighet hos

stridsledningssystemet. Beredskap och funktionssäkerhet är dessutom låga på grund av att civilförsvarets alarmeringsledare inte har tillräcklig utbildning och övning och att modern utrustning för alarmeringsledning i viss utsträckning saknas.

Antalet platser i enskilda skyddsrum beräknas den 1 juli 1973 uppgå till ca 4,8 milj., varav ca 3,4 milj. i bostadsbebyggelse. Tillgången på skyddsrum är totalt sett god under förutsättning att förvarningssystemet ger tillräcklig förvarning och att befolkningen inte behöver vistas i skyddsrummen under lång tid. Eljest erfordras att varje person disponerar ett betydligt större utrymme än vad som nu finns i skyddsrummen. Den lokala fördelningen av skyddsrummen är i vissa avseenden mindre lämplig. Skyddet över ytan i de största städerna betecknas som dåligt och inom stora områden som obefintligt. Den lokala bristen på skyddsrum i innerområdena i de större städerna, i bostadsområden med läghus och villabebyggelse samt i flera mindre orter med militära mål får tills vidare mötas genom utrymning och omflyttning av befolkningen.

Skyddsmasker för befolkningen finns f. n. till ett antal av ca 1,6 milj. En begränsad anskaffning pågår med den inriktning som har angetts i propositionen 1972:75 och som innebär att en fortlöpande produktion upprätthålls för att kunna anskaffa skyddsmasker åt hela befolkningen inom en rimlig beredskapstid.

Den gällande planläggningen för utrymning, inkvartering och omflyttning samt flyktingmottagning grundar sig på förut gjorda prognoser för befolknings- och fordonsutveckling m. m. En översyn av utrymningssystemet har tidigare förutsatts bli nödvändig i början av 1970-talet. Utvecklingen har bekräftat denna bedömning främst i fråga om planläggning för invasionsutrymning.

I *perspektivplanen* gjord avvägning syftar enligt civilförsvarsstyrelsen till att oavsett ekonomisk ram utforma ett civilförsvaret som på sikt är balanserat med hänsyn till samtliga angreppsfall. Ju lägre planeringsram som därvid har gällt, desto mer resurser har under 1970-talet avdelats till åtgärder som ger effekt först på lång sikt. Vidare planeras förhållandevis mer resurser in för skadeförebyggande än skadeavhjälpande verksamhet. För avvägningar inom de delar av *perspektivplanen* som gäller åtgärder som finansieras såväl inom som utom fjärde huvudtiteln har tyngdpunkten särskilt i låga ramar förlagts till fortsatt skyddsrumsutbyggnad.

För *programplaneringen* innebär detta synsätt enligt civilförsvarsstyrelsen att tillräckliga resurser under 1970-talet måste avdelas för att på sikt anskaffa skyddsmasker åt befolkningen, för fortsatt utbyggnad av anläggningar åt civilförsvarsorganisationen samt för forskning, försök och utveckling som ger effekt först på längre sikt. De besparingar som till följd härav blir nödvändiga under 1970-talet måste göras genom att undsättningsorganisationen minskas och beredskapen sänks.

Målet för huvudprogrammet under programplaneperioden är enligt civilförsvarsstyrelsen att förbättra befolkningens skydd över ytan, främst i samband med markstrider, att börja förbättra skyddsmöjligheterna i 14 av de största städernas innerområden, att materiellt och personellt

komplettera den reducerade lednings- och undsättningsorganisationen och anpassa den till främst det konventionella krigets krav samt att upprätthålla beredskap för att vid eventuellt senare beslut av statsmakterna kunna anskaffa skyddsmasker åt hela befolkningen.

Vidare ses under programplaneperioden utrymningsplanläggningen över för att kunna anpassas till utvecklingen. Däremot måste nuvarande takt i utbyggnaden av ledningscentraler, skydd för framskjutna enheter och branddammars minskas. Moderniseringen och i vissa fall ersättningen av äldre centraler måste i stor utsträckning ställas på framtiden. Med denna avvägning och i avvaktan på bättre utredningsunderlag har medel inte satts av inom den anvisade planeringsramen för att avhjälpa brister i organisationens beredskap och uthållighet.

Departementschefen

Säkerhetspolitiska överväganden (s. 21–23)

Departementschefen anser att den internationella utvecklingen sedan 1972 års försvarsbeslut inte föranleder någon ändring av de sammanfattande bedömningar som redovisades i propositionen 1972:75 (s. 98–108).

Bedömningen att det har inträtt en situation i Europa som kan innebära förutsättningar för att uppnå ett mera varaktigt tillstånd av avspänning och samarbete har enligt departementschefen ytterligare underbyggts av den fortsatta utvecklingen. Sannolikheten för krig i Europa mellan stormaktsblocken är nu liten. Av detta kan man dock inte dra slutsatser om hur sannolikheten för krig blir i framtiden. Dessutom föreligger alltså de rent militära förutsättningarna för ett snabbt omslag till ett storkrig i Europa. Verkliga reduceringar av rustningsnivåerna på ömse håll i Europa har inte skett och de båda stormaktsblockens förmåga att snabbt öka styrkorna i Europa har inte minskat. Beredskapen är också alltså hög på ömse håll och övningsverksamheten är intensiv även i vårt närområde.

Fördragen mellan Förbundsrepubliken Tyskland och Sovjetunionen resp. Polen ratificerades i maj 1972. Direkta överläggningar mellan de båda tyska staterna har lett till flera överenskommelser.

Förberedande förhandlingar inför den länge aviserade konferensen om säkerhet och samarbete i Europa inleddes i november i Helsingfors. Särskilda förhandlingar om rustningsbegränsning i Centraleuropa planeras ske senare i år.

Fördraget om förbud mot tillverkning och innehav av biologiska stridsmedel och toxinvapen öppnades för undertecknande i april 1972. Vid nedrustningskonferensen i Genève fortsätter arbetet med ett motsvarande förbud mot kemiska stridsmedel.

I samband med president Nixons besök i Moskva i maj 1972 träffades överenskommelse om att begränsa arsenalerna av strategiska kärnvapen. Även om de s. k. SALT-avtalen inte innebär nedrustning i egentlig

mening så innebär de dock framsteg, eftersom Förenta staterna och Sovjetunionen därigenom har underkastat sig rustningsbegränsningar. Minst lika viktig som de formella avtalsresultaten torde den ömsesidiga förståelse vara som Sovjetunionen och Förenta staterna uppnår för varandras försvarsproblem genom SALT-förhandlingarna. Förhandlingarnas hittills gynnsamma förlopp har medfört att ett förödande strategiskt kärnvapenkrig förefaller ha blivit mycket osannolikt. Man kan vidare utgå från att höjningar av stormaktsblockens försvarsanslag kommer att stöta på politiska svårigheter i både öst och väst.

Det finns enligt departementschefen även andra inslag i situationen. Om Atlantpakten och Warszawapakten skall behålla sina nuvarande möjligheter att möta eventuella konflikter utan att tillgripa kärnvapen, s. k. graderat motstånd, torde betydande kostnadsökningar bli ofrånkomliga. Doktrinen kan så småningom komma att urholkas och större avseende än tidigare kan komma att fästas – åtminstone i doktrin- och försvarsplaneringsdiskussioner – vid taktiska kärnvapen med hög precision.

På sovjetisk sida pågår en omfattande utbyggnad av flottstyrkorna. Sovjetunionen minskar därigenom snabbt västmakternas hittillsvarande dominans på världshaven. De växande sovjetiska sjöstridskrafterna i Murmansk-området bör ses mot denna globala bakgrund. Sovjets förberedelser för försvar av detta basområde berör av naturliga skäl även indirekt styrkeförhållandena i vårt närområde.

Departementschefen anser sig kunna konstatera att Sveriges säkerhetspolitiska läge under det senaste året inte har ändrats så att någon förändring av mål och inriktning enligt 1972-års försvarsbeslut nu behöver vidtas.

Anvisningar för perspektivplanering (s. 23--24)

Kungl. Maj:t uppdrog i juni 1972 åt överbefälhavaren och civilförsvarsstyrelsen att genomföra perspektivplanering för det militära försvaret och civilförsvarets utveckling efter år 1977. Resultaten av denna planering skall redovisas i perspektivplaner. Chefen för försvarsdepartementet bemyndigades att ge närmare anvisningar för perspektivplaneringen.

I departementschefens första anvisningar för denna planering angavs bl. a. att arbetet med att ta fram underlag m. m. inför nästa större beslut om försvarets inriktning skall utgå från att detta beslut kommer att fattas våren 1977 och att statsmakternas ställningstagande härvid skall baseras på underlag som består bl. a. av perspektivplaner och på dessa grundade programplaner för det militära försvaret och civilförsvaret. I anvisningarna ges vissa säkerhetspolitiska utgångspunkter för perspektivplaneringen.

Som underlag för planeringen skall till en början utnyttjas vissa av de angreppsfall som redovisades i rapporter från krigsmaktens miljöutredning och befolkningsskyddets miljöutredning i september 1970 resp. januari 1971 och som låg till grund för föregående perspektivplaner. Ett kompletterande miljöunderlag kommer att tillföras planeringen i juni

1973.

Under perspektivplaneringens fas 1 skall strukturer tas fram för några ekonomiska områden inom ett visst studieintervall. Dessa områden skall förläggas så att lönsamhetsgränser beträffande egenskaperna hos strukturerna samt för väsentligare system och förband blir belysta.

Den allmänna prisutvecklingen, som den avspeglas i nettoprisindex, förutsätts innebära att prisnivån fördubblas under en 20-årsperiod. Den militära utgiftsramen för budgetåret 1972/73, omräknad till antaget prisläge i början av 1990-talet, utgör alltså omkring 14 miljarder kr. För det ekonomiska studieintervall som har anvisats för det militära försvarets perspektivplanering ligger den undre gränsen vid en årlig resurstilldelning om 10 miljarder kr. i antaget prisläge i början av 1990-talet och den övre gränsen vid en årlig resurstilldelning om 20 miljarder kr. i samma prisläge.

En betydande del av civilförsvarets kostnader finansieras på annat sätt än över statsbudgeten. Avsevärda kostnader vilar finansiellt på kommuner, fastighetsägare och hyresgäster samt företag. Alla slag av åtgärder, dvs. även de som finansieras utanför statsbudgeten, måste övervägas vid ställningstagande till avvägningen mellan och inom de olika delprogrammen. Härav följer att avvägningen inte skall styras av kostnadsfördelningen mellan olika finansörer. Civilförsvarets nuvarande totala kostnader uppskattas till 280 milj. kr., vilket omräknat till antaget prisläge i början av 1990-talet motsvarar ca 560 milj. kr. Det ekonomiska studieintervall som har anvisats för civilförsvarets perspektivplanering ligger inom gränserna 450 milj. kr. och 900 milj. kr. för år i antaget prisläge i början av 1990-talet.

Överbefälhavaren och civilförsvarsstyrelsen har anmodats att lämna perspektivplan del I till Kungl. Maj:t senast den 1 juni 1974.

Det militära försvarets utveckling (s. 25–31)

Departementschefen erinrar om sitt tidigare uttalande att den internationella militärtekniska utvecklingen påverkar inriktningen av och takten i anskaffningen av försvarsmateriel för våra behov. Vi bör eftersträva att skapa förutsättningar för att anskaffa vapen och utrustning av tillräckligt hög kvalitet. Konsekvenserna av den tekniska utvecklingen i form av kraftiga kostnadsstegringar för kvalificerade vapensystem medför dock stora svårigheter för länder med begränsade resurser. Detta förhållande gäller även inom stormakterna.

De svenska försvarsutgifternas utveckling bör ses i förhållande till utvecklingstendenserna i omvärlden. Världens samlade försvarsutgifter i fasta priser ökades snabbt under perioden 1965–1968 men visar sedan år 1969 en svagt fallande tendens. De totala resurser som avdelades för försvarsändamål minskade från 1969 till 1970 med mer än två procent. Analys av budgeter och planer för åren därefter antyder ytterligare minskningar i försvarsutgifterna i fasta priser för många länder. Flera oberoende statistiska studier stöder enligt departementschefen slut-

satsen, att utvecklingen av världens samlade försvarsutgifter visar en tendens till en fortsatt minskning eller åtminstone en stabilisering på en något lägre nivå än den som gällde år 1969. Även om underlaget för denna slutsats självfallet präglas av en viss osäkerhet kan entydigt slås fast att den snabba tillväxt i omvärldens försvarsresurser som utmärkte stora delar av 1960-talet nu är bruten.

Till bilden hör att prisutvecklingen de senaste åren har varit förhållandevis snabb för ett flertal länder. Detta gäller särskilt prisutvecklingen på produktionsfaktorn arbetskraft. Härtill kommer kostnadsstegringarna för kvalificerade vapensystem. Man kan dra den slutsatsen att omvärldens krigsmakter måste minska i kvantitativ omfattning eller att omsättningen av materiel måste ske i betydligt lägre takt än f. n. och med inriktning mot enklare vapensystem.

För Sveriges vidkommande framhåller departementschefen att kostnadsstegringarna för personal och kvalificerad vapenmateriel skärper kraven på prioritering vid ställningstaganden till olika vapensystem. Den fortsatta utvecklingen av det militära försvaret kräver enligt departementschefens mening bl. a. mot denna bakgrund klara riktlinjer för avvägningen mellan kvalitet och kvantitet.

Den organisatoriska numerär för vilken försvarsmateriel anskaffas bör i första hand bestämmas med hänsyn till våra deklarerade säkerhetspolitiska ambitioner och militärgeografiska förutsättningar. Det är emellertid inte möjligt att av dessa dra entydiga slutsatser om lämplig numerär. Om det lämpliga antalet förband av olika skäl inte kan utrustas med materiel av en viss kvalitet bör lösningen i allmänhet vara att de utrustas med tekniskt mindre avancerade vapensystem. Inom en given kostnadsram kan därvid antalet förband i stället ökas. Denna princip kan dock inte tillämpas genomgående på alla system. För vissa vapensystem är möjligheterna att över huvud taget nå verkan bestämmande för kvaliteten på systemet och för det antal enheter som behövs.

Beträffande resursernas tidsmässiga avvägning framhöll departementschefen i propositionen 1972:75 att det militära försvarets operativa styrka kunde tillåtas gå ned något under de närmaste åren i syfte att förstärka resurserna för att skapa effekt och handlingsfrihet på sikt. Denna bedömning gjordes mot bakgrund av de senaste årens utveckling mot en politisk avspänning i Europa och kvarstår oförändrad.

Vid den fortsatta utvecklingen av det militära försvaret bör strävan vara att så stor del som möjligt av tillgängliga resurser används för materielanskaffning och utbildning som ger försvarseffekt i framtiden. Åtaganden som binder avsevärda resurser under en lång period bör emellertid göras med stor försiktighet.

Det militära försvaret bör byggas upp så att det i allt väsentligt är balanserat och ger möjlighet till djupförsvär med kraftsamling till gränser och kuster. Begränsningar i denna målsättning kan bli nödvändiga av olika skäl. Därvid bör sådana åtgärder prioriteras som medför att vårt försvar blir i vidsträckt mening uthålligt. Härigenom får försvaret enligt departementschefens mening den största krigsavhållande effekten. Mot

denna bakgrund bör de delar av krigsorganisationen som utgörs av avvägningsprogrammen Rörliga markstridsförband, Lokalt bundna markstridsförband, Övervattensstridsförband och Luftförsvarsförband utgöra den bas på vilken det militära försvarets avhållande förmåga skall byggas. Denna bas bör kompletteras med bl. a. ett kvalificerat spaningsflyg och en effektiv signalspaning för att möjliggöra en god förvarning. Fjärrstridsförbanden bör ges lägre prioritet.

Departementschefen går så över till *avvägningsprogrammets inriktning* och tar därvid mot bakgrund av överbefälhavarens programplan upp vissa allmänna riktlinjer som bör gälla för den fortsatta planeringen. Vid genomförandet kan variationer och förändringar inom ramen för dessa riktlinjer bli aktuella, t. ex. med hänsyn till resultaten av pågående och planerade studier och utredningar.

Utformningen av markstridsförbanden har stor betydelse för tilltron till vår förmåga att genomföra ett uthålligt försvar över territoriet. Omfattningen av avvägningsprogrammen Rörliga markstridsförband och Lokalt bundna markstridsförband kan varieras endast inom vissa gränser. Antalet enheter inom de lokalt bundna markstridsförbanden bör med hänsyn till vårt lands storlek vara förhållandevis stort. De kvalificerade, rörliga markstridsförbanden skall kunna kraftsamlas i olika angreppsriktningar för avvärjande strid. De bör därför hållas på en jämförelsevis hög kvalitetsnivå. Dessa förhållanden medför bl. a. att antalet rörliga förband i stor utsträckning blir beroende av tillgängliga ekonomiska resurser. Departementschefen biträder i stort den avvägning mellan rörliga och lokalt bundna markstridsförband som programplanen ger uttryck för. Han framhåller i detta sammanhang att de framtida infanteribrigaderna avses få en högre standard än de nuvarande samt att de brigader som förs över till lokalförsvarsförband i stort sett behåller sin materiel.

För övervattensstridsförbanden är tekniska prestanda av större betydelse än för markstridsförbanden. Det disponibla antalet är dock av grundläggande betydelse också för dessa förband. För att göra det möjligt att anskaffa ett tillräckligt antal fartyg för ytattackuppgifter bör därför den påbörjade övergången till lättare enheter fortsätta. Sådan fartygsmateriel bör väljas som företrädesvis är lämpad för kustnära uppträdande i invasionsförsvaret, dvs. i första hand patrullbåtar och torpedbåtar. Departementschefen godtar i princip överbefälhavarens inriktning av avvägningsprogrammet.

Överbefälhavaren redovisar en minskning av avvägningsprogrammet Fjärrstridsförband. Detta står i överensstämmelse med 1972 års försvarsbeslut. Överbefälhavaren föreslår att den pågående anskaffningen av 175 attack-, spanings- och skolflygplan av typ 37 Vigen genomförs. Departementschefen kommer senare att lämna förslag till Vigenprogrammets fortsatta utformning. I avvaktan härpå bör enligt propositionen förutsättas att "175-kontraktet" kommer att ligga fast. Tre ubåtar av typ A 14 har beställts. Härigenom behålls möjligheterna att inom landet utveckla och tillverka ubåtar.

Beträffande avvägningsprogrammet Luftförsvarsförband har riksdagen

beslutat att jaktversionen av flygplan 37 Viggen skall utvecklas för senare anskaffning. Riksdagen uttalade härvid att ansträngningar skulle vidtas för att minska kostnaderna för detta utvecklingsarbete. Den planering som redovisas i överbefälhavarens programplan har tagit hänsyn härtill. Departementschefen är inte beredd att ta ställning till överbefälhavarens förslag rörande utvecklingstakten för flygplan JA 37 Viggen. Myndigheternas planering innebär även att del av luftvärnsförbanden hålls på en hög teknisk nivå. Modernisering sker genom anskaffning av luftvärnsrobotar. Antalet luftvärnsförband går dock ned.

Beträffande avvägningsprogrammen Central och högre regional ledning, Allmän försvarsforskning samt Gemensamma myndigheter och funktioner anför i propositionen att kostnaderna för fredsorganisationen och övriga fasta kostnader måste begränsas. Den restriktivitet som överbefälhavarens planering ger uttryck för anser departementschefen vara nödvändig och riktig.

De senaste årens pris- och löneutveckling gör att uppmärksamhet måste ägnas försvarets kostnadsstruktur. Det är av stor vikt att tillgängliga resurser koncentreras till materielanskaffning och utbildning. Bl. a. är det viktigt att uppmärksamma och begagna alla möjligheter att begränsa utgifterna för administration samt freds- och förvaltningsorganisationen. Ett viktigt led i denna verksamhet är den översyn av arbetsuppgifter och organisation som har skett beträffande fortifikationsförvaltningen och försvarets forskningsorganisation samt den omorganisation som pågår vid försvarets materielverk.

En översyn av arbetsuppgifter och organisation vid försvarets civilförvaltning, försvarets sjukvårdsstyrelse och värnpliktsverket övervägs och bör enligt departementschefen komma till stånd så snart erforderliga utredningsresurser kan frigöras. Han bedömer också att en översyn av den centrala stabsorganisationen bör kunna påbörjas under åren 1974--1975.

Vad utbildningen beträffar har försöken med modifierad grundutbildning satts i gång. Överbefälhavaren har planerat fortsatt modifierad utbildning under programplaneperioden. I avvaktan på förslag från 1972 års värnpliktsutredning godtar departementschefen detta.

Repetitionsutbildningens omfattning har reducerats i myndigheternas programplaner. För arméförbandens del har en kraftigare minskning skett under periodens senare del än för det första året av planeringsperioden. Marinchefen räknar med att nästan helt ställa in repetitionsutbildningen under budgetåret 1973/74, medan flygvapenchefen räknar med att genomföra ungefär hälften av tidigare planerad repetitionsutbildning. Överbefälhavaren uttalar att han inte kan acceptera en så stark reducering som försvarsgrenscheferna har föreslagit. Han anmäler vidare att han avser att granska repetitionsutbildningssystemet.

Departementschefen finner för egen del att reduceringar i repetitionsutbildningens omfattning kan accepteras med hänsyn till bl. a. bedömningen av krigsriskerna i närtiden och för att möjliggöra att resurser sätts av för åtgärder som ger styrka på längre sikt. Han anser därför att repetitionsutbildningen vid armén under budgetåret 1973/74 bör kunna

begränsas något utöver vad chefen för armén har föreslagit. Departementschefen anser däremot, liksom överbefälhavaren, att en något större omfattning av repetitionsutbildningen vid armén bör eftersträvas under de därpå följande fyra åren. Beträffande repetitionsutbildningens omfattning vid marinen och flygvapnet kan departementschefen i huvudsak godta marinchefens resp. flygvapenchefens planering. Han erinrar i detta sammanhang om att Kungl. Maj:t i juni 1972 har meddelat vissa föreskrifter rörande repetitionsutbildningen inom armén, varigenom besparingar kan göras genom minskning av antalet tjänstgöringsdagar utan att antalet repetitionsinkallade värnpliktiga sjunker i motsvarande grad.

Departementschefen behandlar därefter *personalutvecklingen* inom det militära försvaret. Kungl. Maj:t har genom beslut i december 1971 uppdragit åt överbefälhavaren att i samråd med försvarets rationaliseringsinstitut lämna förslag till och vidta åtgärder för att genomföra vissa personalminskningar inom försvaret. För perioden 1972/73--1976/77 har som mål angetts en minskning med minst 2 500 anställda. I en till beslutet fogad promemoria anges att vissa beslut av statsmakterna kan medföra ökning av den anställda personalen. Överbefälhavaren har i samråd med försvarets rationaliseringsinstitut gett direktiv för minskning av antalet anställda inom olika organisationer. Dessa direktiv innebär att personalminskningen under perioden skall vara netto omkring 3 000. Myndigheternas planering visar på vissa problem att uppnå avsedda reduceringar, bl. a. gäller detta de förbandsbundna verkstädernas civila personal. Överbefälhavaren föreslår att vissa åtgärder vidtas för att underlätta personalminskningen. Den tidigare nämnda översynen av arbetsuppgifter och organisationen vid vissa myndigheter är ett led i denna verksamhet.

En minskning av antalet anställda bör enligt departementschefen ske utan friställningar och sålunda främst genomföras i samband med naturliga avgångar. Antalet pensionsavgångar t. o. m. budgetåret 1977/78 bland civil personal inom försvaret har beräknats till mellan 4 000 och 5 000 beroende på vilken pensionsålder som tillämpas i de olika individuella fallen. Härtill kommer övrig s. k. naturlig avgång.

I syfte att ytterligare underlätta rationaliseringsverksamheten har Kungl. Maj:t genom beslut den 30 juni 1972 uppdragit åt statens personalnämnd att med biträde av försvarets personalnämnd svara för omplacering av övertalig personal inom försvaret. Härtill kommer det trygghetsavtal för statstjänstemän som har ingåtts den 30 oktober 1972 mellan statens avtalsverk och de statsanställdas huvudorganisationer. Detta ger möjlighet att genom beslut fattade före den 1 januari 1974 tillämpa normerna i Kungl. Maj:ts brev den 30 juni 1960 med föreskrifter om särskilda förmåner för viss övertalig personal vid försvaret.

Överbefälhavaren anmäler att befintliga bindningar inom *byggnadsverksamheten* skapar vissa svårigheter att i tid kunna tillgodose investeringsbehoven i samband med personalminskningar. Enligt departementschefens mening är vissa investeringar nödvändiga och bör priorite-

ras för att snabbt ge avsedda rationaliseringsvinster. Det är emellertid också nödvändigt att i detta sammanhang beakta bl. a. det förslag som försvarets fredsorganisationsutredning har lagt fram samt statsmakternas ställningstaganden i anslutning till detta förslag. Departementschefen erinrar om att ett stort antal militära byggnadsobjekt har tidigarelagts under senaste allmänna konjunkturedgång. Därigenom har eftersläpningar i viss utsträckning återhämtats. Detta bör enligt hans mening ge möjligheter till investeringsåtgärder i den utsträckning som bedöms vara erforderlig för att nå rationaliseringsvinster och minskning av antalet anställda. Han bedömer det också möjligt att göra vissa besparingar inom byggnadssektorn under perioden, bl. a. som en följd av att fredsorganisationen minskar.

Det gångna årets säkerhetspolitiska händelser förstärker intrycket av ökad politisk avspänning i Europa. Några väsentliga förändringar av de militära styrkeförhållandena har emellertid inte skett. Utvecklingen på sikt i Europa är därför f. n. svår att bedöma. Av dessa skäl är det nödvändigt att våra militära resurser upprätthålls på rimlig nivå och handlingsfriheten inför framtiden säkerställs. Departementschefen anser att den säkerhetspolitiska utvecklingen och det samhällsekonomiska läget inte ger anledning att ändra planeringsinriktningen eller planeringsramen för det militära försvaret. Planeringen för det militära försvarets utveckling under perioden 1973/74-1977/78 bör därför enligt hans mening ske enligt en planeringsram som utgår horisontellt från basbeloppet, avrundat 6 904 milj. kr., i den utgiftsram för budgetåret 1973/74 som han förordar. Planeringsramen för femårsperioden bör således vara 34 520 milj. kr. i prisläget februari 1972. I planeringen bör förutsättas att kompensering för pris- och löneförändringar skall ske enligt nettoprisindex.

Civilförsvarets utveckling (s. 32-34)

Riktlinjer för den fortsatta programplaneringen för civilförsvaret fastställdes av 1972 års riksdag. Dessa riktlinjer innebär i stort att civilförsvaret skall ha som mål att bidra till totalförsvarets fredsbevarande funktion genom att stärka civilbefolkningens motståndsförmåga och därmed tilltron till vår vilja att göra motstånd mot påtryckningar och angrepp. Om vi inte lyckas att avhålla från angrepp eller hot är det civilförsvarets uppgift att skydda befolkningen och lindra verkningarna av skador. Även när krig pågår i vår omvärld och endast indirekt berör vårt land skall civilförsvaret kunna lindra de sekundära verkningarna för befolkningen.

Grundläggande för planeringen skall vara att befolkningen skyddas mot verkan av i första hand konventionella stridsmedel vid bekämpning av mål i samband med invasion samt vid markstrider. Befolkningen som sådan skall inte ses som ett primärt mål för en angripare. Viss hänsyn måste emellertid tas till att befolkningen kan ställas inför direkt hot om

skadegörelse och att civilförsvaret då kan påverka hotsituationen. Beträffande kärnvapen samt biologiska och kemiska stridsmedel är utgångspunkten att krig i Europa med dessa stridsmedel ter sig föga troligt. Möjligheten av att de ändå används kan emellertid inte uteslutas. Inom ramen för den allmänna inriktningen mot främst skydd mot konventionella stridsmedel bör därför vidtas de åtgärder som till måttliga kostnader kan motverka följderna av även sådana stridsmedel. Med hänsyn till att en omfattande utrymning allvarligt stör samhällslivet bör planeringen inriktas på att i möjlig mån ge befolkningen skydd i skyddsrum. Nuvarande skyddsrum ger ett gott skydd mot annan vapenverkan än verkningarna av kärnvapen i och närmast omkring detonationscentrum.

Mot bakgrund av den inriktning av civilförsvarets utveckling som statsmakterna har angett framhåller civilförsvarsstyrelsen som angeläget att befolkningsskyddet på sikt balanseras mot de angreppsfall som bör vara vägledande för planeringen. Detta medför bl. a. att resurser för skadeförebyggande åtgärder på sikt planeras in i större utsträckning än resurser för skadeavhjälpande verksamhet. Under programplaneprodukten bör skyddet över ytan förbättras så att skydd kan beredas befolkningen även i samband med markstrider. Skyddsmöjligheterna bör förbättras i de största städernas innerområden. Lednings- och undsättningsorganisationen i den omfattning som 1972 års försvarsbeslut anger bör kompletteras och anpassas främst till det konventionella krigets krav. Slutligen bör beredskap upprätthållas för att vid eventuellt senare beslut av statsmakterna kunna anskaffa skyddsmasker åt befolkningen. En översyn av utrymningssystemet väntas bli nödvändig under den aktuella perioden.

Vad civilförsvarsstyrelsen har anfört i programplanen beträffande inriktningen i stort av planeringen under perioden föranleder inte någon erinran från departementschefens sida. Han vill emellertid framhålla betydelsen av att tillräckliga resurser sätts av i den anvisade planeringsnivån för att upprätthålla produktionsberedskap för tillverkning av skyddsmasker. Detta innebär att en begränsad anskaffning upprätthålls i syfte att kunna öka produktionen, om ändrade förhållanden ger anledning härtill. För att göra detta möjligt kan de kompletterande åtgärderna för fortsatt uppbyggnad av lednings- och undsättningsorganisationen behöva begränsas. En sådan begränsning kan enligt propositionen accepteras och överensstämmer med principen att skadeförebyggande åtgärder bör prioriteras före skadeavhjälpande verksamhet.

Fördelningen av betalningsmedel på de olika produktionsområdena blir av nyss nämnda skäl något annorlunda än den som civilförsvarsstyrelsen har redovisat i sin programplan. Förskjutningar i avvägningen kan också bli aktuella på grund av ändringar som inte nu kan förutses. Bl. a. utreds f. n. civilförsvarets fredsorganisation i fråga om civilförsvarsstyrelsen, utbildningsorganisationen och i viss mån förrådsorganisationen. I detta sammanhang kommer vidare organisationens utbildningsbehov att ses över liksom de mål som bör gälla för övningsverksamheten inom civilförsvaret.

Beträffande den verksamhet som f. n. finansieras på annat sätt än från fjärde huvudtiteln anmäler departementschefen att flera viktiga frågor som rör skyddsrummbyggnad f. n. övervägs inom försvarsdepartementet, bl. a. på grundval av förslag från 1969 års skyddsrumsutredning. Exempel härpå utgör frågor angående planering av skyddsrummbyggnad, behovsberäkning, taktiska krav på skyddsrummens utformning med hänsyn till deras användning i krigstid, skyddsteknisk beskaffenhet samt placering med hänsyn till bedömda risker för befolkningen m. m. Riktlinjer i fråga om skyddsrum för befolkningen har tidigare behandlats av 1972 års riksdag. Dessa kommer att ligga till grund för de överväganden som görs.

Som helhet anser departementschefen att civilförsvaret i den planeringsnivå som föreskrivits för perioden 1973/74-1977/78 kommer att utvecklas så att skyddet för befolkningen i krig ytterligare förbättras. Han fäster härvid särskild vikt vid att skyddsrummbyggnad fortsätter. Det är vidare betydelsefullt att genom kontinuerlig anskaffning produktionsberedskap upprätthålls för att anskaffa skyddsmasker för befolkningen om utvecklingen skulle visa att det behövs.

Planeringen för civilförsvarets utveckling bör enligt departementschefen ske enligt en planeringsram som utgår horisontellt från basbeloppet i den utgiftsram som han förordar. Basbeloppet uppgår till 125,6 milj. kr. I planeringen bör få förutsättas en medelförbrukning om totalt 12 milj. kr. utöver planeringsramarna under budgetåren 1973/74 och 1974/75 om så skulle behövas för att betala vissa åtaganden som har gjorts före budgetåret 1972/73. Det innebär en total planeringsram under perioden 1973/74-1977/78 om 640 milj. kr. i prisläget februari 1972. Vidare bör förutsättas att kompensation för pris- och löneförändringar kommer att ske enligt nettoprisindex. Ramen avser endast sådan verksamhet för civilförsvaret som finansieras från fjärde huvudtiteln. Den fortsatta planeringen bör alltså tills vidare ske från förutsättningen att kostnaderna för civilförsvarets åtgärder fördelas mellan stat, kommuner och enskilda enligt oförändrade principer.

Motionerna

I detta sammanhang behandlar utskottet följande motionsyrkanden.

Beträffande säkerhets- och försvarspolitiken behandlar utskottet motionen 1973:1125 av herr Wedén (fp) såvitt avser hemställan att riksdagen beslutar anhålla hos regeringen om fortlöpande information beträffande det i statsverkspropositionen, bilaga 6, införda nya perspektivet angående användning från en eventuell angripares sida av små kärnvapen med stor precision.

Beträffande det militära försvarets utveckling behandlar utskottet

dels motionen 1973:1115 av herr Hermansson m. fl. (vpk) i vilken har

hemställts att riksdagen måtte uttala sig för

1. en försvarsordning byggd på folkförsvarets principer, bestående av ett territorialförsvar av lokala och mobila enheter samt ett gränsförsvar,
2. att satsningen på Viggen-projektet avbrytes,
3. att militärutgifterna under budgetåret 1973/74 nedtrappas med minst 2 000 milj. kr.,

4. att samtliga militära utgifter uppförs under 6:e huvudtiteln,

dels motionen 1973:1121 av herr Petersson i Gäddvik och herr tredje vice talmannen Virgin (m) i vilken har hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t på nytt framhåller vikten av att de nu så angelägna rationaliseringsåtgärderna underlättas, i första hand genom tillhandahållande av rörlig kredit för kapitalkrävande investeringar,

dels motionen 1973:1125 av herr Wedén (fp) såvitt avser hemställa att riksdagen beträffande de allmänna riktlinjerna för det militära försvarets inriktning godkänner vad i motionen anförts, innebärande bl. a. en höjning av planeringsramen beträffande det militära försvaret för perioden 1973/74 till 1977/78 i jämförelse med regeringens förslag från 34 520 milj. kr. i prisläge februari 1972 till 36 000 milj. kr.,

dels motionen 1973:1663 av herr Bohman m. fl. (m) i vilken, med hänvisning till motionen 1973:241, såvitt nu är i fråga har hemställts att riksdagen måtte besluta

1. att för perioden 1973/74–1977/78 godkänna en planeringsram för det militära försvaret om 36 245 milj. kr. i prisläget februari 1972, innebärande en höjning med 1 725 milj. kr.,

2. att tilldela försvarets myndigheter en rörlig kredit att användas för rationaliseringsinvesteringar och att återbetalas med hjälp av rationaliseringsvinsterna,

dels motionen 1973:1666 av herr Wedén (fp) såvitt avser hemställa att riksdagen måtte besluta

1. att godkänna vad i motionen anförts beträffande det militära försvarets inriktning och att för perioden 1973/74 till 1977/78 godkänna en planeringsram för detsamma om 36 090 milj. kr. i prisläget februari 1972, innebärande en höjning i jämförelse med regeringens förslag om 1 570 milj. kr.,

2. att av Kungl. Maj:t begära förslag till höstriksdagen beträffande en rörlig kredit till försvarets myndigheter.

Beträffande civilförsvarets utveckling behandlar utskottet

dels motionen 1973:897 av herr Lindkvist och fru Theorin (s) i vilken har hemställts att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna att kostnader för skyddsrum och skyddsmaterial inte bör drabba bostads- och anläggningssektorn utan läckas genom statsmedel inom totalförsvarets ekonomiska ramar,

dels motionen 1973:1125 av herr Wedén (fp) såvitt avser hemställa att riksdagen beträffande de allmänna riktlinjerna för civilförsvarets inriktning godkänner vad i motionen anförts, innebärande bl. a. en höjning av planeringsramen beträffande civilförsvaret för perioden

1973/74 till 1977/78 i jämförelse med regeringens förslag från 640 milj. kr. till 750 milj. kr. i prisläge februari 1972 (jfr motionen 1973:1666).

Beträffande priskompensation för det militära försvaret och civilförsvaret behandlar utskottet

dels motionen 1973:635 av herr Enskog m. fl. (fp, c) såvitt avser hemställa att riksdagen beslutar att uppdra åt Kungl. Maj:t att framlägga förslag om en ny priskompensation i stället för nu tillämpat nettopris-index,

dels motionen 1973:1125 av herr Wéden (fp) såvitt avser hemställa att riksdagen för det första bifaller regeringens förslag beträffande anvisningar till prisregleringar för det militära försvaret och civilförsvaret för budgetåret 1973/74, för det andra anhåller om ytterligare prisregleringsanslag för budgetåret 1972/73 på tilläggsstat på grund av den ofullständiga täckningen enligt nu gällande regler för innevarande budgetår, samt, för det tredje, om tillsättande av snabbutredning beträffande pris- och lönekompensationssystemet för försvaret i enlighet med i motionen angivna riktlinjer,

dels motionen 1973:1663 av herr Bohman m. fl. (m) såvitt avser hemställa att riksdagen måtte besluta att full ersättning för inträffade pris- och kostnadsstegringar skall utgå i enlighet med vad som angivits i motionen,

dels motionen 1973:1666 av herr Wéden (fp) såvitt avser hemställa att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära förslag till höstriksdagen beträffande ett bättre priskompensationssystem.

Utskottet

Säkerhets- och försvarspolitiken

Inriktningen av Sveriges säkerhetspolitik, uppgifterna för och inriktningen av vårt totalförsvar samt den fortsatta inriktningen av det militära försvaret, civilförsvaret, det psykologiska försvaret och övrigt totalförsvar behandlades ingående av 1972 års riksdag (prop. 1972:75, FöU 1972:17, rskr 1972:231).

1972 års försvarsbeslut innebär att vår säkerhetspolitik, i en värld av politiska spänningar och stora militära resurser, även i fortsättningen skall bygga på alliansfrihet i fred och syfta till neutralitet i krig. För att denna neutralitetspolitik skall vara trovärdig och realistisk måste den genomföras med stabil politisk inriktning och med stöd av ett totalförsvar som är avpassat och uppbyggt för att värna vårt oberoende, i första hand genom att vara fredsbevarande. Tilltron till neutralitetspolitiken kräver att hela landet kan försvaras och att försvaret kan anpassas till skilda lägen och möta olika hot och angripere.

Enligt försvarsbeslutet bör försvarspolitiken även i fortsättningen utgå från att en maktbalans råder mellan stormaktsblocken. Planeringen bör i första hand avse åtgärder för att avhålla från angrepp med konventionella

stridsmedel.

Totalförsvaret bör vara så organiserat att det står klart för en angripare att han kommer att möta folkets samlade motstånd. Det militära försvaret skall även i fortsättningen bygga på den allmänna värnpliktens grund. Genom en allsidig underrättelsetjänst och genom smidiga och effektiva former för beredskapsändringar skall möjligheterna till förvarning tillvaratas och utnyttjas. Frivilligt försvarsarbete bör underlättas och stödjas. Upplysning om totalförsvaret som samhällsfunktion bör bedrivas. Civilmotstånd bör studeras.

Totalförsvaret skall kunna tvinga en angripare till sådana uppoffringar av tid och resurser samt till sådana förluster att han avhålls från att företa angreppet. Om Sverige blir indraget i ett framtida krig har den på alliansfrihet och neutralitet grundade politiken inte lyckats. De resurser som vi då kan disponera måste koncentreras på kraftfulla åtgärder för att till det yttersta försvara landets frihet.

I propositionen 1973:1 (bil. 6 s. 23) konstaterar departementschefen att Sveriges säkerhetspolitiska läge inte under det senaste året har ändrats så att någon förändring av mål och inriktning enligt 1972 års försvarsbeslut nu behöver vidtas. Bedömningen att det har inträtt en situation i Europa som kan innebära förutsättningar för att uppnå ett mera varaktigt tillstånd av avspänning och samarbete har ytterligare underbyggts av utvecklingen sedan våren 1972. Utskottet delar denna mening.

Utskottet anser liksom departementschefen att sannolikheten för krig i Europa mellan stormaktsblocken nu är liten. Av detta kan man emellertid, som departementschefen framhåller, inte dra slutsatser om hur sannolikheten för krig blir i framtiden. Dessutom föreligger alltjämt de rent militära förutsättningarna för ett snabbt omslag till ett storkrig i Europa.

Som utskottet framhöll i samband med förra årets försvarsbeslut kan bedömningen av krigsrisker och politisk utveckling med rimlig grad av säkerhet endast avse en relativt nära framtid och bör därför inte läggas till grund för den långsiktiga försvarsplaneringen. En anpassning till vad som sker på längre sikt kan endast göras genom att beakta skilda, var för sig tänkbara och rimliga utvecklingar.

Genom perspektivplanering skall statsmakterna och planerande myndigheter få en uppfattning om vilka försvarsstrukturer som under olika ekonomiska och andra förhållanden kan bli aktuella i framtiden. Arbetet med att ta fram underlag m. m. inför nästa större beslut om försvarets inriktning skall enligt regeringens direktiv utgå från att detta beslut kommer att fattas våren 1977. I propositionen 1973:1 bilaga 6 redovisas vissa utgångspunkter för perspektivplaneringen inom det militära försvaret och civilförsvaret. Tidsplanen i stort för detta arbete har tidigare redovisats av utskottet (FöU 1972:23 s. 8-9). Perspektivplanering förbereds inom det ekonomiska försvaret och inom det område som brukar benämnas Övrigt totalförsvaret.

Som underlag för perspektivplaneringen inom det militära försvaret och civilförsvaret skall till en början utnyttjas vissa av de angreppsfall

som låg till grund för de senast utarbetade perspektivplanerna. Ett kompletterande underlag angående den internationella miljön vid början av 1990-talet kommer att tillföras planeringen i juni 1973.

Departementschefen har vid sina säkerhetspolitiska överväganden behandlat doktrinen om s. k. graderat motstånd och därvid berört den uppmärksamhet som i doktrin- och försvarsplaneringsdiskussioner utomlands ägnas taktiska kärnvapen med hög precision. I motionen 1973:1125 av herr Wedén (fp) har hemställts att riksdagen beslutar anhålla om fortlöpande information angående riskerna för användning av sådana vapen. Motionären anser att uttalandet i propositionen, att större avseende än tidigare kan komma att fästas vid taktiska kärnvapen, på ett betydelsefullt sätt skiljer sig från de antaganden som låg till grund för miljöstudierna före 1970 års försvarsutredning och därmed för utredningens ställningstaganden. En risk för faktisk användning av sådana kärnvapen mot oss kan enligt motionären tänkas medföra andra krav på inriktning och utformning av det militära försvaret och civilförsvaret än dem som nu ställs.

Utskottet vill i detta sammanhang understryka vikten av att Sverige noga följer den allmänna utvecklingen på kärnvapenområdet och därvid bl. a. stöder ansträngningarna att uppnå internationella överenskommelser om begränsningar i fråga om tillverkning, innehav och användning av kärnvapen.

Utskottet har fått information om bakgrunden till det uttalande i propositionen som motionären åberopar och om den debatt som förekommer utomlands angående möjligheterna att i vissa lägen utnyttja taktiska kärnvapen. Utskottet anser liksom regeringen att denna debatt bör följas med uppmärksamhet men att den inte f. n. påkallar några andra åtgärder. Om de tekniska möjligheterna och politiska ställningstaganden skulle kunna innebära risk för att taktiska kärnvapen i samband med en konflikt mellan stormaktsblocken kan komma att användas mot Sverige bör detta självfallet påverka försvarsplaneringen. Något särskilt uttalande av riksdagen är inte påkallat och motionen bör därför avslås i denna del.

I enlighet med principerna för riksdagens roll i försvarsplaneringen (prop. 1972:103, FöU 1972:23, rskr 1972:309) får utrikes- och försvarsutskotten fortlöpande information om inriktningen av det studie- och planeringsarbete som avses föregå riksdagens ställningstaganden angående säkerhets- och försvarspolitik.

Det militära försvarets utveckling

Mot bakgrund av 1972 års försvarsbeslut, sina säkerhetspolitiska överväganden, utvecklingstendenserna beträffande försvarsutgifter i omvärlden och överbefälhavarens programplan har departementschefen i propositionen 1973:1 bilaga 6 redovisat sin syn på det militära försvarets utveckling under perioden 1973/74–1977/78.

Departementschefen finner det vara nödvändigt att våra militära resurser upprätthålls på rimlig nivå och att handlingsfriheten inför

framtiden säkerställs. Han anser att den säkerhetspolitiska utvecklingen och det samhällsekonomiska läget inte ger anledning att ändra planeringsinriktningen eller planeringsramen för det militära försvaret. Planeringen för det militära försvarets utveckling under perioden 1973/74–1977/78 bör därför enligt hans mening ske enligt en planeringsram som utgår horisontellt från basbeloppet, avrundat 6 904 milj. kr., i den utgiftsram för budgetåret 1973/74 som han förordar. Planeringsramen för femårsperioden föreslås alltså vara 34 520 milj. kr. i prisläget februari 1972. I planeringen bör enligt departementschefen förutsättas att kompensation för pris- och löneförändringar skall ske enligt nettoprisindex.

I motionen 1973:1115 av herr Hermansson m. fl. (vpk) har föreslagits att riksdagen skall uttala sig för en försvarsordning som bygger på folkförsvarets principer och består av ett territorialförsvaret av lokala och mobila enheter samt ett gränsförsvaret, att satsningen på Viggenprojektet avbryts, att militärutgifterna under budgetåret 1973/74 trappas ned med minst 2 000 milj. kr. och att alla utgifter för det militära försvaret skall föras upp under samma huvudtitel i riksstaten.

Yrkanden av samma innebörd som i motionen 1973:1115 fördes fram i motioner av herr Hermansson m. fl. i samband med 1972 års försvarsbeslut. Försvarsutskottet framhöll då (FöU 1972:17 s. 35) att ett försvar av det slag som skisserats inte skulle vara tillräckligt för att förverkliga våra säkerhetspolitiska mål. Vidare tillstyrkte utskottet regeringens förslag att flygplan 37 Viggen skall utvecklas även till en jaktversion, för att man därigenom skall få möjlighet att ersätta jaktflygplanet 35 Draken. Utskottet redogjorde också för den budgetmässiga hanteringen av försvarsutgifterna och påpekade att anslagen för verksamheten inom utgiftsramen för det militära försvaret tas upp i driftbudgeten under riksstatens fjärde huvudtitel (FöU 1972:17 s. 36–37). Riksdagen följde utskottets förslag att avslå ifrågakvarande motionsyrkanden. Utskottet finner inte anledning till annan bedömning än den som gjordes förra året. Motionen 1973:1115 bör alltså avslås.

I propositionen 1973:1 bilaga 6 har departementschefen redovisat uppgifter angående olika länders försvarsutgifter. Av dessa drar han slutsatsen att den snabba tillväxt i omvärldens försvarsresurser som utmärkte stora delar av 1960-talet nu är bruten och att, med hänsyn till kostnadsstegringarna, omvärldens krigsmakter måste minska i kvantitativ omfattning eller att omsättningen av materiel måste ske i betydligt lägre takt än f. n. och med inriktning mot enklare vapensystem.

För Sveriges vidkommande skärper kostnadsstegringarna för personal och kvalificerad vapenmateriel kraven på prioritering vid ställningstaganden till olika vapensystem, framhåller departementschefen. Den fortsatta utvecklingen av det militära försvaret kräver enligt hans mening bl. a. mot denna bakgrund klara riktlinjer för avvägningen mellan kvalitet och kvantitet.

Vid den fortsatta utvecklingen av det militära försvaret bör strävan enligt departementschefen vara att så stor del som möjligt av tillgängliga resurser används för materielanskaffning och utbildning som ger försvars-

effekt i framtiden samt att det militära försvaret byggs upp så att det i allt väsentligt är balanserat och ger möjlighet till djupförsvär med kraftsamling till gränser och kuster. Om det blir nödvändigt att göra avsteg från principen om ett balanserat djupförsvär bör man enligt departementschefen prioritera sådana åtgärder som medför att vårt försvär blir i vidsträckt mening uthålligt. Departementschefen anger vissa allmänna riktlinjer för avvägningsprogrammets inriktning och anför därvid bl. a. att programmet Fjärrstridsförband bör ges lägre prioritet än Markstridsförbanden, Övervattensstridsförbanden och Luftförsvärsstridsförbanden.

Strävan efter den angivna fördelningen av resurserna i tidsperspektivet och prioriteringen mellan de olika avvägningsprogrammen belyses av tabellen på s. 46 i propositionen 1973:1 bilaga 6.

Beträffande *planeringsramen för det militära försväret* har herr Wedén (fp) med motionerna 1973:1125 och 1973:1666 såvitt nu är i fråga hemställt att riksdagen godkänner de allmänna riktlinjer för det militära försvärets inriktning som angetts i motionerna, innebärande bl. a. en ökning av planeringsramen för perioden 1973/74–1977/78 i jämförelse med regeringens förslag från 34 520 till 36 090 milj. kr. (prisläge februari 1972).

Motionären lämnar en utförlig motivering för sitt förslag. Ökningen av planeringsramen med 1 570 milj. kr. hänförs till åtgärder inom de olika programmen. Planeringsramen bör enligt motionären konstrueras som en trappa för att bidra till att säkra grunden för en långsiktig planering.

I motionen 1973:1663 av herr Bohman m. fl. (m) har med hänvisning till motionen 1973:241 av herr Bohman m. fl. (m), som väcktes vid riksdagens början, såvitt nu är i fråga hemställt att riksdagen för perioden 1973/74–1977/78 godkänner en planeringsram för det militära försväret om 36 245 milj. kr. i prisläget i februari 1972, innebärande en ökning med 1 725 milj. kr. i förhållande till propositionen. Även detta förslag hänför sig till i motionen redovisade åtgärder inom de olika programmen.

I det följande lämnas i tabellform en sammanfattning av förslagen i motionerna 1973:1125 och 1666 samt i motionen 1973:1663, uppdelade på organisatoriska huvudprogram m. m. Förslagen avser ökningsar av organisationen eller snabbare anskaffningstakt i förhållande till den krigsorganisation vid början av 1980-talet resp. anskaffningstakt som förslagen i propositionerna avses medge. I tabellen anges motionärernas förslag till ökning av planeringsramen för perioden och utgiftsramen för budgetåret 1973/74 (milj. kr).

	Planerings- ram	Utgifts- ram
<i>Armeförband</i>		
2 infanteribrigader (nytt brigadartilleri)		
3 luftvärnsbataljoner		
Motionerna 1973:1125 och 1666	280	30
Motionen 1973:1663	305	30

	<i>Planerings- ram</i>	<i>Utgifts- ram</i>
<i>Marinförband</i>		
2 ubåtar		
Beställning av patrullfartyg 1974/75		
Modernisering av 2 fregatter (endast motionerna 1973:1125 och 1666)		
Projektering av flottiljedarfartyg och ny ubåt (A 17)		
Anskaffning av kust- och sjörobot		
4 kustartilleribatterier		
Motionerna 1973:1125 och 1666	335	55
Motionen 1973:1663	335	55
<i>Flygvapenförband</i>		
2 attackdivisioner		
3 jaktdivisioner		
Motionerna 1973:1125 och 1666	550	80
Motionen 1973:1663	565	80
<i>Övrigt</i>		
Repetitionsutbildningen		
Motionerna 1973:1125 och 1666	330	- 80
Motionen 1973:1663	430	20
Telemotmedel		
Motionerna 1973:1125 och 1666	75	15
Motionen 1973:1663	75	15
Hemvärnets utrustning		
Motionen 1973:1663	15	6
<i>Summa</i> Motionerna 1973:1125 och 1666 (herr Wedén)	1 570	100
Motionen 1973:1663 (herr Bohman m. fl.)	1 725	206

I enlighet med 1972 års försvarsbeslut anser utskottet liksom departementschefen att det krävs klara riktlinjer för avvägningen mellan kvalitet och kvantitet. Så stor del av tillgängliga resurser som möjligt bör användas för materielanskaffning och för utbildning som ger försvarseffekt i framtiden. Det militära försvaret bör byggas upp så att det i allt väsentligt är balanserat och ger möjlighet till djupförsvar med kraftsamling till gränser och kuster.

Utskottet, som behandlar frågan om priskompensation för det militära försvaret och civilförsvaret särskilt, har inte något att erinra mot vad departementschefen har anfört om den fortsatta planeringen för avvägningsprogrammen. Detta innebär att utskottet – mot bakgrund av den säkerhetspolitiska utvecklingen och det samhällsekonomiska läget – inte är berett att tillstyrka den ökning av utgiftsramen för nästa budgetår, av planeringsramen för perioden 1973/74–1977/78 och av försvarskostnaderna för tiden efter nämnda period som motionsförslagen innebär. Motionerna bör alltså avslås i denna del och planeringsramen för femårsperioden bestämmas till 34 520 milj. kr. i prisläget februari 1972.

Resultaten av de studier och utredningar rörande det militära försvarets utveckling som ännu inte har kunnat genomföras torde i stor utsträckning kunna ingå i underlaget för nästa programplan.

Rationaliseringsverksamheten inom det militära försvaret berördes av försvarsutskottet i samband med 1972 års försvarsbeslut (FöU 1972:17

s. 40 och 62). Utskottet uttalade att särskilda åtgärder kan behöva vidtas för att underlätta den rationaliseringsverksamhet som pågick eller planerades. Enligt utskottets mening borde i första hand övervägas att tillhandahålla en rörlig kredit för sådana investeringar som är kapitalkrävande men ger god rationaliseringseffekt. Det borde ankomma på Kungl. Maj:t att lämna förslag i denna fråga. På förslag av utskottet gav riksdagen som sin mening Kungl. Maj:t till känna vad utskottet hade anfört.

I propositionen 1973:1 bilaga 6 (s. 11 och 31) anmäler departementschefen överbefälhavarens önskemål att medel för investeringar i rationaliseringssyfte skall tillföras det militära försvarets ekonomiska ram som en tillfällig kredit. Enligt departementschefens mening är vissa investeringar nödvändiga och bör prioriteras för att snabbt ge avsedda rationaliseringsvinster. Med hänsyn till förslagen från försvarets fredsorganisationsutredning och till att ett stort antal militära byggnadsobjekt har tidigare lagts under senaste allmänna konjunkturedgång bör dock, enligt departementschefen, finnas möjligheter till investeringsåtgärder i den utsträckning som bedöms vara erforderlig för att nå rationaliseringsvinster och minskning av antalet anställda.

Frågan om en rörlig kredit för investeringar i rationaliseringssyfte har berörts i tre motioner. I motionen 1973:1121 av herr Petersson i Gäddvik och herr tredje vice talmannen Virgin (m) hänvisas till 1972 års försvarsbeslut i denna del och hemställs att riksdagen på nytt framhåller vikten av att de nu så angelägna rationaliseringsåtgärderna underlättas, i första hand genom tillhandahållande av en rörlig kredit för kapitalkrävande investeringar. I motionen 1973:1663 av herr Bohman m. fl. (m) hemställs att riksdagen måtte besluta att tilldela försvarets myndigheter en rörlig kredit att användas för rationaliseringsinvesteringar och att återbetalas med hjälp av rationaliseringsvinsterna. I motionen 1973:1666 av herr Wedén (fp) hemställs att riksdagen beslutar att hos Kungl. Maj:t begära förslag till höstriksdagen om en rörlig kredit till försvarets myndigheter för att underlätta rationaliseringsåtgärder.

Inom det militära försvaret pågår ett omfattande utredningsarbete i syfte att på olika sätt rationalisera verksamheten. Med hänsyn till kostnadsstegringarna i fråga om produktionsfaktorn arbetskraft inriktas ansträngningarna på att minska antalet anställda. Ett av projekten gäller stabs- och förvaltningstjänsten i lägre regional och lokal nivå (jfr prop. 1973:75 och FöU 1973:14). För att man snabbt skall nå de avsedda rationaliseringsvinsterna krävs i många fall investeringar.

Investeringar i rationaliseringssyfte kan i viss utsträckning finansieras med utnyttjande av medel från investeringsanslagen i kapitalbudgeten, utan att man därför behöver senarelägga andra angelägna investeringsobjekt eller räkna upp investeringsanslagen på bekostnad av andra viktiga ändamål inom utgiftsramen. Enligt de upplysningar som har lämnats utskottet råder f. n. inte brist på likvida medel jämfört med antalet färdigprojekterade investeringsobjekt av detta slag. Med hänsyn även till att projekteringstiderna för närmast aktuella objekt närmar sig ett år är

det tveksamt i vad mån ett beslut om rörlig kredit kan påverka byggnadsvolymen under nästa budgetår.

Riksdagens uttalande förra året om åtgärder för att underlätta rationaliseringsverksamheten får emellertid ses i ett större sammanhang. Möjligheten att disponera en räntebelagd rörlig kredit för investeringar som ger god rationaliseringseffekt skulle enligt utskottets mening ge planeringen för rationaliseringsverksamheten ett fastare underlag. Krediten bör självfallet få användas endast i det avsedda syftet och kreditmöjligheten behöver givetvis inte utnyttjas om anslagsmedel är omedelbart tillgängliga för ändamålet.

I ett system med årliga utgiftsramar kan man enligt utskottets mening vinna påtagliga fördelar om medel på vissa villkor står till förfogande för användning vid sidan av utgiftsramen. Riksdagen har tidigare under vårsessionen (FöU 1973:8 s. 4, rskr 1973:62) på förslag av utskottet uttalat att försvarets materielverk bör ges möjligheter att åstadkomma en utjämning i betalningshänseende mellan olika budgetår.

Beträffande investeringar som är kapitalkrävande men ger god rationaliseringseffekt är det alltså angeläget att vidta åtgärder som gör genomförandet mera oberoende än f. n. av den aktuella likviditetssituationen och därmed av planering, beställningar och leveranser inom byggnads- och materielområdet i övrigt. I första hand bör komma i fråga en rörlig kredit för ändamålet. Vad utskottet har anfört i denna del bör riksdagen som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna.

I detta sammanhang vill utskottet erinra om vad försvarsutskottet vid 1972 års riksdag uttalade angående förändringar i efterfrågan på tjänster inom särskilt materielunderhållssektorn (FöU 1972:17 s. 64). Vid minskningar av personalbehovet vid försvarets eller de statliga företagens verkstäder för underhåll av försvarsmateriel bör i största möjliga utsträckning tillämpas likartade regler vid de båda slagen av verkstäder för åtgärder som blir aktuella att sätta in.

Civilförsvarets utveckling

Departementschefen erinrar om de riktlinjer för den fortsatta programplaneringen för civilförsvaret som fastställdes av 1972 års riksdag. Vad civilförsvarsstyrelsen har anfört i programplanen beträffande inriktningen i stort av planeringen under perioden föranleder inte någon erinran från hans sida. Han framhåller emellertid betydelsen av att tillräckliga resurser sätts av i planeringsnivån för att upprätthålla produktionsberedskap för tillverkning av skyddsmasker. Vidare uttalar han att de kompletterande åtgärderna för fortsatt uppbyggnad av lednings- och undsättningsorganisationen kan behöva begränsas, något som enligt departementschefens mening kan accepteras och överensstämmer med principen att skadeförebyggande åtgärder bör prioriteras före skadeavhjälpande verksamhet.

Som helhet anser departementschefen att civilförsvaret i den planeringsnivå som har föreskrivits för perioden 1973/74 -1977/78 kommer

att utvecklas så att skyddet för befolkningen i krig ytterligare förbättras. Han fäster härvid särskild vikt vid att skyddsrumbygget fortsätter.

Planeringen för civilförsvarets utveckling bör enligt departementschefen ske inom en planeringsram som utgår horisontellt från basbeloppet, 125,6 milj. kr., i den utgiftsram för budgetåret 1973/74 som han förordar. I planeringen bör få förutsättas en medelsförbrukning om totalt 12 milj. kr. utöver de på basbelopp byggda utgiftsramarna för budgetåren 1973/74 och 1974/75, om så skulle behövas för att betala vissa åtaganden som har gjorts före budgetåret 1972/73. Det innebär en total planeringsram under perioden 1973/74–1977/78 om 640 milj. kr. i prisläget februari 1972. I planeringen bör enligt departementschefen förutsättas att kompensation för pris- och löneförändringar skall ske enligt nettoprisindex. Den angivna ramen avser endast sådan verksamhet för civilförsvaret som finansieras från fjärde huvudtiteln. Departementschefen uttalar att den fortsatta planeringen tills vidare bör ske från förutsättningen att kostnaderna för civilförsvarets åtgärder fördelas mellan stat, kommuner och enskilda enligt oförändrade principer.

Herr Wedén (fp) har i motionen 1973:1125 hemställt att riksdagen godkänner de allmänna riktlinjer för civilförsvarets inriktning som har angetts i motionen. Motionären hävdar att regeringens förslag innebär en successiv nedgång av civilförsvarets kapacitet, inte minst beträffande anskaffningen av skyddsmasker för befolkningen. Motionen 1973:1666, som hänvisar till rekryteringssvårigheter m. m. inom civilförsvaret, innebär att motionären inte vidhåller sitt förslag i motionen 1973:1125 om en höjning av planeringsnivån för perioden 1973/74–1977/78 i förhållande till regeringens förslag.

Utskottet har inte något att erinra mot vad departementschefen har anfört om civilförsvarets utveckling. Rekryteringssvårigheter m. m. har medfört att likviditetsläget f. n. är gynnsamt. Resultaten av de studier och utredningar som inte har kunnat genomföras tidigare bör i stor utsträckning kunna ingå i underlaget för nästa programplan.

Liksom departementschefen anser utskottet att särskild vikt bör fästas vid skyddsrumfrågorna och produktionsberedskapen för anskaffning av skyddsmasker och barnskydd för befolkningen. Med hänsyn till kostnaderna och tidsförhållandena för att bygga skyddsrum bör – i enlighet med försvarsbeslutet – behållas en tillfredsställande planläggning för utrymning av tätorter och andra utsatta områden.

Planeringsramen för perioden 1973/74–1977/78 bör bestännas enligt departementschefens förslag. Frågan om kompensation för pris- och löneförändringar behandlar utskottet särskilt.

I motionen 1973:897 av herr Lindkvist och fru Theorin (s) har hemställts att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna att kostnader för skyddsrum och skyddsmaterial inte bör drabba bostads- och anläggningssektorn utan täckas genom statsmedel inom totalförsvarets ekonomiska ramar. Motionärerna hänvisar till skyddsrumsutredningens förslag (SOU 1972:50) som f. n. övervägs i försvarsdepartementet. Utredningen har föreslagit att ett kollektivt ansvar för skyddsrum-

kostnaderna läggs på fastighetsägarna i form av skyddsrumsvavgift vid nybyggnad inom en skyddsrumsort. Enligt motionärerna måste det anses uppenbart att kostnaderna för skyddsrumbyggnad är försvarskostnader som bör täckas med försvarsanslag och inte - direkt eller efter omfördelning - av de boende.

1972 års försvarsbeslut innebar bl. a. att den fortsatta planeringen bör ske från förutsättningen att kostnaderna för civilförsvarsåtgärder skall fördelas mellan stat, kommuner och enskilda enligt oförändrade principer. Som framgår av propositionen 1973:1 bilaga 6 (s. 33) övervägs inom försvarsdepartementet f. n. flera viktiga frågor som rör skyddsrumbyggnaden, bl. a. på grundval av förslagen från 1969 års skyddsrumsutredning. Enligt vad utskottet har inhämtat är förslag till riksdagen att vänta tidigast nästa år. Utskottet anser att den genom motionen 1973:897 aktualiserade frågan om kostnadsansvaret måste prövas i sitt sammanhang och förordar, liksom departementschefen, att den fortsatta planeringen tills vidare sker från förutsättningen om ett i förhållande till nuläget oförändrat kostnadsansvar. Motionen bör därför inte bifallas.

Priskompensation för det militära försvaret och civilförsvaret

I propositionen 1973:1 bilaga 6 har departementschefen, som förut nämnts, uttalat att vid planeringen för det militära försvarets och civilförsvarets utveckling bör förutsättas att kompensation för pris- och löneförändringar kommer att ske enligt nettoprisindex.

I motionen 1973:635 av herr Enskog m. fl. (fp, c) har i denna del hemställts att riksdagen beslutar uppdra åt Kungl. Maj:t att lägga fram förslag om en ny priskompensation i stället för nu tillämpat nettoprisindex. Till stöd för yrkandet uttalar motionärerna att nuvarande priskompensationssystem inte täcker den faktiska prisutvecklingen inom försvarsonrådet och inte möjliggör en rationell planering med tillräcklig handlingsfrihet för framtiden. Enligt deras mening bör man snarast utarbeta ett nytt system som kan utgöra en säker grundval för myndigheternas planering.

I motionen 1973:1125 av herr Wedén (fp) finns beträffande priskompensationen ett yrkande som i huvudsak avser att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer om tillsättande av en snabbutredning beträffande pris- och lönekompositionssystemet för försvaret i enlighet med i motionen angivna riktlinjer.

Motionären anser det vara uppenbart att priskompensationssystemet i dess nuvarande utformning inte möjliggör en rationell planering med tillräcklig handlingsfrihet för framtiden. Eftersom regeringen inte har tagit några egna initiativ på detta område bör riksdagen enligt hans mening hemställa om en särskild snabbutredning för att man skall få ett bättre system. Uppgiften bör vara att undvika de väsentliga svagheterna i det gamla tills för några år sedan tillämpade försvarsindexsystemet men samtidigt finna ett system som kan utgöra en säkrare grundval för

myndigheternas planering. Motionären framhåller att ansvaret för bedömningen av en antagen pris- och löneutveckling bör falla på regeringen och inte på berörda myndigheter.

Motionen 1973:1663 av herr Bohman m. fl. (m) tar i denna del upp ett yrkande att full ersättning skall utgå för inträffade kostnadsstegringar så att den militära planeringen kan utgå från ett fast penningvärde. Motionärerna föreslår att regeringen snarast skall utreda lämplig metod för priskompensationen.

I motionen 1973:1666 av herr Wedén (fp) hemställs bl. a. att riksdagen skall begära förslag av regeringen om ett bättre priskompensationssystem. Förslaget bör enligt motionären lämnas till innevarande års höstriktsdag.

Prisregleringen av försvarsutgifterna grundades under budgetåren 1959/60-1968/69 på ett särskilt försvarsindex (fr. o. m. budgetåret 1967/68 efter viss ändring benämnt prisregleringstal för försvaret). Enligt beslut 1969 utnyttjades under budgetåren 1969/70-1971/72 i stället nettoprisindex (NPI) för prisregleringen. För att det ekonomiska innehållet i 1968 års försvarsbeslut inte skulle förändras medgavs att reservationsmedel fick utnyttjas till ett sammanlagt belopp av 470 milj. kr. för de tre aktuella budgetåren (de s. k. avlösningsmedlen).

Enligt 1972 års försvarsbeslut förutsätts prisregleringen av utgifterna för det militära försvaret och civilförsvaret fortsättningsvis ske med hjälp av nettoprisindex.

Den starka stegringen av priser och löner inom försvarssektorn under åren 1971-1972 har inte motsvarats av en lika snabb utveckling av nettoprisindex. Eftersom det inte finns någon motsvarighet till "avlösningsmedlen" måste skillnaden mötas med omplanering. Betydande omplaneringar har skett under år 1972.

I perspektivplan för det militära försvaret 1972-1987 (ÖB 71) ingick ett förslag av överbefälhavaren till ny metod för reglering av prisstegringar. Förslaget innebär sammanfattningsvis att

medel för anskaffning och underhåll av *materiel* samt för *forskning* kompenseras enligt ett särskilt materielindex

- medel för anskaffning av *anläggningar* kompenseras enligt konsumentprisindex

- *löner* till anställd personal kompenseras enligt träffade avtal
- *värnpliktsförmåner* kompenseras enligt statsmakternas beslut
- *övrig verksamhet* kompenseras enligt konsumentprisindex.

I sitt yttrande till Kungl. Maj:t över myndigheternas anslagsframställningar för budgetåret 1973/74 framhöll överbefälhavaren att pris- och lönekomensationen för krigsmakten har blivit en huvudfråga som snabbt måste finna sin lösning. Med rådande system måste en stor del av det ekonomiska planeringsutrymmet reserveras i form av "priskilar" för att täcka skillnaden mellan nettoprisindex och den verkliga prisutvecklingen. Svårigheterna att rätt bedöma storleken av priskilen skapar enligt överbefälhavaren så stora osäkerheter i planeringen och risker för felaktiga beslut att syftet med planeringen till stor del gått förlorat.

Prisregleringssystemet med nettoprisindex leder till att den inriktning som uttalas i 1972 års försvarsbeslut inte kan följas.

I programplanen för det militära försvaret 1973/74–1977/78 uttalar överbefälhavaren sammanfattningsvis bl. a. att prisregleringssystemet har en avgörande inverkan på möjligheterna att genomföra 1972 års försvarsbeslut samt att nuvarande prisregleringssystem, grundat på nettoprisindex, leder till en successivt minskande köpkraft samtidigt som osäkerheten beträffande framtida prisutveckling leder till att programplanernas karaktär av konkreta handlingsprogram går förlorad.

Civildövsarsstyrelsen uttalar i programplanen för civilförsvarets utveckling 1973/74–1977/78 bekymmer angående den kompensation för pris- och löneökningar som förväntas att nettoprisindex kommer att medge.

Systemet för priskompensation berörs vidare i försvarets rationaliseringsplan 1973 (del 1, s. 3 och 4).

Utskottet har på olika sätt informerat sig i priskompensationsfrågan.

I ett system med årliga utgiftsramar och med bestämd inriktning av planeringen har sättet för beräkning av kompensation för ändrade löner och priser stor betydelse. I den mån kompensationen sker med viss automatik får effekterna i fråga om tillgång på medel betydelse i främst två avseenden. Dels måste statsmakterna beakta i vad mån kompensationen ger önskvärd stadga i långsiktplaneringen, dels finns det anledning att jämföra effekterna med närmast motsvarande förändringar av medelstillgången inom andra samhällssektorer.

Värdet av en långsiktig försvarsplanering är fastslaget sedan länge. I försvarets nya planeringssystem läggs ökad vikt vid långsiktigheten. Planeringen på medellång sikt redovisas i femåriga programplaner som "rullas" varje år (det första budgetåret i planen utgår och ett nytt femte budgetår läggs in i planen). Programplanerna skall bl. a. vara beslutsunderlag från myndigheterna till ledning för statsmakternas årliga budgetprövning. Planeringsarbetet skall alltså åstadkomma ett förvaltningsmässigt genomarbetat handlingsprogram för 5-årsperioden som underlag för årsvis detaljplanering, budgetering och genomförande. Därvid redovisas även konsekvenser av olika åtgärder på kort och lång sikt.

Övergången från prisregleringstal till nettoprisindex för beräkning av kompensationen för pris- och löneförändringar skedde i syfte att få en metod som mera anslöt till närmast motsvarande beräkningar för andra samhällssektorer. En annan fördel med nuvarande metod är att nettoprisindex är lätt att tillämpa. Den av överbefälhavaren skisserade metoden för ett blandat index skulle i detta avseende vara sämre.

En betydelsefull faktor vid bedömningen av priskompensationsfrågan är i vad mån systemet tar hänsyn till produktionsfaktorernas produktivitet och därmed ger de planerande myndigheterna anledning att ompröva sammansättningen av de produktionsfaktorer som utnyttjas för verksamheten. Vid beräkningen av försvarsindex togs hänsyn till den produktivi-

tetsförbättring som skedde vid de militära verkstäderna för materiel-
underhåll. Detta gjordes på det sättet att lönestegringarna vid sådana
verkstäder reducerades med 2,5 procentenheter innan de uttrycktes i
försvarsindex. Övergången 1967 från försvarsindex till prisregleringstal
bestod i att statsmakterna beslöt att *alla* lönestegringar för försvarsan-
ställda skulle reduceras med 2,5 procentenheter innan de uttrycktes i
index.

Övergången till att beräkna kompensationen för alla pris- och
löneförändringar med hjälp av nettoprisindex innebar ett ytterligare steg i
fråga om incitament för myndigheterna att rationalisera verksamheten.
Nettoprisindex är ett omräknat konsumentprisindex, där priserna har
minskats med värdet av indirekta skatter och ökats med värdet av
offentliga subventioner. Med utnyttjande av nettoprisindex kompenseras
försvarssektorn alltså för förändringar i den allmänna prisnivån. De
problem angående priskompensationen som har anmälts av myndigheter-
na hänger främst samman med att löneutvecklingen inom försvarssektorn
och prisutvecklingen på kvalificerad försvarsmateriel har varit större än
utvecklingen av den allmänna prisnivån.

Mot den angivna bakgrunden är enligt utskottets mening kärnfrågan
hur starkt incitament till rationaliseringar som lämpligen bör finnas
inbyggt i priskompensationssystemet.

Ett annat problem sammanhänger med svårigheterna att, främst i fråga
om materielanskaffning, klarlägga den egentliga prisutvecklingen och
rensa den från sådana kostnadsstegringar som orsakas av kvalitativa
förändringar.

Även om de senaste årens utveckling kan sägas tyda på att styrkan i
rationaliseringskravet f. n. skapar svårigheter, saknas enligt utskottets
mening tillräcklig kännedom om de långsiktiga effekterna av nuvarande
system. Regeringen bör ägna skärpt uppmärksamhet åt denna fråga och
redovisa för riksdagen vilka effekter av positiv och negativ art som kan
konstateras. Särskild vikt bör läggas vid att jämföra utvecklingen av de
försvarsanställdas löner och av värnpliktsförmånerna med kompensa-
tionen enligt nettoprisindex och med de rationaliseringar som ter sig
möjliga att genomföra.

Av det anförda framgår att priskompensationssystemet enligt ut-
skottets mening inte bör omprövas förrän ytterligare underlag föreligger
om de långsiktiga effekterna. Motionsyrkandena bör alltså inte bifallas.

Hemställan

Utskottet hemställer

A. beträffande säkerhets- och försvarspolitiken

1. att riksdagen avslår motionen 1973:1125 såvitt avser
anhållan om viss information,
2. att riksdagen godkänner de riktlinjer som departements-
chefen har angett,

- B. beträffande det militära försvarets inriktning
 - 1. att riksdagen avslår motionen 1973:1115,
 - 2. att riksdagen i fråga om rörlig kredit för investeringar i rationaliseringssyfte med anledning av motionerna 1973:1121, 1973:1663 och 1973:1666, sistnämnda båda motioner i denna del, som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet har anfört,
 - 3. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionerna 1973:1125, 1973:1663 och 1973:1666 i denna del godkänner de riktlinjer för det militära försvarets fortsatta inriktning som departementschefen har angett,
- C. beträffande civilförsvarets inriktning
 - 1. att riksdagen avslår motionen 1973:897,
 - 2. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1973:1125 i denna del godkänner de riktlinjer för civilförsvarets fortsatta inriktning som departementschefen har angett,
- D. att riksdagen beträffande priskompensation för det militära försvaret och civilförsvaret avslår motionerna 1973:635, 1973:1125, 1973:1663 och 1973:1666 i denna del.

2. Ramberäkningar för budgetåret 1973/74 m. m.

I propositionen 1973:1 bilaga 6 (s. 35–50) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

1. för budgetåret 1973/74 fastställa utgiftsramen för det militära försvaret till 7 381 945 000 kr. och för civilförsvaret till 136 810 000 kr.,
2. bemyndiga Kungl. Maj:t att vid behov medge överskridande av civilförsvarets utgiftsram för budgetåret 1973/74 med ett belopp av högst 8 000 000 kr. för att fullfölja gjorda åtaganden beträffande bidrag till skyddsrummbyggnad m. m.,
3. bemyndiga Kungl. Maj:t att justera utgiftsramarna för det militära försvaret och civilförsvaret för budgetåret 1973/74 på grund av över- eller underutnyttjande av utgiftsramarna för budgetåret 1972/73,
4. bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad departementschefen har anfört under budgetåret 1973/74 medge överskridande av utgiftsramarna för det militära försvaret och civilförsvaret om det behövs av beredskaps- eller konjunkturskäl,
5. godkänna vad departementschefen har förordat beträffande förmåner åt värnpliktiga,
6. antaga det vid propositionen 1973:1 bilaga 6 fogade förslaget till lag om ändring i familjebidragsförordningen (1946:99),
7. medge att det senast för budgetåret 1967/68 anvisade investeringsanslaget Markförvärv för nya förläggings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente disponeras även under budgetåret 1973/74.

Motionerna

I detta sammanhang behandlar utskottet följande motionsyrkanden.

Beträffande det militära försvaret behandlar utskottet *dels* motionen 1973:635 av herr Enskog m. fl. (fp, c) såvitt avser hemställa att riksdagen beslutar att uppdra åt Kungl. Maj:t

1. att, om det av sysselsättningsskäl visar sig nödvändigt, på tilläggsstat framlägga förslag om ytterligare medel för materielbeställningar utan återbetalningsskyldighet intill ett belopp av 100 milj. kr.,
2. att under ett år inskränka repetitionsutbildningen, medförande en besparing på ca 80 milj. kr. utöver Kungl. Maj:ts förslag,
3. att inbesparade ca 80 milj. kr. används för nödvändig materielanskaffning,

dels motionen 1973:1125 av herr Wedén (fp) såvitt avser hemställa att riksdagen för budgetåret 1973/74 fastställer utgiftsramen för det militära försvaret till 7 482 milj. kr., innebärande ett med 100 milj. kr. förhöjt belopp i jämförelse med regeringens förslag,

dels motionen 1973:1663 av herr Bohman m. fl. (m) såvitt avser hemställa att riksdagen måtte besluta att för budgetåret 1973/74 fastställa utgiftsramen för det militära försvaret till 7 578 milj. kr.,

innebärande en ökning av basbeloppet med 206 milj. kr.,

dels motionen 1973:1666 av herr Wedén (fp) såvitt avser hemställa att riksdagen måtte besluta att för budgetåret 1973/74 fastställa utgiftsramen för det militära försvaret till 7 482 milj. kr., innebärande en ökning av basbeloppet med 100 milj. kr.

Beträffande *civilförsvaret* behandlar utskottet

dels motionen 1973:1124 av herr Strindberg m. fl. (m, c) i vilken har hemställts att riksdagen beslutar fastställa utgiftsramen för civilförsvaret till 128.2 milj. kr. för budgetåret 1973/74,

dels motionen 1973:1125 av herr Wedén (fp) såvitt avser hemställa att riksdagen för budgetåret 1973/74 fastställer utgiftsramen för civilförsvaret till 150 milj. kr., innebärande ett i jämförelse med regeringens förslag med 13 milj. kr. förhöjt belopp,

dels motionen 1973:1666 av herr Wedén (fp) såvitt avser hemställa att riksdagen måtte besluta att för civilförsvaret fastställa en utgiftsram om 141 milj. kr., innebärande en ökning i jämförelse med regeringens förslag om 4 milj. kr.

I fråga om *förbättrade värnpliktsförmåner* behandlar utskottet motionen 1973:638 av herr Svanström m. fl. (c) i vilken har hemställts att riksdagen måtte besluta att helt fria hemresor för värnpliktiga införes fr. o. m. den 1 juli 1973.

Utskottet

Ramberäkningar m. m.

De av Kungl. Maj:t föreslagna utgiftsramarna för budgetåret 1973/74 har beräknats med utgångspunkt i basbeloppen för innevarande budgetår. Med justeringar enligt principerna för ramberäkning har för *det militära försvaret* räknats fram ett slutligt basbelopp för budgetåret 1973/74 i prisläge februari 1972 om 6 903 590 000 kr. Utgiftsramen i medelkostnadsläge för budgetåret beräknas till 7 381 945 000 kr. (beräknat utfall den 30 juni 1974).

I motionerna 1973:1125 och 1973:1666 av herr Wedén (fp) föreslås att utgiftsramen för det militära försvaret budgetåret 1973/74 skall bestämmas till ett belopp som överstiger regeringens förslag med 100 milj. kr. Som motiv framhålls angelägenheten av de åtgärder inom olika program m. m. som utskottet i tabellform (s. 22–23) har redovisat vid behandlingen i det föregående av samma motioner i de delar motionerna avser det militära försvarets utveckling under femårsperioden.

I motionen 1973:1663 av herr Bohman m. fl. (m) föreslås att utgiftsramen för nästa budgetår skall ökas med 206 milj. kr. i förhållande till regeringens förslag. Fördelningen av detta belopp på olika föreslagna åtgärder har, liksom beträffande motionerna 1973:1125 och 1973:1666, i det föregående redovisats i tabellform.

Utskottet har inte något att erinra mot vad departementschefen har

anfört angående ramberäkning m. m. för det militära försvaret. Vid behandlingen i det föregående av motionerna 1973:1125, 1973:1663 och 1973:1666 har utskottet avstyrkt att planeringsramen för programplanepreioden bestäms med beaktande av de organisatoriska förändringar m. m. som föreslås i motionerna. Utgiftsramen för nästa budgetår bör på motsvarande sätt bestämmas i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag och nämnda motioner avslås även i denna del.

Utgiftsramen för det militära försvaret bör alltså bestämmas till 7 381 945 000 kr. i beräknat medelkostnadsläge för budgetåret 1973/74.

I motionen 1973:635 av herr Enskog m. fl. (fp, c) uttalas farhågor för att regeringens förslag kommer att medföra arbetslöshet inom försvarsindustrin. För att motverka sådan arbetslöshet föreslås i motionen att riksdagen skall uppdraga åt regeringen att, om det visar sig nödvändigt av sysselsättningsskäl, lägga fram förslag om ytterligare medel för materielbeställningar utan återbetalningsskyldighet intill ett belopp av 100 milj. kr. Vidare föreslås att som en engångsåtgärd ca 80 milj. kr. skall omfördelas inom utgiftsramen från repetitionsutbildning till nödvändig materielanskaffning.

Utskottet anser det inte vara påkallat att vidta sådana åtgärder som föreslås i motionen 1973:635 i syfte att stimulera sysselsättningen i försvarsindustrin. Förslaget om en omfördelning av medel inom utgiftsramen har inte specificerats närmare i fråga om huvudprogram eller materielobjekt. Som närmare framgår av utskottets ställningstagande i det följande till utvecklingen av huvudprogrammet Arméförband kan utskottet inte tillstyrka någon minskning av repetitionsutbildningen nästa budgetår utöver den minskning som Kungl. Maj:t föreslår. Någon omfördelning av medel på det sätt motionärerna tänkt sig blir därmed inte aktuell. Motionen 1973:635 bör alltså inte bifallas i någon del.

Vid ramberäkningen för *civilförsvaret* har departementschefen räknat fram ett slutligt basbelopp för budgetåret 1973/74 i prisläge februari 1972 om 125 640 000 kr. Utgiftsramen i medelkostnadsläge för budgetåret, inberäknat en tillfällig ökning som motsvarar den planerade investeringen för bistånds- och katastrofutbildningen i Sandö, beräknas till 136 810 000 kr. (beräknat utfall den 30 juni 1974). Kungl. Maj:t föreslår ett bemyndigande av riksdagen att härutöver medge att högst 8 milj. kr. får disponeras för att civilförsvaret skall kunna fullfölja gjorda åtaganden beträffande skyddsrumbyggande m. m. Motsvarande belopp varmed utgiftsramen för innevarande budgetår får överskridas är 18 milj. kr. Som framgått av det föregående (jfr s. 26) räknar departementschefen med en slutpost för ändamålet om 4 milj. kr. budgetåret 1974/75.

I motionen 1973:1124 av herr Strindberg m. fl. (m, c) har föreslagits att utgiftsramen (basbeloppet) för civilförsvaret skall bestämmas till 128,2 milj. kr., vilket innebär en ökning med 2,6 milj. kr. i förhållande till regeringens förslag. Ökningen bör enligt motionärerna i första hand utnyttjas för övnings- och forskningsverksamhet samt för byggande av skyddsrum.

Herr Wedén (fp) har genom motionerna 1973:1125 och 1973:1666 föreslagit att utgiftsramen för civilförsvaret skall ökas med 4 milj. kr. jämfört med regeringens förslag, i syfte att påskynda anskaffningen av skyddsmasker och barnskydd.

Civilförsvaret befinner sig i ett skede som bl. a. kännetecknas av studier och utredningar rörande den framtida inriktningen i olika avscenden. Samtidigt föreligger som tidigare har nämnts vissa rekryteringssvårigheter, vilket påverkar medelsbehovet för civilförvarsutbildning.

Utskottet, som i det föregående har behandlat civilförsvarets utveckling under programplanep perioden, vill för sin del tillstyrka att civilförsvarets utgiftsram för nästa budgetår beräknas i enlighet med departementschefens förslag. Ramen i prisläge februari 1972 (basbeloppet) bör alltså bestämmas till 125 640 000 kr. Härtill kommer bl. a. priskompensation från februari 1972 till medelkostnadsläget för budgetåret 1973/74, beräknad till 9,6 milj. kr. Med den på detta sätt beräknade utgiftsramen kan anvisas medel bl. a. för en kontinuerlig anskaffning av skyddsmasker, något som krävs för att upprätthålla produktionsberedskapen på detta område.

Utskottet avstyrker alltså bifall till motionen 1973:1124 samt till motionerna 1973:1125 och 1973:1666 i denna del.

Utskottet har inte något att erinra mot att Kungl. Maj:t liksom för innevarande budgetår bemyndigas att *justera utgiftsramarna* för det militära försvaret och civilförsvaret på grund av över- eller underutnyttjande av resp. ram under innevarande budgetår samt bemyndigas att medge överskridande av utgiftsramarna om det behövs av beredskaps- eller konjunkturskäl.

Förbättrade värnpliktsförmåner

Utredningen som har att se över systemet för förmåner åt värnpliktiga m. fl. har i betänkandet Värnpliktsförmåner (SOU 1972:68) lagt fram vissa principförslag. Betänkandet har remissbehandlats och i avvaktan på resultaten härav har för budgetåret 1973/74 beräknats 35 milj. kr. för att förbättra de värnpliktigas ekonomiska förmåner. Av detta belopp avser 7 milj. kr. den förbättring av tjänstgörings- och utbildningspremierna som har genomförts redan under innevarande budgetår.

I propositionen 1973:1 bilaga 6 (s. 46–47) föreslås att återstående 28 milj. kr. används till att förbättra vissa andra förmåner. Penningbidragen, som den 1 juli 1972 höjdes med en krona för dag, föreslås nu komma att höjas med ytterligare en krona för alla värnpliktiga och i alla former av tjänstgöring. Penningbidragen kommer därvid att utgå med följande belopp.

Tjänstegrad	Penningbidrag under grundutbildning och repetitionsutbildning i omedelbar anslutning till grundutbildning	Penningbidrag under annan tjänstgöring enligt värnpliktslagen
Menig	8:--	11:--
Korporal (gruppbefäl)	9:75	11:--
Korporal (plutons- och kompanibefäl)	11:75	11:--
Furir	13:--	13:--
Överfurir	--	14:50
Sergeant	15:25	17:25
Fänrik, fanjunkare	18:--	20:50
Löjtnant	--	24:--
Kapten och högre	--	28:50

Maximibeloppet för dag för familjepenning för hustru, fränskild hustru och sådan familjemedlem som i vissa fall förestår den värnpliktiges hushåll bör enligt departementschefen höjas från 15 till 17 kr. Ytterligare 5 milj. kr. bör sättas av för att förbättra möjligheterna att resa hem för de värnpliktiga som är förlagda långt från bostadsorten. Slutligen bör enligt propositionen sättas av 1 milj. kr. för ytterligare förbättring av bostadsbidrag åt ensamstående värnpliktiga inom ramen för familjebidragsförordningens bestämmelser.

Utskottet tillstyrker de föreslagna förbättringarna av värnpliktsförmånerna, att genomföras den 1 juli 1973 och gälla även vissa civilförsvarspliktiga och andra som avlönas enligt samma grunder som de värnpliktiga.

Utskottet har inte något att erinra mot de föreslagna ändringarna i familjebidragsförordningen (1946:99).

I motionen 1973:638 har herr Svanström m. fl. (c) hemställt att riksdagen beslutar om helt fria hemresor för värnpliktiga fr. o. m. den 1 juli 1973. Motionärerna anser det vara väsentligt för de värnpliktigas trivsel under utbildningstiden att de får möjlighet till regelbundna besök i hemorten och föreslår att de värnpliktiga vid tjänstgöringens början får ett för utbildningstiden gällande frikort för resor med SJ:s tåg och bussar.

Ett förslag om fria hemresor för värnpliktiga under grundutbildning finns med i det nämnda betänkandet om värnpliktsförmåner. Frågan är alltså under beredning och utskottet vill i detta sammanhang endast uttala att man vid prövningen självfallet måste göra en avvägning inom hela förmånssystemet och därvid beakta bl. a. ekonomiska faktorer och de skillnader i tjänstgöringsförhållandena som måste förekomma. Utskottet avstyrker bifall till motionen 1973:638.

Hemställan

Utskottet hemställer

A. beträffande ramberäkningen för det militära försvaret

1. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionerna 1973:1125, 1973:1663 och 1973:1666 i denna del för budgetåret 1973/74 fastställer utgiftsramen för det militära försvaret till 7 381 945 000 kr.,

2. att riksdagen avslår motionen 1973:635 såvitt avser uppdrag åt Kungl. Maj:t att föreslå medel på tilläggsstat för budgetåret 1973/74,
 3. att riksdagen avslår motionen 1973:635 såvitt avser uppdrag åt Kungl. Maj:t att omfördela ca 80 milj. kr. från repetitionsutbildning till materielanskaffning,
- B. beträffande ramberäkningen för civilförsvaret
1. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionerna 1973:1124, 1973:1125 och 1973:1666, sistnämnda båda motioner i denna del, fastställer utgiftsramen för civilförsvaret till 136 810 000 kr.,
 2. att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att vid behov medge överskridande av civilförsvarets utgiftsram för budgetåret 1973/74 med ett belopp av högst 8 000 000 kr. för att fullfölja gjorda åtaganden beträffande bidrag till skyddsrumbyggande m. m.,
- C. beträffande jämkning av utgiftsramar
1. att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att justera utgiftsramarna för det militära försvaret och civilförsvaret för budgetåret 1973/74 på grund av över- eller underutnyttjande av utgiftsramarna för budgetåret 1972/73,
 2. att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att i enlighet med vad departementschefen har anfört under budgetåret 1973/74 medge överskridande av utgiftsramarna för det militära försvaret och civilförsvaret om det behövs av beredskaps- eller konjunkturskäl,
- D. beträffande förbättrade värnpliktsförmåner
1. att riksdagen avslår motionen 1973:638
 2. att riksdagen godkänner vad departementschefen har förordat,
 3. att riksdagen antar det vid propositionen 1973:1 bilaga 6 fogade förslaget till lag om ändring i familjebidragsförordningen (1946:99),
- E. att riksdagen beträffande utnyttjande av äldre anslag medger att det senast för budgetåret 1967/68 anvisade investeringsanslaget Markförvärv för nya förläggnings- och övningsområden för Svea livgarde och Svea ingenjörregemente disponeras även under budgetåret 1973/74.

3. Anslagsfrågor

Planering och programbudgetering inom det militära försvaret och civilförsvaret sker med utgångspunkt i programindelningen. I budgethänseende indelas verksamheten i organisatoriska huvudprogram, vilka var för sig består av ett antal delprogram. För den långsiktiga planeringen förs delprogrammen samman till avvägningsprogram som avses avgränsa de väsentligaste strategiska funktionerna inom försvaret.

I den organisatoriska programindelningen utgör de tre försvarsgrenarna var sitt huvudprogram. Den centrala ledningen i krig och fred har förts samman till ett huvudprogram. Myndigheter och funktioner som är gemensamma för det militära försvaret har förts samman till ett annat huvudprogram. Det militära försvarets ekonomiska ram (utgiftsram) omfattar därmed fem organisatoriska huvudprogram. Civilförsvaret utgör ett sjätte huvudprogram med en särskild utgiftsram för den del av verksamheten som finansieras av staten.

Programindelningen kompletteras med en indelning av verksamheten i produktionsområden. Följande huvudproduktionsområden tillämpas.

1. Ledning och förbandsverksamhet
2. Materielanskaffning
3. Anskaffning av anläggningar m. m.
4. Forskning och utveckling

I propositionen 1973:75 har Kungl. Maj:t lagt fram förslag beträffande anslag som i statsverkspropositionen har förts upp med beräknade belopp. Dessa anslag tas här upp till behandling. I det följande behandlas också övriga program och förslag till anslag som utskottet ännu inte har tagit ställning till (jfr FöU 1973:8, rskr 1973:62).

De av Kungl. Maj:t föreslagna anslagen för budgetåret 1973/74 fördelar sig på huvudprogram m. m. och huvudproduktionsområden på sätt som framgår av en sammanställning i propositionen 1973:1 bilaga 6 (s. 45). En motsvarande beräkning för innevarande budgetår redovisades i propositionen 1972:75 (s. 201–202). Nedanstående sammanställning visar förändringarna i stort beträffande fördelningen på huvudproduktionsområden. Beloppen (milj. kr.) avser löpande priser. För budgetåret 1972/73 avses prisläget i februari 1971 (löneläge 1971) och för budgetåret 1973/74 prisläget i februari 1972 (löneläge 1972). Kompensationen för ändrade löner och priser fram till varje budgetårs medelkostnadsläge har inte tagits med i sammanställningen eftersom denna kompensation f. n. inte är känd, vare sig till sitt totala belopp eller beträffande fördelningen på anslag.

	1972/73	1973/74	Ändring
<i>Militära försvaret</i>			
Ledning och förbandsverksamhet	3 705	4 023	318
Materielanskaffning	1 762	1 840	78
Anskaffning av anläggningar m. m.	402	403	1
Forskning och utveckling	603	591	- 12
<i>Civilförsvaret</i>			
Ledning och förbandsverksamhet	65	67	2
Materielanskaffning	30	28	- 2
Anskaffning av anläggningar m. m.	22	31	9
Forskning och utveckling	1	1	-
<i>Övrig verksamhet</i>			
Ledning och förbandsverksamhet	10	19	9
Materielanskaffning	5	5	-
Anskaffning av anläggningar m. m.	4	3	- 1
Forskning och utveckling	2	4	2
Totalt	6 611	7 015	404

I propositionen 1973:1 bilaga 6 förekommer också (s. 45) en sammanställning som visar fördelningen av anslagen på utgiftsramar m. m. och utgiftsslag. En motsvarande beräkning för innevarande budgetår finns intagen i propositionen 1972:75 (s. 202). Nedanstående sammanställning visar förändringarna (milj. kr. och förut angivna prislägen) när det gäller fördelning på utgiftsslag.

	1972/73	1973/74	Ändring
<i>Militära försvaret</i>			
Personalkostnader	2 068	2 225	157
Värnpliktsförmåner	382	371	- 11
Materiel och tjänster m. m.	4 022	4 261	239
<i>Civilförsvaret</i>			
Personalkostnader	28	29	1
Civilförsvarfsförmåner	8	8	-
Materiel och tjänster m. m.	82	90	8
<i>Övrig verksamhet</i>			
Personalkostnader	8	15	7
Materiel och tjänster m. m.	13	16	3
Totalt	6 611	7 015	404

De beställningsbemyndiganden som lämnas av riksdagen medför rätt för Kungl. Maj:t att medge beställningar som helt eller delvis föranleder betalningsutfall under senare budgetår än det när beställningen sker. Även under nästa budgetår behöver läggas ut beställningar för vilka betalningen faller på ett senare budgetår. Vid utnyttjande för materielanskaffning m. m. av den särskilda tekniken med beställningsbemyndigande för varje disposition av medel måste ske prisomräkning av bemyndigandena.

Alla anslag i driftbudgeten utom anslaget till extra utgifter är uppförda som förslagsanslag. Det innebär att man i beredskapsstaten för

försvarsväsendet – med ett undantag – inte längre behöver på driftbudgetsidan föra upp medel för ändamål inom försvarsdepartementets verksamhetsområde. Utskottet har i det föregående tillstyrkt att riksdagen i stället bemyndiga Kungl. Maj:t att medge överskridande av utgiftsramarna för det militära försvaret och civilförsvaret om det behövs av beredskaps- eller konjunkturskäl.

Att anslagen i driftbudgeten till Arméförband, Marinförband och Flygvapenförband förs upp som förslagsanslag innebär vidare att Kungl. Maj:t inom utgiftsramen för det militära försvaret och med ledning av vad riksdagen kan ha uttalat angående huvudprogrammets inriktning m. m. äger fördela belastningen på de olika anslagen.

Kompensation för prisstegringar får formen av medgivande från Kungl. Maj:t att överskrida förslagsanslag med visst belopp.

Det nya systemet för planering och budgetering har ändrat formerna för budgetarbetet och även påverkat fjärde huvudtitelns utformning. En vidareutveckling av systemet pågår och ansvaret för detta arbete vilar på en ledningsgrupp inom försvarsdepartementet.

Beträffande redovisningen i propositionerna konstaterar utskottet att det nästa år blir möjligt att för de olika anslagen ange belastningen för ett föregående budgetår (budgetåret 1972/73). Utskottet konstaterar vidare att tabellerna angående kostnader och medelsbehov kan förenklas i åtskilliga fall.

Detta får utskottet här

anmäla.

Försvarsdepartementet m. m.

4. **Försvarsdepartementet.** Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 1973:1 bilaga 6 under punkten A 1 (s. 51) och hemställer att riksdagen till *Försvarsdepartementet* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 10 700 000 kr.

5. **Vissa nämnder m. m.** I propositionen 1973:1 bilaga 6 har Kungl. Maj:t under punkten A 2 (s. 51–54) föreslagit riksdagen att till Vissa nämnder m. m. för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 6 430 000 kr.

Utskottet. Från anslaget bestrids utgifter för ett stort antal nämnder m. m. inom försvarsdepartementets verksamhetsområde. Från anslaget utgår vidare bidrag till Centralförbundet Folk och Försvar och till Stiftelsen Gällöfsta kurscentrum.

Under detta anslag har hittills anvisats medel för bl. a. biståndsutbildningsnämnden och dess verksamhet. Enligt uttalande av föregående års riksdag (FöU 1972:17 s. 63, rskr 1972:231) bör utgifterna för bistånds- och katastrofutbildningen emellertid inte belasta den militära utgiftsramen. I överensstämmelse härmed har medel för nästa budgetår i stället tagits upp under ett nytt anslag med benämningen H 9. Bistånds- och katastrofutbildning (jfr FöU 1973:8 s. 7, rskr 1973:62) som beräknas utanför utgiftsramen.

Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag och hemställer att riksdagen till *Vissa nämnder m. m.* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 6 430 000 kr.

6. **Kommittéer m. m.** Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 1973:1 bilaga 6 under punkten A 3 (s. 54) och hemställer att riksdagen till *Kommittéer m. m.* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 4 000 000 kr.

7. **Extra utgifter.** Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 1973:1 bilaga 6 under punkten A 4 (s. 54) och hemställer att riksdagen till *Extra utgifter* för budgetåret 1973/74 anvisar ett reservationsanslag av 900 000 kr.

8. **Reglering av prisstegringar för det militära försvaret.** I propositionen 1973:1 bilaga 6 har Kungl. Maj:t under punkten A 5 (s. 54--57) föreslagit riksdagen att till Reglering av prisstegringar för det militära försvaret för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 525 000 000 kr.

Utskottet. Anslaget avses för att täcka sådana pris- och löneökningar under anslag inom utgiftsramen för det militära försvaret som inträffar från den tidpunkt i vars prisläge anslagen har beräknats intill utgången av det budgetår för vilket de har anvisats. Anslaget har karaktären av täckningsanslag som inte belastas. Kungl. Maj:ts prisregleringsbeslut får formen av medgivande för myndighet att överskrida visst förslagsanslag.

Prisregleringen sker på grundval av nettoprisindex.

För innevarande budgetår har till prisreglering inom det militära försvaret anvisats ett förslagsanslag av 480 milj. kr., vilket motsvarar en beräknad prisutveckling med 7,5 procentenheter.

Hittills beräknade indextal för innevarande budgetår (februari 1971 = 100) utgör för augusti 1972 108,73, för november 1972 109,66 och för februari 1973 111,03. Indextal skall beräknas även för maj 1973. Medeltalet för dessa fyra tidpunkter under budgetåret avgör priskompensationens storlek. Som angetts i propositionen (s. 56) kommer det för budgetåret anvisade prisregleringsanslaget inte att helt täcka den priskompensation som skall medges med ledning av nämnda medeltal.

Kungl. Maj:ts förslag till prisregleringsanslag för budgetåret 1973/74 motsvarar en utveckling av nettoprisindex med ca 7,6 procentenheter från februari 1972 till medelkostnadsläge 1973/74. Nettoprisindex för februari 1973 med februari 1972 som bas har beräknats till 105,16.

Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag och hemställer att riksdagen till *Reglering av prisstegringar för det militära försvaret* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 525 000 000 kr.

9. **Reglering av prisstegringar för civilförsvaret.** Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 1973:1 bilaga 6 under punkten A 6

(s. 57) och hemställer

att riksdagen till *Reglering av prisstegringar för civilförsvaret* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 9 600 000 kr.

Arméförband

10. **Inriktning för perioden 1973/74–1977/78.** Kungl. Maj:t har genom propositionen 1973:1 bilaga 6 (s. 58–64) berett riksdagen tillfälle att ta del av vad departementschefen har anfört om den fortsatta inriktningen av huvudprogrammet Arméförband.

Programmyndighet för huvudprogrammet är chefen för armén. Huvudprogrammet omfattar följande delprogram.

- 1.1 Fördelningsförband m. m.
- 1.2 Infanteribrigad m. m.
- 1.3 Norrlandsbrigad m. m.
- 1.4 Pansarbrigad m. m.
- 1.5 Centrala och högre regionala lednings- och underhållsförband
- 1.6 Lokalförsvarfsförband
- 1.7 Hemvärnet
- 1.99 Gemensamma produktionsresurser

Chefen för armén

Arméchefen anför inledningsvis att det otillräckliga operativa underlaget för en avvägning på de ekonomiska nivåer som har angetts av överbefälhavaren inte har medgett en fullgod planering. Av denna anledning innebär den inlämnade programplanen för de fyra sista åren i programplaneperioden inte något ställningstagande från chefen för armén utan är att betrakta endast som ett exempel.

Chefen för armén anför vidare att de ekonomiska villkor som följer av 1972 års försvarsbeslut inte medger att försvarsbeslutets ambitioner uppnås. Reduceringarna inom arméns alla verksamhetsområden på grund av bristande medelstildelning medför att arméns operativa styrka går ned avsevärt redan under programplanperioden. Med nu tillgängligt underlag för avvägning inom armén kan det av överbefälhavaren eftersträfvade antalet infanteribrigader inte uppnås. Det antal luftvärnsbataljoner som kan behållas på sikt bedöms utgöra ett minimum för arméförbandens eget skydd. Endast för det starkt reducerade antal brigader och fördelningsförband som kan behållas på sikt kan materiel som är avgörande för stridseffekten omsättas. Ingrepp i repetitionsutbildningen måste göras i sådan omfattning, att huvuddelen av krigsorganisationen enligt arméchefen inte är användbar för sina huvuduppgifter direkt efter mobilisering.

Arméchefen betonar vikten av ytterligare ändringar i arméns fredsorganisation utöver omorganisationen av den lägre regionala och lokala

nivån. Vidare krävs kraftfulla åtgärder i syfte att föra över personal och övriga resurser från stabs- och förvaltningstjänst till utbildningsverksamhet. Det enligt chefen för armén bristande operativa underlaget har avsevärt försvårat en i alla delar rationell långsiktig materielplanering. Risken för anskaffningsbeslut som på sikt visar sig felaktiga är därför påtaglig. I syfte att göra denna risk så liten som möjligt har i planeringen inrymts en viss handlingsfrihet. Denna har tagit sig uttryck dels i att anskaffningen har begränsats till vad som bedömts nödvändigt för varje tänkbar framtida krigsorganisation, dels i att tidpunkten för beslut om vissa anskaffningar har lagts senare.

Beträffande delprogrammets utveckling anför chefen för armén att grund f. n. saknas för att ange en rationell inriktning. Av denna anledning har chefen för armén inte kunnat ange krigsorganisationens utveckling i den ekonomiska planeringsnivå som nu är aktuell. Redogörelsen för delprogrammets utveckling grundas därför på den befintliga krigsorganisationen med de reduceringar som betingas av ekonomiska skäl.

Departementschefen

De kostnadskrävande investeringar – avseende bl. a. anskaffning av terräng- och stridsfordon, luftvärnsmateriel och artillerimateriel – som tidigare har utförts och som planeras under programplaneperioden är nödvändiga för att arméstridskrafterna skall svara mot 1980-talets krav. Med hänsyn till de kvalitativa kraven och de ekonomiska bindningar som följer av dessa krav kommer antalet brigadförband inom armén att minska.

Organisationsformen för och takten i omorganisationen av de brigadförband som förs över till lokalt bundna markstridsförband samt de övriga förband som ges en enklare organisationstyp är enligt vad chefen för armén har anfört ännu inte klarlagd. Departementschefen anser det vara viktigt att arbetet med dessa frågor påskyndas. Beträffande de förband som förs över till lokalförsvarfsförband finner han det angeläget att understryka att omsättningsbehovet av personal för dessa förband kan minska.

I syfte att förstärka repetitionsutbildningen under programplaneperioden i förhållande till vad chefen för armén har föreslagit anser departementschefen att medel bör föras över från grundutbildningen. Besparingar inom grundutbildningen kan ske bl. a. mot bakgrund av den minskning i värnpliktsavgångar som redovisas i statistik för budgetåret 1971/72. Han anser vidare att repetitionsutbildningens omfattning under budgetåret 1973/74 bör minskas något. För att få ut största möjliga effekt av resurserna för repetitionsutbildning bör möjligheterna övervägas att ytterligare differentiera utbildningstiden med hänsyn till förbandens och värnpliktskategoriernas skilda behov.

Beträffande *delprogrammets utveckling* anför departementschefen bl. a. följande.

Inom delprogrammet Fördelningsförband m. m. föreslår arméchefen

att vissa fördelningsstabber m. m. ges en enklare organisationsform. Denna åtgärd har planerats in i mitten av programplaneperioden. De ombildade förbandens framtida organisation, materielutrustning m. m. måste ses mot bakgrund av främst det minskade antalet brigadförband. Tillförseln av luftvärnsrobotbataljon 78, som planeras bli införd i organisationen efter programplaneperioden, utgör en kvalitetshöjning av fördelningsluftvärnet som delvis uppväger minskningen av antalet luftvärnsbataljoner.

Delprogrammet Infanteribrigad m. m. tillförs bl. a. luftvärnsrobot 70, infanterikanonvagn 91 och terrängbilar. Efter programplaneperioden planeras vidare tillförsel av haubits 77. Denna materieförnyelse innebär att brigaderna får en kvalitet som i stort svarar mot de krav som 1980-talets stridsmiljö ställer. De brigader som inte kan ges denna kvalitet förs över till lokalförsvarsförband och får en något annan organisation. Departementschefen är inte beredd att nu ta slutlig ställning till antalet infanteribrigader på sikt. Beträffande delprogrammet Norrlandsbrigad m. m. finner han att den av chefen för armén föreslagna planeringsinriktningen är lämplig.

Han biträder arméchefens förslag att behålla fyra brigader på sikt inom delprogrammet Pansarbrigad m. m. men är inte nu beredd att ta slutlig ställning till hur de utgående brigadernas materiel skall användas. Utredning pågår beträffande denna materiels användning och de utbildningsmässiga konsekvenserna härav. De på sikt kvarvarande brigaderna får en tillfredsställande kvalitet genom anskaffning av bl. a. luftvärnsrobot 70 och terrängfordon.

Delprogrammet Lokalförsvarsförband skall enligt planeringen i grundnivån tillföras ett antal från infanteribrigader ombildade förband. Departementschefen biträder i huvudsak arméchefens förslag i detta avseende. Han kan emellertid inte nu ta slutlig ställning till antalet. Begränsningar i repetitionsutbildningen för armén som helhet i förhållande till krigsorganisationens behov bör enligt hans mening i första hand avse förband inom detta delprogram.

Beträffande delprogrammet Gemensamma produktionsresurser biträder departementschefen arméchefens förslag om att minska antalet fredsadministrationer. Han kan inte biträda den ökning av antalet anställda som chefen för armén har planerat. Beträffande kostnadsutvecklingen vill departementschefen mot bakgrund av vad han tidigare har anfört kraftigt understryka behovet av att ta till vara rationaliseringsvinster inom personalsektorn för att förstärka resurserna på övriga områden. Han instämmer i vad chefen för armén har uttalat om behovet av ytterligare kostnadsänkande åtgärder inom arméns fredsorganisation utöver omorganisationen i den lägre regionala och lokala nivån och betonar vikten av att föra över personella och andra resurser från administrativa uppgifter till utbildningsverksamhet. Vad slutligen gäller byggnadsverksamhet och markanskaffning anser departementschefen det vara angeläget att behålla en handlingsfrihet med hänsyn till pågående utredningar om arméns fredsorganisation.

Motionerna

I detta sammanhang behandlar utskottet följande motionsyrkanden.

Beträffande *i n r i k t n i n g e n i s t o r t* behandlar utskottet *dels* motionen 1973:1125 av herr Wedén (fp) såvitt avser hemställa att riksdagen beslutar om den fortsatta inriktningen av huvudprogrammet Arméförband i enlighet med vad som i motionen angivits (och i samband därmed till ledning och förbandsverksamhet anvisar ett förslagsanslag av 1 651 000 000 kr., vilket innebär en besparing med 80 milj. kr. i jämförelse med regeringens förslag),

dels motionen 1973:1663 av herr Bohman m. fl. (m) såvitt avser hemställa att riksdagen måtte besluta att godkänna den fortsatta inriktningen av huvudprogrammet i enlighet med vad i motionen angivits.

Beträffande *h e m v ä r n e t* behandlar utskottet

dels motionen 1973:634 av herr Karl Bengtsson i Varberg (fp) i vilken har hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att hemvärnssamariterna snarast förses med nödvändig beklädnadsutrustning,

dels motionen 1973:1119 av herr Oskarson m. fl. (m, s) i vilken har hemställts att riksdagen beslutar att hos Kungl. Maj:t anhålla att åtgärder vidtages för att hemvärdet, främst samariterna, tilldelas materiel och utrustning i enlighet med de riktlinjer som angetts i motionen,

dels motionen 1973:1666 av herr Wedén (fp) såvitt avser hemställa att riksdagen måtte besluta att av Kungl. Maj:t begära förslag till höstriksdagen om en förbättring av hemvärdets utrustning.

Utskottet

Som redovisats i det föregående, vid behandlingen av det militära försvarets utveckling, finns i motionerna 1973:1125 av herr Wedén (fp) och 1973:1663 av herr Bohman m. fl. (m) förslag rörande arméförbandens utveckling under programplaneperioden.

I motionen 1973:1125 föreslås bl. a. att anskaffningen av nytt brigadartilleri skall påskyndas och att repetitionsutbildningen vid armén skall reduceras i förhållande till departementschefens förslag så att man under budgetåret 1973/74 vinner en besparing av ca 80 milj. kr. För återstående fyra år av programplaneperioden bör enligt motionen ske en återtagning i fråga om sådan utbildning, kostnadsmässigt beräknad till 410 milj. kr. För hela perioden föreslås alltså i denna del en ökning av planeringsramen med 330 milj. kr.

Även i motionen 1973:1663 hävdas att det behövs en snabbare förnyelse av brigadartilleriet. Beträffande repetitionsutbildningen föreslås en ökning motsvarande ett medelsbehov för perioden om 430 milj. kr. och för nästa budgetår om 20 milj. kr.

Nytt brigadartilleri (haubits 77) skall enligt programplanen tillföras

efter perioden. Beslut om anskaffning avses komma att fattas under periodens senare del. Under anslaget till forskning och utveckling har beräknats resurser för nästa budgetår bl. a. för utveckling av ny fältartillerimateriel.

Utskottet erinrar om att planeringsunderlaget för inriktningen av det militära försvaret på medellång sikt ännu inte är fullständigt. Med hänsyn härtill bör riksdagen inte närmare överväga delprogrammets utveckling eller anskaffningstakt m. m. i fråga om vapensystem. Utskottet har emellertid inte något att erinra mot vad departementschefen har anfört om utvecklingen av delprogrammen. Strävan bör vara att arméförbanden vid 1980-talets början innehåller minst tio infanteribrigader samt fyra norrlandsbrigader och fyra pansarbrigader, varje brigadtyp med tillfredsställande och i förhållande till nuläget förbättrad personell och materiell kvalitet. Beträffande utgående infanteri- och pansarbrigader pågår utredningsarbete. Antalet luftvärnsbataljoner bör inte understiga 20.

Beträffande hemvärnets utrustning finns yrkanden i fyra motioner av vilka tre behandlas här. Dessutom behandlas hemvärnets utrustning i motionen 1973:1663, i motiveringen för yrkandena om ökning av planeringsramen och utgiftsramen för det militära försvaret.

Hemvärdet är en mycket viktig del av arméförbanden och dess utbildningssystem m. m. har nyligen reviderats (prop. 1970:18, SU 1970:87, rskr 1970:194). På grund av medlemmarnas stora intresse för sina uppgifter får utrustningsfrågorna särskild betydelse. Departementschefen redovisar inte närmare hur han ser på hemvärnets utveckling under programplanepérioden i detta avseende. Utskottet har inhämtat att en betydande förstärkning av vapenutrustningen kommer att ske och att ny beklädnadsmateriel för kvinnlig personal kan beräknas tilldelas hemvärdet med något 1 000-tal omgångar för år.

Utskottet räknar med att Kungl. Maj:t för nästa års riksdag redovisar hur departementschefen ser på utrustningsfrågorna beträffande hemvärdet i flerårsperspektiv.

Med anledning av vad som anförts i motionerna vill utskottet särskilt understryka hemvärnssamariternas behov av ändamålsenlig beklädnadsutrustning. Utskottet förutsätter att detta behov snarast tillgodoses. Syftet med motionsyrkandena bör därmed vara tillgodosett. Något särskilt uttalande från riksdagens sida synes ej nu erforderligt.

Departementschefens förslag i fråga om repetitionsutbildningen vid armén innebär att sådan utbildning under nästa budgetår tar i anspråk ca 1,5 milj. tjänstgöringsdagar för värnpliktiga. Detta är en minskning i förhållande till arméchefens förslag med ca 100 000 tjänstgöringsdagar. Förslagen i motionerna 1973:1125 och 1973:1663 innebär för nästa budgetår en minskning resp. ökning i förhållande till departementschefens förslag. Den föreslagna minskningen kan beräknas motsvara 0,5–0,6 milj. tjänstgöringsdagar. För de fyra sista åren i perioden har departementschefen (prop. 1973:1 bil. 6 s. 30) uttalat att han anser att en något större omfattning av repetitionsutbildningen vid armén bör eftersträvas. Förslagen i de båda motionerna innebär för dessa år att

sådan utbildning varje år kan ta i anspråk omkring 2 milj. tjänstgöringsdagar. Som jämförelse kan nämnas att 1966 års beslut om de värnpliktigas utbildning, grundat på förslag av 1960 års värnpliktsutredning (VU 60), förutsatte ett årligt antal tjänstgöringsdagar för repetitionsutbildning vid armén om ca 2,7 milj. (prop. 1966:106 s. 92 och 143–145). Enligt gällande s. k. gruppindelningsverk är antalet ca 2,3 milj. Överbefälhavaren har i programplanen för det militära försvaret (s. 25) framhållit att repetitionsutbildningen, i avvaktan på resultaten av 1972 års värnpliktsutredning och av en särskild översyn av repetitionsutbildningssystemet, inte bör tillåtas gå ned med mer än omkring en tredjedel av den volym som framgår av gruppindelningsverket.

Utskottet anser det vara möjligt att för nästa budgetår minska repetitionsutbildningen på det sätt som departementschefen har föreslagit. Utskottet kan däremot inte tillstyrka en ytterligare minskning. För de fyra sista åren i programplaneperioden bör, som departementschefen har framhållit, eftersträvas en ökning av repetitionsutbildningen.

Som framgår av det anförda avstyrker utskottet bifall till motionerna i denna del. Såvitt hemställan i motionen 1973:1125 avser anslagsbelopp behandlas den nedan under berört anslag.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen med avslag på motionerna 1973:1125 och 1973:1663 i denna del godkänner den inriktning för arméförbandens utveckling under perioden 1973/74–1977/78 som departementschefen har angett,
2. att riksdagen angående utrustning till hemvärdet avslår motionerna 1973:634, 1973:1119 och 1973:1666, sistnämnda motion i denna del.

11. Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet. Kungl. Maj:t har i propositionen 1973:1 bilaga 6 under punkten B 1 (s. 64–68) föreslagit riksdagen att till Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 1 731 000 000 kr.

I motionen 1973:1125 av herr Wedén (fp) har i denna del hemställts att riksdagen till ledning och förbandsverksamhet för arméförbanden anvisar ett förslagsanslag av 1 651 000 000 kr., vilket innebär en besparing med 80 milj. kr. i jämförelse med regeringens förslag.

Utskottet. Med hänvisning till vad utskottet i det föregående har anfört beträffande inriktningen av arméförbandens utveckling under perioden 1973/74–1977/78 avstyrker utskottet bifall till motionsyrkandet.

Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag och hemställer

- att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1973:1125 i denna del till *Arméförband: Ledning och förbandsverksamhet* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 1 731 000 000 kr.

12. **Arméförband: Materielanskaffning.** Kungl. Maj:t har i propositionen 1973:75 under punkten B 2 (s. 40-44) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att medge att beställningar av materiel m. m. för arméförband får läggas ut inom en kostnadsram av 850 000 000 kr., dels till Arméförband: Materielanskaffning för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 536 900 000 kr.

I motionen 1973:1623 av herr Oskarson (m) har hemställts att riksdagen beslutar att anslå 5 milj. kr. för uniformsutrustning till hemvärnssamariter och hemvärnslottor.

Utskottet. Med hänvisning till vad utskottet i det föregående har anfört beträffande inriktningen av arméförbandens utveckling under perioden 1973/74-1977/78 avstyrker utskottet bifall till motionsyrkandet.

Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag och hemställer

1. att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att medge att beställningar av materiel m. m. för arméförband får läggas ut inom en kostnadsram av 850 000 000 kr.,
2. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1973:1623 till *Arméförband: Materielanskaffning* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 536 900 000 kr.

13. **Arméförband: Istandsättning av befästningar och kaserner.** Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 1973:1 bilaga 6 under punkten B 3 (s. 68-71) och hemställer

att riksdagen till *Arméförband: Istandsättning av befästningar och kaserner* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 42 230 000 kr.

14. **Arméförband: Forskning och utveckling.** Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 1973:1 bilaga 6 under punkten B 4 (s. 71-73) och hemställer

1. att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att medge att forskning och utveckling för arméförband får beställas inom en kostnadsram av 59 000 000 kr.,
2. att riksdagen till *Arméförband: Forskning och utveckling* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 51 100 000 kr.

Marinförband

15. **Inriktning för perioden 1973/74-1977/78.** Kungl. Maj:t har genom propositionen 1973:1 bilaga 6 (s. 74-79) berett riksdagen tillfälle att ta del av vad departementschefen har anfört om den fortsatta inriktningen

av huvudprogrammet Marinförband.

Programmyndighet för huvudprogrammet är chefen för marinen. Huvudprogrammet omfattar följande delprogram.

- 2.1 Lednings-, bas- och underhållsförband
- 2.2 Helikopterförband
- 2.3 Ytattackförband
- 2.4 Ubåtsförband
- 2.5 Minröjningsförband
- 2.6 Fasta kustartilleriförband
- 2.7 Rörliga kustartilleriförband
- 2.99 Gemensamma produktionsresurser

Chefen för marinen

Chefen för marinen framhåller att marina förband behövs för att lösa uppgifter i invasionsförsvaret, vid neutralitet och i incidentberedskapen. Marinchefen betonar vidare kravet på ett tillräckligt antal enheter med hänsyn till vårt lands långa sjögräns och stora omgivande farvatten.

Marinchefen anför att överbefälhavarens beslut om inriktning och planeringsram för marinen i grundnivån innebär reduceringar och senareläggningar av väsentliga anskaffningsobjekt i förhållande till vad som har angetts i propositionen 1972:75.

Styrkan i marinen utgörs enligt chefen för marinen kvalitativt av de moderna ytattack- och ubåtsförbanden samt av moderna lätta fasta batterier och rörliga spärrförband. Antalet enheter för ytattackuppgifter och för uppgifter i en neutralitetssituation är dock för litet. De tunga fasta batterierna är omoderna och resurserna för ubåtsjakt, minröjning och undervattensbevakning är otillräckliga. Chefen för marinen hävdar att antalet enheter inte kan tillåtas minska ytterligare, om uppgifterna enligt försvarsbeslutet skall kunna lösas. Avsaknaden av ett modernt sjörobotsystem utgör en allvarlig brist.

Departementschefen

Kostnadskrävande investeringar avseende bl. a. ytattackfartyg, ubåtar och kustartilleribatterier är nödvändiga för att marinförbanden skall svara mot 1980-talets krav. Den ekonomiska restriktivitet som måste iakttas gör det emellertid nödvändigt att noga väga kvantitet mot kvalitet. Enligt departementschefens mening är det viktigt att antalet enheter och förband på sikt hålls uppe med hänsyn till behovet av enheter för övervakning av och insatser inom vårt sjöterritorium och strävan efter ett uthålligt försvar. För att göra detta möjligt har omsättningen av fartyg inriktats mot lättare enheter med effektiva vapen – en omsättning som pågår sedan en tid tillbaka. Motsvarande förhållande gäller i princip också för kustartilleriförbanden. Jämförelsevis höga prestanda är nödvändiga för att vissa marina vapensystem skall nå avsedd verkan. Den plan som

chefen för marinen har redovisat i grundnivån bör ligga till grund för verksamheten i stort.

Beträffande *delprogrammets utveckling* uttalar departementschefen bl. a. följande.

Helikopterförbanden tillförs ny materiel. Chefen för marinen framhåller att antalet tunga helikoptrar är för litet för att täcka de operativa behoven. Departementschefen erinrar om att Kungl. Maj:t i oktober 1971 har gett överbefälhavaren i uppdrag att lämna förslag till ett samlat utnyttjande och lämplig organisation för försvarets tunga helikoptrar. Möjligheter bör härigenom kunna skapas för att använda flygvapnets helikoptrar även för marina uppgifter.

Inom ytattackförbanden kommer enligt programplanen ett antal enheter av åldersskäl att utrangeras under 1970-talets senare del. F. n. pågår anskaffning av en serie torpedbåtar av typ Spica vilket är i linje med principen om övergång till lättare enheter. Dessa kommer att ingå i de kvalificerade ytattackförbanden.

Chefen för marinen har påbörjat studier och utredningar om olika alternativ för utvecklingen på sikt av ytattackförbanden. Dessa studier bör fortsätta. De bör inriktas mot lätta fartygstyper för kustnära insatsér.

Chefen för marinen har planerat in anskaffning av 16 patrullbåtar som ersättning för de utgående motortorpedbåtarna. Departementschefen biträder chefens för marinen förslag att patrullbåtar bör beställas under perioden men är inte beredd att nu ta ställning till beställningstidpunkt och antalet enheter.

Inom programmet Ubåtsförband utrangeras de äldsta enheterna under perioden och de närmaste åren därefter. Tre ubåtar av typ A 14 har beställts. Härigenom behålls möjligheterna att utveckla och tillverka ubåtar inom landet.

Inom delprogrammet Minröjningsförband har marinchefen planerat in fortsatt projektering och anskaffning av minjaktfartyg under perioden. Departementschefen godtar tills vidare chefens för marinen planering i grundnivån.

Inom delprogrammet Fasta kustartilleriförband avslutas utbyggnaden av lätta batterier under perioden. Detta får ses som en väsentlig förstärkning. Ersättning av tunga batterier pågår.

Programmet Rörliga kustartilleriförband tillförs moderna spärrförband under perioden. Anskaffningen av lätta kustrobotbatterier fullföljs. Studier pågår om nytt rörligt kustartilleri. Departementschefen anser att dessa studier bör fortsätta.

Motionerna

I detta sammanhang behandlar utskottet

dels motionen 1973:1125 av herr Wedén (fp) såvitt avser hemställa att riksdagen beslutar om den fortsatta inriktningen av huvudprogrammet *Marinförband* i enlighet med i motionen anförda riktlinjer,

dels motionen 1973:1663 av herr Bohman m. fl. (m) såvitt avser

hemställan att riksdagen måtte besluta att godkänna den fortsatta inriktningen av huvudprogrammet i enlighet med vad i motionen angivits.

Utskottet

I motionen 1973:1125 lämnas en rad förslag rörande organisationsutvecklingen inom huvudprogrammet under planeringsperioden. Beträffande ubåtar hävdas att man bör beställa fem ubåtar typ A 14, dvs. två ubåtar mer än som redan har beställts. Om beslut härom fattas i tid bör enligt motionären styckepriset för två ytterligare utbåtar bli synnerligen fördelaktigt. Vidare berörs sysselsättningsläget i Karlskrona. Liksom beträffande antalet ubåtar bör enligt motionären patrullfartygsbeställningen ske enligt tidigare planer, dvs. budgetåret 1974/75. Vidare anförts att frågan om modernisering av två fregatter bör ges en positiv lösning. Frågan om s. k. flottiljedarfartyg bör bearbetas så att mot slutet av perioden kan påbörjas förberedelser för anskaffning av sådana fartyg. Anskaffning av sjö- och kustrobotar bör planeras in under perioden. Utöver regeringens förslag bör anskaffas fyra 12 cm tornbatterier för kustartilleriet.

I motionen 1973:1663 föreslås beträffande marinförbanden att ubåt A 14 skall beställas i fem i stället för i tre exemplar. Vidare bör enligt motionen beställning och leverans av patrullfartyg i stort sett ske enligt tidigare planer, projektering m. m. under perioden inledas för flottiljedarfartyg och ubåtsprojektet A 17 samt anskaffning under perioden ske av kust- och sjöroboten och av fyra 12 cm kustartilleribatterier utöver regeringens förslag.

Liksom beträffande huvudprogrammet Arméförband erinrar utskottet om att planeringsunderlaget för inriktningen av det militära försvaret på medellång sikt inte är fullständigt. Med hänsyn till detta överväger utskottet delprogrammets utveckling endast såvitt avser ubåtsförbanden.

I enlighet med 1972 års beslut att avvägningsprogrammet Fjärstridsförband skall ges lägre prioritet än övriga avvägningsprogram reduceras ubåtsförbanden under programplaneperioden och tiden därefter. En viss förnyelse sker genom tillförsel av ubåt typ A 14 efter perioden. Tre ubåtar av denna typ har beställts. I motionerna 1973:1125 och 1973:1663 föreslås att ytterligare två enheter skall beställas så att serien i enlighet med tidigare planer kan omfatta fem enheter. Härigenom minskar priset på varje enhet.

Styckepriset för hittills beställda ubåtar typ A 14 utgör ca 92 milj. kr. Vid tilläggsbeställning av ytterligare en eller två ubåtar kan styckepriset för alla ubåtarna i serien beräknas minska till 85 resp. 78 milj. kr., vilket innebär att merkostnaden för den fjärde ubåten blir ca 65 milj. kr. och för den femte ca 50 milj. kr.

Det vore – som motionärerna framhåller – i och för sig fördelaktigt att utöka serien av ubåt typ A 14. Eftersom det ekonomiska planeringsutrymmet inte torde medge detta, kan utskottet likväl inte tillstyrka att

riksdagen uttalar sig för en tilläggsbeställning. Enligt vad utskottet har inhämtat finns möjlighet att med angivna priser göra tilläggsbeställning åtminstone under återstoden av år 1973.

Utskottet fäster stort avseende vid departementschefens uttalande att möjligheterna att utveckla och tillverka ubåtar inom landet behålls genom den redan gjorda beställningen. I det sammanhanget bör erinras om att vissa studier pågår rörande nästa ubåtstyp (A 17). Med hänsyn till att antalet ubåtar i mitten av 1980-talet går ned till ca tio, dvs. ungefär hälften av nuvarande antal, har chefen för marinen förordat att utvecklingen av ubåt typ A 17 påskyndas.

Inte heller beträffande övriga delprogram har utskottet något att erinra mot vad departementschefen har anfört. Därav framgår bl. a. att patrullbåtar skall beställas under programplaneperioden. Antalet tjänstgöringsdagar för värnpliktiga under repetitionsutbildning minskas nästa budgetår med ca 90 %.

Av det anförda framgår att utskottet avstyrker bifall till motionerna 1973:1125 och 1973:1663 i denna del.

Utskottet hemställer

att riksdagen med avslag på motionerna 1973:1125 och 1973:1663 i denna del godkänner den inriktning för marinförbandens utveckling under perioden 1973/74–1977/78 som departementschefen har angett.

16. Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet. Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 1973:1 bilaga 6 under punkten C 1 (s. 79–82) och hemställer

att riksdagen till *Marinförband: Ledning och förbandsverksamhet* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 533 700 000 kr.

17. Marinförband: Materielanskaffning. Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 1973:75 under punkten C 2 (s. 44–49) och hemställer

1. att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att medge att beställningar av materiel m. m. för marinförband får läggas ut inom en kostnadsram av 604 900 000 kr.,
2. att riksdagen till *Marinförband: Materielanskaffning* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 364 000 000 kr.

18. Marinförband: Iståndsättning av befästningar och kaserner. Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 1973:1 bilaga 6 under punkten C 3 (s. 83–85) och hemställer

att riksdagen till *Marinförband: Iståndsättning av befästningar och kaserner* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 17 500 000 kr.

19. **Marinförband: Forskning och utveckling.** Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 1973:1 bilaga 6 under punkten C 4 (s. 85–88) och hemställer

1. att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att medge att forskning och utveckling för marinförband får beställas inom en kostnadsram av 55 000 000 kr.,
2. att riksdagen till *Marinförband: Forskning och utveckling* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 29 000 000 kr.

Flygvapenförband

20. **Inriktning för perioden 1973/74–1977/78.** Kungl. Maj:t har genom propositionen 1973:1 bilaga 6 (s. 89–94) berett riksdagen tillfälle att ta del av vad departementschefen har anfört om den fortsatta inriktningen av huvudprogrammet Flygvapenförband.

Programmyndighet för huvudprogrammet är chefen för flygvapnet. Huvudprogrammet omfattar följande delprogram.

- 3.1 För flera delprogram gemensamma lednings- och strilförband
- 3.2 Jaktförband
- 3.3 Luftvärnsrobotförband
- 3.4 Attackförband
- 3.5 Spaningsförband
- 3.6 Flygtransportförband
- 3.7 Basförband
- 3.8 Verkstadsförband
- 3.99 Gemensamma produktionsresurser

Chefen för flygvapnet

Chefen för flygvapnet anför att programplanen för perioden 1973/74–1977/78 innebär en reduktion av huvudprogrammet i förhållande till föregående programplan. Detta beror på den minskande planeringsramen tillsammans med ökade kostnader för bl. a. personal och materiel. En minskning av organisationen samt senareläggning av planerad anskaffning är nödvändig för att anpassa verksamheten till de nya planeringsförutsättningarna. Denna minskning leder emellertid till att modern materiel måste kasseras i förtid eller ställas i förråd.

Statsmakternas beslut att jaktflygplanet JA 37 Viggen skall typutvecklas gör att detta program kan genomföras enligt de ursprungliga planerna vad beträffar utvecklingsarbetet. Programplanen för perioden 1973/74–1977/78 i tilläggsnivån förutsätter emellertid en minskning av antalet AJ 37-divisioner med en och antalet JA 37-divisioner med tre jämfört med föregående programplan. I grundnivån blir motsvarande reduktion tre divisioner av vardera flygplantypen.

Studier pågår för att ta fram underlag för att ersätta attackflygplanet

AJ 37 Viggen med en ny flygplantyp, vilket beräknas behöva ske omkring år 1985. Om ett sådant flygplan skall tas fram inom landet, krävs medel för forskning, försök och utveckling de tre sista åren av programplanepreioden. Sådana medel har inte kunnat sättas av, varför handlingsfriheten för framtiden är kraftigt begränsad. Enligt chefen för flygvapnet kräver handlingsfriheten ekonomiska resurser i rätt tid så att flygmaterielindustrins kvalificerade personal för utveckling inte behöver friställas. Om så sker går företagens kunnande på detta område förlorat.

Chefen för flygvapnet finner att utvecklingen på sikt inom huvudprogrammet ger anledning till farhågor. Den framtida stridsmiljön ställer höga tekniska krav på materielen. Överbefälhavarens planeringsinriktning för perioden och tiden därefter ger inte de ekonomiska resurserna för att behålla den nödvändiga kvalitativa och kvantitativa nivån. Priskompensation enligt NPI är otillräcklig och kommer troligen att leda till minskad köpkraft inom anslagen. Dessutom kan förväntade besparingar inte erhållas på grund av att föreslagna åtgärder för att minska underhållskostnaderna hittills inte har fått genomföras. Den höjda pensionsåldern för militär personal medverkar till en ogynnsam åldersfördelning samtidigt som åtgärder för att minska antalet anställda försvåras.

Departementschefen

Flygplanssystem 37 Viggen utgör fram till mitten av 1980-talet det dominerande projektet inom flygvapnet. Attack-, spanings- och skolverversionerna har beställts och leverans av attackversionen pågår. Beslut har fattats om utveckling av jaktversionen. I samband med ombeväpningen till flygplan 37 Viggen kommer antalet förband att minska. Nuvarande inriktning ger förutsättningar för att våra flygvapenförband kommer att svara mot de krav som stridsmiljön mot slutet av 1900-talet kan komma att ställa.

Studier pågår för att ta fram underlag för att ersätta AJ 37 Viggen med en ny flygplantyp omkring år 1985. Medel för utvecklingsarbete har dock inte satts av. Beslut härom behöver inte fattas f. n. De påbörjade studierna bör däremot fortsätta. Studierna är inriktade mot en flygplantyp med måttliga prestanda.

Beträffande *delprogrammets utveckling* anför departementschefen bl. a. följande.

De gemensamma lednings- och strilförbanden bör i huvudsak utvecklas enligt chefens för flygvapnet programplan i grundnivån. Moderniseringen av vissa luftförsvarscentraler är väsentlig för både flygvapnet och civilförsvaret.

Även delprogrammet Jaktförband bör utvecklas i enlighet med chefens för flygvapnet förslag i grundnivån. Antalet JA 37-divisioner på sikt behöver dock inte bestämmas nu. Minskningen av antalet J 35-divisioner bör ske så att anpassningen till den bedömda framtida organisationen kan ske på ett balanserat sätt. Rekryteringen och utbildningen av flygförare bör anpassas mot denna bakgrund.

Inom luftvärnsrobotförbanden har chefen för flygvapnet planerat en sänkning av den nuvarande beredskapen i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts direktiv. Departementschefen anser att kostnaderna för förbanden skall täckas genom att tillgängliga medel inom huvudprogrammet fördelas om.

Ombeväpnningen av attackförbanden har inletts och planeras bli genomförd under perioden. Beträffande delprogrammets utveckling och framtida omfattning förordar departementschefen i propositionen 1973:75 (s. 52–53) att hittills gjorda beställningar av flygplan 37 fullföljs. Vissa begränsningar i tidigare planerade leveransprogram m. m. torde enligt departementschefen bli nödvändiga under nästa budgetår. Han är inte beredd att ta slutlig ställning till det antal flygplan AJ 37 som skall tillverkas men räknar med att antalet hittills beställda flygplan 37 skall vara tillräckligt för att ombeväpna attack- och spaningsförbanden samt för skolflygverksamheten.

I flygtransportförbanden ingår bl. a. olika typer av helikopterförband. En utredning pågår för att utreda organisationen för försvarets tunga helikoptrar. Resultatet av denna utredning bör leda till att de tunga helikoptrarna kan utnyttjas effektivare. För att behålla god kapacitet hos transportresurserna vid mobilisering anser departementschefen det viktigt att åtgärder vidtas för att utnyttja civila flygplansresurser i krig.

Delprogrammet Gemensamma produktionsresurser innehåller i huvudsak fredsorganisatoriskt betingade kostnader. Departementschefen anser det väsentligt att verksamheten inom detta delprogram effektiviseras och rationaliseras i största möjliga utsträckning. Bl. a. bör personalutvecklingen noggrant följas så att alla möjligheter till besparingar kan tas till vara.

Motionerna

I detta sammanhang har utskottet behandlat följande motionsyrkanden.

Beträffande inriktningen i stort har utskottet behandlat *dels* motionen 1973:1125 av herr Wedén (fp) såvitt avser hemställa att riksdagen beslutar om den fortsatta inriktningen av huvudprogrammet Flygvapenförband i enlighet med vad som i motionen angivits,

dels motionen 1973:1663 av herr Bohman m. fl. (m) såvitt avser hemställa att riksdagen måtte besluta att godkänna den fortsatta inriktningen av huvudprogrammet i enlighet med vad i motionen angivits.

Beträffande studier av ett eventuellt nytt flygplan efter 37 Viggen behandlar utskottet motionen 1973:1664 av herr Hermansson m. fl. (vpk) såvitt avser hemställa att studierna för ett eventuellt nytt flygplan efter 37 Viggen avbryts (och att forskningsanslaget till flygvapenförbanden nedräknas med minst den i propositionen för studier till ett eventuellt nytt flygplan redovisade summan om 4 000 000 kr. för budgetåret 1973/74).

Utskottet

I motionerna 1973:1125 och 1973:1663 föreslås att verksamheten inom huvudprogrammet skall inriktas mot ett bibehållande av sju attackdivisioner, tre spaningsdivisioner och elva jaktdivisioner. Den organisation i detta avseende som förslagen i propositionerna 1973:1 bilaga 6 och 1973:75 avses medge består vid 1980-talets början av fem attackdivisioner, tre spaningsdivisioner och åtta jaktdivisioner. Härvid är att märka den kvalitetsskillnad som övergången för alla dessa divisioner till flygplan typ 37 Viggen innebär. Vidare tillkommer fem lätta attackdivisioner utrustade med flygplan Sk/A 60. Ett antal jaktdivisioner med flygplan 35 Draken beräknas dessutom kvarstå vid denna tid. Utskottet kan inte tillstyrka bifall till motionerna 1973:1125 och 1973:1663 i denna del.

Liksom beträffande huvudprogrammen Arméförband och Marinförband erinrar utskottet om att planeringsunderlaget för inriktningen av det militära försvaret på medellång sikt inte är fullständigt.

Utskottet har inte funnit anledning till erinran mot vad departementschefen har anfört om utvecklingen av flygvapenförbanden. Detta gäller även vad som anförts om studier för att ta fram underlag för att ersätta flygplan AJ 37 Viggen med en ny flygplantyp omkring år 1985. I enlighet med 1972 års försvarsbeslut är studierna inriktade mot en flygplantyp med måttliga prestanda. Studier och utredningar av detta slag är nödvändiga för att bevara den önskvärda handlingsfriheten. T. o. m. budgetåret 1971/72 har för ändamålet anvisats 4,2 milj. kr. Under innevarande budgetår har planerats ett belopp av 2,7 milj. kr. och för budgetåret 1973/74 beräknas ett belopp av 4 milj. kr. Utskottet avstyrker alltså bifall till motionen 1973:1664 av herr Hermansson m. fl. (vpk) i denna del. Såvitt hemställan i motionen avser anslagsbelopp behandlas motionen även vid anmälan av anslaget till forskning och utveckling för flygvapenförbanden.

Utskottet hemställer

att riksdagen med avslag på motionerna 1973:1125, 1973:1663 och 1973:1664 i denna del godkänner den inriktning för flygvapenförbandens utveckling under perioden 1973/74–1977/78 som departementschefen har angett.

21. Flygvapenförband: Ledning och förbandsverksamhet. Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 1973:1 bilaga 6 under punkten D 1 (s. 94–100) och hemställer

att riksdagen till *Flygvapenförband: Ledning och förbandsverksamhet* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 961 200 000 kr.

22. Flygvapenförband: Materielanskaffning. Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 1973:75 under punkten D 2 (s. 49–53) och hemställer

1. att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att medge att beställningar av materiel m. m. för flygvapenförband får läggas ut inom en kostnadsram av 1 010 000 000 kr.,
2. att riksdagen till *Flygvapenförband: Materielanskaffning* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 879 828 000 kr.

23. Flygvapenförband: Iståndsättning av befästningar och kaserner. Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 1973:1 bilaga 6 under punkten D 3 (s. 100–103) och hemställer

- att riksdagen till *Flygvapenförband: Iståndsättning av befästningar och kaserner* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 27 000 000 kr.

24. Flygvapenförband: Forskning och utveckling. Kungl. Maj:t har i propositionen 1973:75 under punkten D 4 (s. 53–56) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att medge att forskning och utveckling för flygvapenförband får beställas inom en kostnadsram av 286 700 000 kr., dels till Flygvapenförband: Forskning och utveckling för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 391 600 000 kr.

I motionen 1973:1664 av herr Hermansson m. fl. (vpk) har i denna del hemställts att forskningsanslaget till flygvapenförbanden nedräknas med minst den i propositionen för studier till ett eventuellt nytt flygplan redovisade summan om 4 000 000 kr. för budgetåret 1973/74.

Utskottet. Med hänvisning till vad utskottet i det föregående har anfört beträffande inriktningen av flygvapenförbandens utveckling under perioden 1973/74–1977/78 avstyrker utskottet bifall till motionsyrkandet.

Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag och hemställer

1. att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att medge att forskning och utveckling för flygvapenförband får beställas inom en kostnadsram av 286 700 000 kr.,
2. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1973:1664 i denna del till *Flygvapenförband: Forskning och utveckling* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 391 600 000 kr.

Gemensamma myndigheter och funktioner

25. Försvarets sjukvårdsstyrelse. Kungl. Maj:t har i propositionen 1973:75 under punkten F 2 (s. 56–63) föreslagit riksdagen att

1. besluta att militärapoteket skall upphöra med utgången av år 1973,
2. till Försvarets sjukvårdsstyrelse för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 14 200 000 kr.

Utskottet. Sjukvårdsstyrelsen konstaterar i programplanen för perioden 1973/74–1977/78, att försvarets hälso- och sjukvård sedan lång tid har varit eftersatt jämfört med den civila. Under senare år har en viss inhämtning ägt rum till följd av omorganisationer och bättre medelstilldelning men allvarliga brister kvarstår alltjämt. Styrelsen framhåller särskilt situationen för förbandssjukvården, som anses vara betingad av brist på läkare och av att ett förhållandevis stort antal värnpliktiga söker vård.

Förbandssjukvården fick sin nuvarande organisation den 1 juli 1966. Under den tid som gått sedan dess har det uppkommit en brist på läkare, som efter hand blivit alltmera kännbar. Rekryteringssvårigheterna beror bl. a. på avsaknaden av meritvärdering för tjänst som läkare inom krigsmakten. Den aktuella situationen övervägs f. n. av sjukvårdsstyrelsen, som har Kungl. Maj:ts uppdrag att i samråd med överbefälhavaren, försvarsgrenscheferna, försvarets rationaliseringsinstitut och socialstyrelsen utreda förbandssjukvårdens organisation.

Hälso- och sjukvården har av naturliga skäl en central plats i vårt värnpliktsförsvaret. För att den inte skall bli en svag länk i våra försvarsansträngningar krävs en väl fungerande organisation på alla nivåer. Utskottet konstaterar med tillfredsställelse att man från Kungl. Maj:ts och de ansvariga myndigheternas sida uppmärksammat följer utvecklingen inom förbandssjukvården och är beredd att vidta erforderliga åtgärder för att denna skall fungera och de aktuella problemen få en varaktig lösning.

Försvarets sjukvårdsstyrelse är chefsmyndighet för bl. a. militärapoteket. Efter förslag i propositionen 1973:16 har riksdagen beslutat att den särskilda militära apoteksorganisationen skall upphöra och dess uppgifter föras över på apoteksbolaget (SoU 1973:6, rskr 1973:101). Syftet härmed är att samordna och effektivisera de civila och militära resurserna på läkemedelsområdet. Ändringarna innebär att militärapoteket och dess tre filialapotek inordnas i apoteksbolaget samt att driften vid krigsmaktens beredskapsförråd av läkemedel övertas av apoteksbolaget och knyts till lämpliga apotek. Omorganisationen sker den 1 januari 1974.

Utskottet har inte funnit anledning till erinran mot vad departementschefen har anfört om inriktningen av delprogrammet. Med hänvisning till vad ovan anförts tillstyrker utskottet Kungl. Maj:ts förslag och hemställer

1. att riksdagen beslutar att militärapoteket skall upphöra med utgången av år 1973,
2. att riksdagen till *Försvarets sjukvårdsstyrelse* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 14 200 000 kr.

26. Fortifikationsförvaltningen. I propositionen 1973:75 har Kungl. Maj:t under punkten F 3 (s. 63–91) föreslagit riksdagen att

1. godkänna de av departementschefen förordade riktlinjerna för organisation m. m. av fortifikationsförvaltningen,
2. till Fortifikationsförvaltningen för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 38 010 000 kr.

Fortifikationsförvaltningens nuvarande organisation m. m.

Fortifikationsförvaltningen är central förvaltningsmyndighet för fortifikations- och byggnadsväsendet inom krigsmakten. I förvaltningens uppgifter ingår att för krigsmaktens räkning svara för markfrågor. Förvaltningen skall också enligt särskilda föreskrifter organisera byggnads- och reparationsberedskapen (BRB).

Verksledningen utövas av en generaldirektör med en överdirektör som ställföreträdare. Verksamheten är organiserad på två avdelningar, befästningsavdelningen och kasernavdelningen, samt sju fristående byråer, forskningsbyrån, markbyrån, administrativa byrån, byggnadsbyrån, värmebyrån, elektrobyrån och väg- och vattenbyggnadsbyrån. Därjämte finns två fristående sektioner, utredningssektionen och kalkylsektionen. I organisationen ingår även chefen för BRB samt BRB:s centralkontor. Sju byggnadskontor, ett i varje militärområde och ett inom Gotlands militärkommando, är beträffande bygglledning och kontroll vid större byggnadsarbeten direkt underställda fortifikationsförvaltningen.

Vid fortifikationsförvaltningen fanns i december 1972 806 tjänster inrättade. Häri ingår inte tjänsterna vid BRB:s centralkontor, kasernvårdsbyråns Stockholmssektion och ämbetsverkets centralförråd i Valla. Vid samma tidpunkt fanns 102 vakanser.

Förslag av försvarets rationaliseringsinstitut

Organisationen av fortifikations- och byggnadsförvaltningen inom försvaret har på Kungl. Maj:ts uppdrag setts över av försvarets rationaliseringsinstitut som i september 1972 lade fram förslag till ändrad organisation m. m. för fortifikationsförvaltningen. Förslaget som grundas på förutsättningen att fortifikationsförvaltningen även i fortsättningen skall vara central förvaltningsmyndighet för fortifikations- och byggnadsförvaltningen innebär i huvudsak följande.

Verksledningen förstärks till att omfattä, förutom generaldirektören, en ekonomidirektör och en driftdirektör. Den nuvarande tjänsten för överdirektör utgår. En ny enhet för central planering inrättas, varvid den nuvarande utredningssektionen utgår ur organisationen. En ny driftenhet inrättas för ledning och samordning av fastighetsdriften. Delar av nuvarande värme- och elektrobyråerna samt av väg- och vattenbyggnadsbyrån förs samman till en särskild fackenhet. Återstående del av väg- och vattenbyggnadsbyrån bildar övergångsvis en väg- och flygfältsenhet medan värme- och elektrobyråerna utgår ur organisationen. Övriga enheter behåller i princip sin nuvarande organisatoriska ställning.

Fortifikationsförvaltningen åläggs ansvaret för fastighetsdriften inom försvaret. Med hänsyn till förvaltningens erfarenhet av och kunskap om anläggningar för skydd mot vapenverkan föreslås förvaltningen bli sakkunnigmyndighet inom statsförvaltningen främst för projektering av sådana anläggningar. Förvaltningen befrias från de uppgifter för förvaltning m. m. av vissa fastigheter i Storstockholmsområdet som i andra områden sköts av lokal förvaltningsmyndighet. Nuvarande organisations-

enhet (Stockholmssektionen) utgår härvid ur förvaltningens organisation. Om statsmakterna fattar beslut om att omlokalisera förvaltningen bör BRB:s ställning och organisatoriska placering omprövas.

Verksamheten inom fortifikationsförvaltningen anses bära i största möjliga utsträckning bedrivas i projektgrupper under särskilt utsedda projektledare. Särskild uppmärksamhet bör ägnas åt att följa upp kostnader, produktivitetsutveckling m. m. Förvaltningen bör i ökad utsträckning anlita konsulter i anskaffningsverksamheten.

Förslaget ansluter sig, när det gäller intern verksamhetsplanering, budgetering och redovisning, till försvarets nya planerings- och budgeteringssystem. Verksamheten indelas i internprogram. Dessa knyter an till förvaltningens tre huvuduppgifter, dvs. anskaffning av anläggningar m. m., fastighetsförvaltning och fortifikatorisk forskning, och bör i erforderlig utsträckning indelas i delprogram. Ansvar för de olika interndelprogrammen fördelas på vederbörande basorganisatoriska enheter. Dessa enheter finansierar genom uppdrag verksamheten vid fack- och byggnadsenheterna som förutsätts utgöra resultatenheter.

I fråga om finansieringen av förvaltningens verksamhet innebär förslaget att verksamheten i sin helhet skall redovisas mot ett formellt anslag om 1 000 kr. på riksstaten. Därvid upptas på utgiftssidan löner och andra kostnader för anställd personal, ersättningar till konsulter samt lokalhyror m. fl. omkostnader för verksamheten. Som inkomster tas upp ersättningar från programmyndigheterna för anskaffnings- och förvaltningsuppdrag samt andra betalda uppdrag. För att jämna ut säsongvariationer förutsätts att förvaltningen disponerar en rörlig kredit i riksgäldskontoret. Ett särskilt bidragsanslag föreslås för att täcka kostnaderna för projektering av sådana objekt som inte kommer till utförande.

Ett genomförande av förslaget beräknas medföra en personalminskning med ca 100 anställda. Den totala kostnadsminskningen per år vid genomförd omorganisation och ändrade verksamhetsformer beräknar institutet till ca 3 milj. kr. Därutöver räknar institutet med en viss effektivitetsökning.

Omorganisationen föreslås genomförd under andra halvåret 1973. Institutet föreslår att översynen fullföljs i en andra etapp för verksamheten på regional och lokal nivå.

Departementschefen

Departementschefen anser, liksom rationaliseringsinstitutet, att det alltmer skärpta behovet av sparsamhet med försvarsanslagen gör det nödvändigt att ägna stor uppmärksamhet åt resursförbrukning, produktivitetsutveckling, rationalisering, långsiktig planering m. m. Han biträder därför institutets förslag att en särskild enhet för central planering inrättas med ställning som stabsorgan åt verksledningen och att den nuvarande utredningssektionen utgår ur organisationen. Propositionsförslaget avviker i övrigt på flera punkter från den av rationaliseringsinstitutet förordade organisationen.

Någon utökning av verksledningen anses inte erforderlig. Departementet

mentschefen räknar dock med att en viss förstärkning av ekonomifunktionen bör kunna komma till stånd genom att den nya enheten för central planering tillkommer.

För basorganisationen innebär propositionen följande förändringar.

Den verksamhet som avser anskaffning och underhåll av flygfält inordnas organisatoriskt i befästningsenheten. En fackenhet tillkommer. Den skall omfatta – förutom delar av nuvarande elektro- och värmebyråerna samt vatten- och avloppsenheten ur väg- och vattenbyggnadsbyrån – även den verksamhet inom sistnämnda byrå som är inriktad på att ge service åt övriga enheter i frågor som gäller vägar, fältmätningar och grundundersökningar.

Departementschefen finner det angeläget att en samordnad handläggning av driftfrågor snarast kommer till stånd. Han biträder förslaget om att inrätta en driftenhet och anför härom ytterligare.

Jag förutsätter att driftenhetens uppgifter och organisatoriska ställning ytterligare övervägs under det fortsatta utredningsarbetet. I avvaktan på resultatet av detta arbete förordar jag att driftenheten tills vidare församman med fackenheten till en gemensam större enhet som bör benämnas drift- och fackenheten. Värme-, elektro- samt väg- och vattenbyggnadsbyråerna kan därvid utgå ur organisationen.

Kalkylenheten anses inte som nu böra ha en fristående ställning i organisationen. Den föreslås ingå i en större enhet, lämpligen byggenheten. Forskningsenheten skall däremot utgöra en fristående enhet.

Departementschefen tar i propositionen inte ställning till rationaliseringsinstitutets förslag att fortifikationsförvaltningen skall ansvara för fastighetsdriften inom försvaret, liksom inte heller till förslaget att förvaltningen skall vara sakkunnigmyndighet inom statsförvaltningen för projektering av anläggningar för skydd mot vapenverkan. Han biträder däremot förslaget att fortifikationsförvaltningen skall befrias från sådana uppgifter för förvaltning m. m. av vissa fastigheter i Storstockholmsområdet som i vanliga fall sköts av lokal förvaltningsmyndighet. Hur denna verksamhet i fortsättningen skall skötas bör prövas i samband med det fortsatta översynsarbetet beträffande verksamheten på regional och lokal nivå. I avvaktan härpå får den s. k. Stockholmssektionen som inom förvaltningen har hand om dessa uppgifter provisoriskt stå kvar i förvaltningens organisation.

Beträffande BRB:s ställning och organisatoriska placering får ställning tas när statsmakternas beslut om fortifikationsförvaltningens lokalisering föreligger.

Olika aspekter kan läggas på frågan om i vilken utsträckning konsulter bör anlitas i fortifikationsförvaltningens anskaffningsverksamhet. Departementschefen anför härom följande.

Enligt min mening måste lönsamheten i att köpa tjänster från utomstående bedömas såväl från ekonomiska och tekniska synpunkter som med hänsyn till personalsituation och arbetsbelastning vid varje tillfälle. Jag anser det viktigt att förvaltningen fortlöpande gör noggranna lönsamhetskalkyler när det gäller köp av tjänster och på sikt bygger upp

en kostnadsstatistik för detta ändamål. Jag utgår därvid från att uppbyggnaden av denna statistik sker på ett sådant sätt att resursförbrukningen kan följas upp och jämföras med beräknade kostnadsramar för enskilda objekt. Härigenom bör även produktivitetsutvecklingen kunna följas och jämförelser göras mellan interna och externa produktionskostnader. Det är också viktigt att uppmärksamma att användning av konsulter kan underlätta för förvaltningen att möta förändringar i resurstilldelningen.

Verksamheten inom fortifikationsförvaltningen fördelas på internprogram som knyter an till förvaltningens huvuduppgifter. Det ankommer på förvaltningen att avgöra hur ansvaret för de olika internprogrammen skall fördelas på olika enheter i organisationen, hur internbudgetering m. m. skall göras samt i vilken omfattning interndebitering skall ske. Nuvarande former för finansiering av verksamheten behålls tills vidare.

Det förutsätts i propositionen att omorganisationen av praktiska skäl genomförs i något långsammare takt än vad rationaliseringsinstitutet har föreslagit. Den nya enheten för central planering, som inrättas samtidigt som den nuvarande utredningssektionen utgår, organiseras dock redan den 1 juli 1973. Övriga organisationsförändringar genomförs den 1 juli 1974. Departementschefen räknar inte med att en längre tid för omorganisationen skall medföra kostnadsökningar.

Utskottet

Fortifikationsförvaltningen är central förvaltningsmyndighet för fortifikations- och byggnadsväsendet inom krigsmakten. I förvaltningens uppgifter ingår bl. a. att för krigsmaktens räkning förvalta mark, byggnader och befästningar. Fastighetsbeståndet omfattar f. n. ca 50 000 objekt och representerar ett sammanlagt värde av ca 11 miljarder kronor. Varje år investeras över 300 milj. kr. i kasernbyggnader och befästningar.

Verksamhetens art och omfattning ställer stora krav på den centrala ledningsorganisationen. Föreliggande organisationsförslag är resultatet av ett ambitiöst utredningsarbete i syfte att få fram en för verksamheten i central instans mera lämplig organisation. Rationaliseringsinstitutets förslag innebär i huvudsak följande.

Verksledningen förstärks. En enhet för central planering inrättas, varvid nuvarande utredningssektion utgår. En driftenhet för central ledning och samordning av fastighetsdriften inrättas. Delar av nuvarande värmebyrå och elektrobyrå samt del av väg- och vattenbyggnadsbyrån förs samman till en fackenhetsenhet. Återstående del av väg- och vattenbyggnadsbyrån bildar övergångsvis en väg- och flygfältsenhet, medan värme- och elektrobyråerna utgår ur organisationen. Övriga enheter behåller i princip sin nuvarande organisatoriska ställning.

Propositionen innebär vissa avvikelser från rationaliseringsinstitutets förslag. Ändringarna har redovisats i det föregående och utskottet skall här endast ta upp några delfrågor till behandling.

Institutets förslag att utöka verksledningen så att denna även omfattar en ekonomidirektör har departementschefen inte ansett sig kunna biträda. Utskottet vill inte ifrågasätta riktigheten härav men förutsätter,

liksom departementschefen, att ekonomifunktionen förstärks på annat sätt.

Frågan om verksledningen och dess organisation kan komma att aktualiseras i annat sammanhang. I motionen 1973:22, som väckts vid riksdagens början och remitterats till utskottet, har med hänvisning till bl. a. fortifikationsförvaltningen hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall begära utredning och förslag om lekmanastyrelser inom försvaret. Riksdagens behandling av motionen har uppskjutits till höstsessionen.

När det gäller basorganisationen är förändringarna mindre långtgående än i det ursprungliga förslaget. En anledning härtill är att rationaliseringsinstitutet skall fortsätta utredningsarbetet och göra en översyn av verksamheten på regional och lokal nivå. Resultaten av denna utredning skall redovisas den 1 oktober 1974 och kan komma att påverka inte bara uppgiftsfördelningen mellan olika nivåer utan också organisationen i central instans. Utskottet finner det välbetänkt att under sådana förhållanden genomföra omorganisationen i något långsammare takt än vad rationaliseringsinstitutet har tänkt sig.

Ytterligare skäl kan åberopas för en senareläggning av de mera långtgående organisationsförändringarna. Fortifikationsförvaltningen har under de senaste 10 – 12 åren mer eller mindre oavbrutet varit föremål för eller på annat sätt berörts av organisationsundersökningar. Förstudier-na till den nu föreslagna omorganisationen började för fem år sedan. Till detta kommer att fortifikationsförvaltningen, som helt nyligen fått sina enheter i Stockholm samlade under ett tak, enligt förslag i propositionen 1973:55 skall omlokaliseras till Eskilstuna.

Omorganisationen beräknas fullt genomförd komma att medföra betydande rationaliseringsvinster. Departementschefen räknar med en personalminskning med ca 100 anställda. Han räknar också med att verksamheten skall bli mer effektiv och att omorganisationen även på detta sätt skall medföra inte oväsentliga besparingar. Utskottet kan för sin del godta denna inriktning och förutsätter att effekten på sikt av de föreslagna åtgärderna inte påverkas negativt av den längre tiden för genomförandet.

Utskottet har inte funnit anledning till erinran mot vad departementschefen har anfört om inriktningen av delprogrammet. Med hänvisning till vad ovan anförts tillstyrker utskottet Kungl. Maj:ts förslag och hemställer

1. att riksdagen godkänner de av departementschefen förordade riktlinjerna för organisation m. m. av fortifikationsförvaltningen,
2. att riksdagen till *Fortifikationsförvaltningen* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 38 010 000 kr.

27. **Försvarets forskningsanstalt.** Kungl. Maj:t har i propositionen 1973:75 under punkten F 5 (s. 91 – 94) föreslagit riksdagen att

1. till Försvarets forskningsanstalt för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 111 000 000 kr.,

2. bemyndiga Kungl. Maj:t att medge att materiel för forskningsändamål beställs inom en kostnadsram av 6 000 000 kr.

Utskottet. I propositionen 1973:88 har Kungl. Maj:t lagt fram förslag angående försvarsforskningens framtida organisation m. m. Medel som behövs för att den 1 juli 1973 påbörja genomförandet av den föreslagna omorganisationen ingår i anslagsberäkningen. Försvarsforskningens organisation behandlar utskottet i betänkandet FöU 1973:17.

Utskottet, som inte har funnit anledning till erinran mot vad departementschefen har anfört om inriktningen av delprogrammet, tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag och hemställer

1. att riksdagen till *Försvarets forskningsanstalt* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 111 000 000 kr.,
2. att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att medge att materiel för forskningsändamål beställs inom en kostnadsram av 6 000 000 kr.

28. **Militärpsykologiska institutet.** Kungl. Maj:t har i propositionen 1973:75 under punkten F 14 (s. 94–97) föreslagit riksdagen att till Militärpsykologiska institutet för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 2 750 000 kr.

Utskottet. Kungl. Maj:t har, som förut nämnts, i propositionen 1973:88 föreslagit en omorganisation av försvarsforskningen. Militärpsykologiska institutets verksamhet berörs först fr. o. m. budgetåret 1974/75 av de föreslagna ändringarna. Omorganisationen behandlas av utskottet i ett särskilt betänkande (FöU 1973:17).

Utskottet har inte funnit anledning till erinran mot vad departementschefen har anfört om inriktningen av delprogrammet. Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag och hemställer

- att riksdagen till *Militärpsykologiska institutet* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 2 750 000 kr.

29. **Bidrag till regionmusiken.** Kungl. Maj:t har i propositionen 1973:75 under punkten F 18 (s. 97) föreslagit riksdagen att till Bidrag till regionmusiken för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 15 220 000 kr.

Utskottet. Verksamheten inom regionmusiken finansieras f. n. från förslagsanslaget Regionmusiken och – i fråga om den centrala administrationen för regionmusiken – från kommittéanslag. Enligt beslut av årets riksdag förs verksamheten fr. o. m. nästa budgetår över till utbildningsdepartementets verksamhetsområde (prop. 1973:65, KrU 1973:18, rskr 1973:142). Nuvarande anslag till regionmusiken under fjärde huvudtiteln kan därför utgå ur riksstaten.

Försvaret kommer under nästa budgetår att utnyttja ca 40 % av regionmusikens kapacitet. För att täcka kostnaderna härför föreslås i

propositionen att ett nytt förslagsanslag, benämnt Bidrag till regionmusiken, tas upp under fjärde huvudtiteln fr. o. m. nästa budgetår. Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag och hemställer

att riksdagen till *Bidrag till regionmusiken* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 15 220 000 kr.

30. Viss gemensam verksamhet. Utskottet har inte funnit anledning till erinran mot vad departementschefen har anfört om inriktningen av delprogrammet. Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 1973:1 bilaga 6 under punkten F 21 (s. 171 – 174) och hemställer

1. att riksdagen till *Viss gemensam verksamhet* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 19 350 000 kr.,
2. att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att medge att signal-skyddsmateriel beställs inom en kostnadsram av 7 200 000 kr.

Civildförsvaret

31. Utvecklingen under perioden 1973/74 – 1977/78. Kungl. Maj:t har genom propositionen 1973:1 bilaga 6 (s. 184 – 187) berett riksdagen tillfälle att ta del av vad departementschefen har anfört om den fortsatta utvecklingen av huvudprogrammet Civildförsvaret.

Programmyndighet för huvudprogrammet är civildförsvarsstyrelsen. Huvudprogrammet omfattar följande delprogram.

- 6.1 Ledning i krig
- 6.2 Utrymning
- 6.3 Skydd för allmänheten
- 6.4 Undsättning
- 6.99 Allmän administration

Civildförsvarsstyrelsen

Civildförsvarsstyrelsen framhåller att planeringsramen om 124,6 milj. kr. per budgetår inte ansluter till de studieramar som den tidigare upprättade perspektivplanen omfattar. Ytterligare studier och utredningar måste därför genomföras innan ett väl avvägt förslag kan läggas fram för den anvisade planeringsnivån. Styrelsen anser dock på redan föreliggande underlag att ramen ger otillräckliga resurser både under 1970-talet och på längre sikt. De allvarligaste bristerna hänför sig till den långsamma takten för komplettering av den reducerade undsättningsorganisationen, den låga mobiliseringsberedskapen vid det allmänna lokala civildförsvaret, den långsamma utbyggnadstakten för anläggningar för civildförsvarsorganisationen samt den minskade produktionstakten för skyddsmasker, när de dyrare småbarnsskyddet börjar anskaffas.

Civildförsvarsstyrelsen beräknar att en mera definitiv avvägning inom huvudprogrammet kan ske i programplanen för 1974/75 – 1978/79.

Departementschefen

För civilförsvarets olika delprogram innebär den fortsatta utvecklingen under programplaneperioden bl. a. följande.

Lednings- och undsättningsorganisationen anpassas så att den kan möta främst verkningarna av konventionella stridsmedel. Den nuvarande organisationen vidmakthålls i den omfattning som tidigare har angetts (prop. 1972:75) och kompletteras med personal och materiel. Anläggningar till skydd för verksamheten samt branddammar bör tillkomma i första hand för de från skyddssynpunkt mest betydelsefulla områdena. Med hänsyn till att målen för utbildning av civilförsvarspersonal f. n. ses över och till att försöksverksamhet pågår beträffande utbildningsorganisationen bör någon ökning av utbildnings- och övningsverksamheten tills vidare inte komma till stånd.

I avvaktan på resultaten av de olika frågor rörande det fortsatta skyddsrumbygget som f. n. behandlas i försvarsdepartementet bör skyddsrum tills vidare byggas efter nu gällande regler.

För skyddet av befolkningen bör vidare åtgärder enligt tidigare beslutade riktlinjer vidtas för att upprätthålla erforderlig beredskap för produktion av skyddsmasker. Detta innebär att en kontinuerlig anskaffning av sådan utrustning bör ske.

Utskottet

Riktlinjerna för civilförsvarets fortsatta inriktning har utskottet behandlat i det föregående. Utskottet har inte något att erinra mot vad departementschefen har uttalat om utvecklingen av huvudprogrammet Civilförsvaret under programplaneperioden.

Detta får utskottet här

anmäla.

32. **Civilförsvaret.** Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 1973:1 bilaga 6 under punkten G 1 (s. 187–192) och hemställer

1. att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att medge att civilförsvarsmateriel beställs inom en kostnadsram av 52 200 000 kr.,
2. att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att medge att statsbidrag utgår för anskaffning av skyddsrum m. m. inom en kostnadsram av 14 948 000 kr.,
3. att riksdagen till *Civilförsvaret* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 122 210 000 kr.

Statens allmänna fastighetsfond**Försvarsdepartementet**

33. **Civilförsvaret: Anskaffning av anläggningar.** Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 1973:1 bilaga 6 under punkten II 6

(s. 214 – 216) och hemställer

att riksdagen till *Civilförsvaret: Anskaffning av anläggningar* för budgetåret 1973/74 anvisar ett investeringsanslag av 5 000 000 kr.

34. *Anskaffning av vissa skyddsrumsanläggningar.* Utskottet har inte funnit anledning till erinran mot vad departementschefen har anfört om inriktningen av delprogrammet *Vissa skyddsrumsanläggningar*. Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 1973:1 bilaga 6 under punkten II 7 (s. 216 – 217) och hemställer

att riksdagen till *Anskaffning av vissa skyddsrumsanläggningar* för budgetåret 1973/74 anvisar ett investeringsanslag av 3 000 000 kr.

Försvarets fastighetsfond

35. *Arméförband: Anskaffning av anläggningar.* I propositionen 1973:75 har Kungl. Maj:t under punkten III 1 (s. 98 – 103) föreslagit riksdagen att medge att Bodens garnisons skjutfält vid Kusträsk utvidgas i enlighet med vad departementschefen har angett.

I motionen 1973:1664 av herr Hermansson m. fl. (vpk) har i denna del hemställts att riksdagen avslår Kungl. Maj:ts förslag om utvidgning av skjutfältet i Kusfors.

Utskottet. I propositionen 1973:1 bilaga 6 (s. 224 – 225) anmäldes under detta anslag planer på markförvärv för bl. a. utvidgning av Bodens garnisons skjutfält vid Kusträsk. Medelsbehovet för att påbörja markförvärv under nästa budgetår beräknades till 1 milj. kr. Anslagsberäkningen har godkänts av riksdagen (FöU 1973:8, rskr 1973:62).

Skjutfältet vid Kusträsk är beläget ca 10 km nordväst om I 19:s kasernområde och omfattar ca 1 220 ha. Det används i huvudsak vid stridsskjutning med grund- och repetitionsutbildningsförband ur I 19 och Fo 63/65. Därutöver används fältet av P 5 och S 3 för att genomföra stridsskjutningar i förband av plutons storlek. Fo 63/65 och F 21 utnyttjar fältet för att genomföra fältskjutningar och enklare stridsskjutningar i grupp.

Genom den föreslagna markanskaffningen skulle skjutfältet komma att utvidgas med ca 1 750 ha. I motionen 1973:1664 hävdas att en utvidgning av den omfattning som föreslås medför betydande olägenheter för befolkningen. De militära behoven av ytterligare markområden för skjutfältsovningar anses väga mindre tungt än de olägenheter som kan uppstå för dem som berörs av utvidgningen.

Det föreligger ett visst motstånd från markägarnas sida gentemot den föreslagna utvidgningen av skjutfältet. Det finns emellertid inte någon fast bosättning inom utvidgningsområdena. Olägenheterna för markägarna och för den omgivande bebyggelsen är såvitt utskottet kunnat finna inte

större än att berättigade önskemål bör kunna tillgodoses i samband med genomförandet av förvärven. Bodens kommun har för sin del tillstyrkt utvidgningsförslaget.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet bifall till motionsyrkandet.

Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag och hemställer

att riksdagen med avslag på motionen 1973:1664 i denna del medger att Bodens garnisons skjutfält vid Kusträsk utvidgas i enlighet med vad departementschefen har angett.

Stockholm den 4 maj 1973

På försvarsutskottets vägnar

PER PETERSSON

Närvarande: herrar Petersson i Gäddvik (m), Gustavsson i Eskilstuna (s), Gustafsson i Stenkyrka (c), fru Eriksson i Stockholm (s), herrar Enskog (fp), Gustafsson i Uddevalla (s), Gustavsson i Ängelholm (s), Pettersson i Kvänum (c), Öhvall (fp), Brännström (s), Glimner (c), Pettersson i Lund (s), Virgin (m), Gustavsson i Nässjö (s) och Göransson (s).

Reservationer

1. vid *punkten 1* (Det militära försvarets och civilförsvarets fortsatta inriktning) beträffande det militära försvarets fortsatta inriktning av herrar Petersson i Gäddvik och Virgin (m) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 23 börjar med "I enlighet med" och slutar med "nästa programplan" bort ha följande lydelse:

De hittillsvarande resultaten av den planering som bedrivs med utgångspunkt i 1972 års försvarsbeslut visar att landets försvarsförmåga minskar snabbt. Som påtalas i motionerna 1973:1125 och 1973:1663 samt i motionen 1973:241, som väcktes vid riksdagens början, minskar antalet kvalitativt högststående enheter inom det militära försvaret till omkring hälften och dessutom sjunker kvaliteten hos dessa i förhållande till vad som tidigare var planerat.

Förändringar i antalet förband och vapenenheter är emellertid inte den enda utgångspunkten för att bedöma försvarets effekt. Nyttillkommande vapensystem kan ha sådana egenskaper att en minskning av antalet enheter i viss mån uppvägs av bättre prestanda. Det avgörande för att bedöma försvarets fredsbevarande förmåga och möjligheter att verka om vi trots allt blir utsatta för anfall är en jämförelse med krigsmakterna i vår omvärld och en tolkning av utvecklingstendenserna där. Alla tecken tyder på att effekten hos det svenska militära försvaret under den närmaste tioårsperioden med hittillsvarande planeringsinriktning kommer att minska till bortemot hälften. Vad detta innebär för den operativa planläggningen och stridens genomförande samt för försvarsviljan är inte utrett.

En nedgång av försvarseffekten av detta slag innebär otvivelaktigt att landet tar större risker än som kan motiveras av den utrikespolitiska situationen och att handlingsfriheten inför eventuella försämringar av världsbilden minskar starkt.

Varken det samhällsekonomiska eller det statsfinansiella läget är enligt utskottets mening sådant att Sverige har anledning att avstå från den grundtrygghet som det innebär att ha ett försvar med tillräcklig fredsbevarande förmåga.

Studier och utredningar rörande det militära försvarets utveckling, grundade på 1972 års försvarsbeslut, har i stor utsträckning ännu inte kunnat genomföras. I avvaktan på ett mera fullständigt underlag bör riksdagen mot den angivna bakgrunden enligt utskottets mening ange en planeringsinriktning för femårsperioden som överensstämmer med förslagen i motionen 1973:1663. Planeringsramen för perioden bör alltså bestämmas till 36 245 milj. kr. i prisläge februari 1972. Detta är en ökning med 1 725 milj. kr. i förhållande till vad departementschefen har angett. Riksdagen bör vidare besluta att utgiftsramen för nästa budgetår ökas med 206 milj. kr. jämfört med regeringens förslag. Utskottet

återkommer härtill vid behandlingen av ramberäkningar m. m.

Utskottet, som behandlar frågan om priskompensation för det militära försvaret särskilt, anser att riksdagen som sin mening bör ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet har anfört om inriktningen av det militära försvaret för programplaneperioden,

dels att utskottets hemställan under B. 3 (s. 31) bort ha följande lydelse:

3. att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna 1973:1125, 1973:1663 och 1973:1666 i denna del som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet har anfört om det militära försvarets fortsatta inriktning.

2. vid *punkten 1* (Det militära försvarets och civilförsvarets fortsatta inriktning) beträffande priskompensation för det militära försvaret och civilförsvaret av herrar Petersson i Gäddvik (m), Gustafsson i Stenkyrka (c), Enskog (fp), Pettersson i Kvänum (c), Öhvall (fp), Glimnér (c) och Virgin (m) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 30 börjar med "Mot den angivna bakgrunden" och slutar med "alltså inte bifallas" bort ha följande lydelse:

Försvarsplaneringen, särskilt planeringen för det militära försvaret, påverkas av många faktorer. Den verksamhet man planerar för skall leda fram till att statsmakterna vid varje tillfälle disponerar förband och andra enheter till det antal och den kvalité som bedöms vara nödvändig för att försvaret skall fylla sin fredsbevarande funktion. Värnpliktiga (civilförsvarspliktiga), frivilligt tjänstgörande och fast anställd personal skall i ett komplicerat samspel och med utnyttjande av bl. a. kapitaltillgångar i form av mark, anläggningar och materiel verka så att krigsförband och andra operativa enheter samt fredsorganisatoriska resurser

- avvecklas om de inte längre är tillräckligt effektiva
- underhålls och vidareutvecklas om de är tillräckligt effektiva
- nyskapas som ersättning för avvecklade enheter
- förbereds för kommande nyskapande eller för att behålla en handlingsfrihet i detta avseende.

Kraven på planeringsfunktionen har ökat på senare år. Perspektivet har förlängts och i planeringen på medellång sikt skall byggas in en viss handlingsfrihet. Beslutstidpunkter skall klarläggas i programplanerna. Handlingsfriheten skall redovisas, dels den som föreligger vid beslutstidpunkterna, dels den som finns vid femårsperiodens slut.

För att de planerande myndigheterna skall kunna motsvara dessa ambitioner är det enligt utskottets mening angeläget att icke förutsäbara störningar i verksamheten blir så få som möjligt och att statsmakterna inte ställer oöverstigligena rationaliseringskrav. Vi riskerar annars att få en planering som är oekonomisk genom att vara dyr i förhållande till sitt värde och genom att inte kunna leda till en verksamhet som innebär god hushållning med anvisade medel. Det finns också en påtaglig risk för att

planeringsarbetet skall te sig meningslöst för dem som skall ägna sig åt det. Ett incitament till rationaliseringar bör alltså finnas, men detta måste dels vara fixerat till sin styrka och inte växla från år till år, dels stå i proportion till de resultat av rationaliseringar som är möjliga att vinna.

Utskottet anser att nuvarande system för priskompensation i vart fall inte uppfyller villkoret om ett fixerat rationaliseringskrav. Vidare kommer den fortsatta utvecklingen med all sannolikhet att visa att det andra villkoret inte heller i fortsättningen uppfylls.

Mot denna bakgrund finner utskottet att åtgärder i den riktning som föreslås i motionsyrkandena är angelägna. Riksdagen bör uppdra åt Kungl. Maj:t att senast till nästa års riksdag lägga fram förslag om ett nytt priskompensationssystem som tillgodoser de krav som utskottet har angett i det föregående, däribland kravet att systemet skall innebära ett lämpligt avvägt incitament till rationaliseringar. Vad utskottet har anfört bör ges Kungl. Maj:t till känna,

dels att utskottets hemställan under D (s. 31) bort ha följande lydelse:

D. att riksdagen beträffande priskompensation för det militära försvaret och civilförsvaret med anledning av motionerna 1973:635, 1973:1125, 1973:1663 och 1973:1666 i denna del som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet har anfört.

3. vid *punkten* 2 (Ramberäkningar för budgetåret 1973/74 m. m.) beträffande r a m b e r ä k n i n g e n f ö r d e t m i l i t ä r a f ö r s v a r e t av herrar Petersson i Gäddvik och Virgin (m) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 33 börjar med "Utskottet har inte" och på s. 34 slutar med "inte bifallas i någon del" bort ha följande lydelse:

Utskottet kan för sin del inte tillstyrka att utgiftsramen för det militära försvaret bestäms enligt regeringens förslag. För att motverka en drastisk nedgång av försvarseffekten och medge en högre grad av handlingsfrihet för framtiden bör utgiftsramen med fördelning enligt motionen 1973:1663 ökas med 206 milj. kr. i förhållande till förslaget i propositionen. Berörda anslag är alla förslagsanslag och kan överskridas av Kungl. Maj:t. Ytterligare beställningsbemyndigande får vid behov inhämtas av riksdagen.

Utgiftsramen för det militära försvaret bör alltså bestämmas till 7 587 945 000 kr. i beräknat medelkostnadsåtagande för budgetåret 1973/74.

I motionen 1973:635 av herr Enskog m. fl. (fp, c) uttalas farhågor för att bifall till regeringens förslag kommer att medföra arbetslöshet inom försvarsindustrin. För att motverka detta föreslås åtgärder som skulle kunna leda till ytterligare materielbeställningar till ett värde av ca 180 milj. kr.

Landets försvarsindustri påverkas starkt av den minskning av materielanskaffningen som 1972 års försvarsbeslut leder till. Eftersom denna

Kartong: S. 73, rad 16 nerifrån Står: B Rättat till: B. 1

S. 73, rad 15 nerifrån Står: B. Rättat till: 1.

industri i stor utsträckning har byggts upp för att tillgodose totalförsvarets behov och då vår försvarsförmåga även i fortsättningen kommer att vara starkt beroende av att inte hela sektorer för utveckling och tillverkning av försvarsmateriel inom landet står utan resurser måste statsmakterna känna starkt ansvar för att försvarsindustrin vidmakthålls i tillräcklig omfattning. Med hänsyn till att utgiftsramen för nästa budgetår enligt utskottets förslag ökas med 206 milj. kr. torde det emellertid inte vara nödvändigt att – som föreslås i motionen 1973:635 – uppdraga åt regeringen att lägga fram förslag om medel på tilläggsstat. Utskottet kan heller inte förorda förslaget i samma motion om en omfördelning av medel inom utgiftsramen från repetitionsutbildning till materielanskaffning,

dels att utskottets hemställan under A. 1 (s. 36) bort ha följande lydelse:

1. att riksdagen med bifall till motionen 1973:1663 i denna del samt med anledning av Kungl. Maj:ts förslag, motionen 1973:1125 och motionen 1973:1666, båda motionerna i denna del, för budgetåret 1973/74 fastställer utgiftsramen för det militära försvaret till 7 587 945 000 kr., varav 7 109 590 000 kr. utgör basbelopp i prisläge februari 1972.

4. vid *punkten 2* (Ramberäkningar för budgetåret 1973/74 m. m.) beträffande ramberäkningen för det militära försvaret av herrarna Gustafsson i Stenkyrka (c), Enskog (fp), Pettersson i Kvänum (c), Öhvall (fp) och Glimmér (c) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 34 börjar med "Utskottet anser" och slutar med "inte bifallas i någon del" bort ha följande lydelse:

Med den nuvarande planeringsinriktningen kan uppkomma behov av speciella åtgärder i syfte att stimulera sysselsättningen i försvarsindustrin. Om så skulle visa sig nödvändigt av sysselsättningskäl bör Kungl. Maj:t begära bemyndigande och medel på tilläggsstat för beställningar av materiel till det militära försvaret. Någon återbetalningsskyldighet bör inte förutsättas beträffande sådana medel.

Som en första åtgärd för att öka utrymmet för materielbeställningar bör ske en omfördelning av medel inom utgiftsramen på det sätt som har föreslagits i motionen 1973:635. En omfördelning av medel i detta syfte har föreslagits även i motionen 1973:1125. Den minskning av repetitionsutbildningen under nästa budgetår som lämpligen kan ske torde helt ligga inom huvudprogrammet Arméförband. Belastningen på huvudprogrammets anslag till ledning och förbandsverksamhet bör därför kunna minskas jämfört med vad regeringens förslag innebär. Besparingen – ca 80 milj. kr. – bör användas för att finansiera beställningar av nödvändig materiel till det militära försvaret. Berörda anslag är alla förslagsanslag och kan överskridas av Kungl. Maj:t. Ytterligare beställningsbemyndigande får vid behov inhämtas av riksdagen.

Vad utskottet har uttalat med anledning av motionen 1973:635 bör riksdagen ge Kungl. Maj:t till känna,

dels att utskottets hemställan under A. 2–3 (s. 37) bort ha följande lydelse:

2. att riksdagen med bifall till motionen 1973:635 i denna del som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet har anfört om beställningsbemyndigande och medel på tilläggsstat för beställningar av materiel till det militära försvaret,
3. att riksdagen med bifall till motionen 1973:635 i denna del som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet har anfört om en omfördelning av medel från repetitionsutbildning till materielanskaffning för det militära försvaret.

5. vid *punkten 2* (Ramberäkningar för budgetåret 1973/74 m. m.) beträffande ramberäkningen för civilförsvaret av herrar Petersson i Gäddvik och Virgin (m) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 35 börjar med "Utskottet, som" och slutar med "i denna del" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser för sin del att utgiftsramen för civilförsvaret bör bestämmas i enlighet med förslaget i motionen 1973:1124. En ökning av basbeloppet för nästa budgetår med 2,6 milj. kr. kommer att medge en satsning på barnskydd mot ABC-stridsmedel i enlighet med vad som har anförts i motionerna 1973:1124 och 1973:1663. Några sådana skydd finns f. n. inte och den anskaffningstakt som blir möjlig med den av Kungl. Maj:t föreslagna utgiftsramen är enligt utskottets mening inte tillräcklig.

Utgiftsramen för civilförsvaret bör alltså bestämmas till 139 410 000 kr., varav 128 240 000 kr. utgör basbelopp i prisläge februari 1972,

dels att utskottets hemställan under B.1 (s. 37) bort ha följande lydelse:

1. att riksdagen beträffande ramberäkningen för civilförsvaret med bifall till motionen 1973:1124 och med anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna 1973:1125 och 1973:1666 i denna del fastställer utgiftsramen för civilförsvaret till 139 410 000 kr., varav 128 240 000 kr. utgör basbelopp i prisläge februari 1972.

6. vid *punkten 10* beträffande arméförbandens inriktning för perioden 1973/74 – 1977/78 av herrar Petersson i Gäddvik och Virgin (m) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 46 börjar med "Utskottet erinrar om" och på s. 47 slutar med "berört anslag" bort ha följande lydelse:

I avvaktan på de studie- och utredningsresultat som bör ligga till grund för planeringen är det enligt utskottets mening nödvändigt att för arméförbandens utveckling under programplanepérioden besluta om en

högre ambition än den som departementschefen har redovisat. Utskottet ansluter sig därvid närmast till vad som har kommit till uttryck i motionen 1973:1663.

Strävan bör vara att arméförbanden vid 1980-talets början innehåller bl. a. minst 12 infanteribrigader och minst 24 luftvärnsbataljoner. Planeringen bör alltså inriktas mot att vidmakthålla två infanteribrigader mer än regeringens förslag. förutsätter.

Beträffande varje förbandstyp måste tillses att den personella och materiella kvalitén hålls uppe så att förbandet är i stånd att lösa sina uppgifter mot förband av det slag som krigsmakterna i vår omvärld disponerar. Detta kräver att repetitionsutbildning genomförs i huvudsak enligt 1966 års beslut om värnpliktsutbildningen. Försöken med förkortad grundutbildning gör repetitionsutbildningen särskilt viktig. Vidare behövs en kontinuerlig förnyelse av förbandens materielinnehåll varvid man tar hänsyn till den tekniska utvecklingen i omvärlden.

Kungl. Maj:ts förslag innebär vissa förbättringar i fråga om materielinnehållet i arméförbanden. Dessa motsvarar dock inte strävan att bibehålla förbandens stridseffekt jämfört med omvärlden. Närmast aktuellt är nu att inrikta planeringen på en snabbare förnyelse av brigadartilleriet än Kungl. Maj:ts förslag innebär och att förbättra mörkerkapaciteten hos vissa luftvärnsbataljoner.

Beträffande hemvärnets utrustning finns yrkanden i fyra motioner av vilka tre behandlas här. Dessutom behandlas hemvärnets utrustning i motionen 1973:1663, i motiveringen för yrkandena om ökning av planeringsramen och utgiftsramen för det militära försvaret.

Hemvärdnet är en mycket viktig del av arméförbanden och dess utbildningssystem m. m. har nyligen reviderats (prop. 1970:18, SU 1970:87, rskr 1970:194). På grund av medlemmarnas stora intresse för sina uppgifter får utrustningsfrågorna särskild betydelse. Departementschefen redovisar inte närmare hur han ser på hemvärnets utveckling under programplaneperioden i detta avseende. Utskottet har inhämtat att en betydande förstärkning av vapenutrustningen kommer att ske och att ny beklädnadsmateriel för kvinnlig personal kan beräknas tilldelas hemvärdnet med något 1 000-tal omgångar för år.

Utskottet räknar med att Kungl. Maj:t för nästa års riksdag redovisar hur departementschefen ser på utrustningsfrågorna beträffande hemvärdnet i flerårsperspektiv. Riksdagen bör emellertid redan nu slå fast att hemvärnssamariternas och hemvärnslottornas behov av ändamålsenlig beklädnadsutrustning är angeläget att tillgodose. Med anledning av motionerna 1973:634, 1973:1119 och 1973:1666, sistnämnda motion såvitt nu är i fråga, förordar utskottet att planeringen för anskaffning av vapen- och beklädnadsmateriel inriktas mot att tillgodose de mest angelägna förbättringarna inom hemvärdnet under en treårsperiod.

Departementschefens förslag i fråga om repetitionsutbildningen vid armén innebär att sådan utbildning under nästa budgetår tar i anspråk ca 1,5 milj. tjänstgöringsdagar för värnpliktiga. Detta är en minskning i förhållande till arméchefens förslag med ca 100 000 tjänstgöringsdagar.

Förslagen i motionerna 1973:1125 och 1973:1663 innebär för nästa budgetår en minskning resp. ökning i förhållande till departementschefens förslag. Den föreslagna minskningen kan beräknas motsvara 0,5–0,6 milj. tjänstgöringsdagar. För de fyra sista åren i perioden har departementschefen (prop. 1973:1 bil. 6. s. 30) uttalat att han anser att en något större omfattning av repetitionsutbildningen vid armén bör eftersträvas. Förslagen i de båda motionerna innebär för dessa år att sådan utbildning varje år kan ta i anspråk omkring 2 milj. tjänstgöringsdagar. Som jämförelse kan nämnas att 1966 års beslut om de värnpliktigas utbildning, grundat på förslag av 1960 års värnpliktsutredning (VU 60), förutsatte ett årligt antal tjänstgöringsdagar för repetitionsutbildning vid armén om ca 2,7 milj. (prop. 1966:106 s. 92 och 143–145). Enligt gällande s. k. gruppindelingsverk är antalet ca 2,3 milj. Överbefälhavaren har i programplanen för det militära försvaret (s. 25) framhållit att repetitionsutbildningen, i avvaktan på resultaten av 1972 års värnpliktsutredning och av en särskild översyn av repetitionsutbildningssystemet, inte bör tillåtas gå ned med mer än omkring en tredjedel av den volym som framgår av gruppindelingsverket.

Utskottet kan inte förorda att repetitionsutbildningen nästa budgetår minskas på det sätt som departementschefen har föreslagit, än mindre att den i enlighet med motionen 1973:1125 minskas ytterligare. Principen att krigsförbanden skall vara användbara för sina uppgifter omedelbart efter mobilisering är fastslagen av riksdagen och bör inte frångås utan att konsekvenserna härav har klarlagts och befunnits godtagbara. Utskottet förordar alltså att repetitionsutbildningen för hela perioden utökas i förhållande till departementschefens förslag.

I den mån den av utskottet förordade inriktningen för arméförbandens utveckling kräver medel utöver utgiftsramen för nästa budgetår bör Kungl. Maj:t föreslå riksdagen att anvisa medel på tilläggsstat. Även ytterligare beställningsbemyndigande får vid behov inhämtas av riksdagen.

Sävt hemställan i motionen 1973:1125 avser anslagsbelopp behandlas den under punkten 11,

dels att utskottets hemställan (s. 47) bort ha följande lydelse:

1. att riksdagen med anledning av vad departementschefen har anfört och motionerna 1973:1125 och 1973:1663 i denna del som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet har anfört om inriktningen för arméförbandens utveckling under perioden 1973/74–1977/78,
2. att riksdagen angående utrustning till hemvärdet med anledning av motionerna 1973:634, 1973:1119 och 1973:1666, sistnämnda motion i denna del, som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet har anfört.

7. vid *punkten 12* (Arméförband: Materielanskaffning) beträffande hemvärdets utrustning av herrar Petersson i Gäddvik och Virgin (m) som vid bifall till reservationen 3 – anser

dels att utskottets yttrande (s. 48) bort ha följande lydelse:

Utskottet har i det föregående vid punkten 2 hemställt att riksdagen bestämmer utgiftsramen för nästa budgetår så att den ökas med 206 milj. kr. i jämförelse med regeringens förslag. Härvid har utskottet anslutit sig till motionen 1973:1663 av herr Bohman m. fl. (m) i den delen. Enligt nämnda motion bör för nästa budgetår avses 6 milj. kr. inom utgiftsramen för en förbättring av hemvärnets utrustning, främst i fråga om vapen och beklädnad.

Anslaget till materielanskaffning för arméförbanden bör enligt utskottets mening bestämmas till ett belopp som överstiger regeringens förslag med 5 milj. kr. Ökningen bör – om den fullföljs under ytterligare två budgetår – kunna höja standarden beträffande hemvärnets utrustning med vapen m. m. till en högre nivå. Den bör bl. a. medge att hemvärnssamariter och hemvärnsslottor snabbare får en ändamålsenlig beklädnadsutrustning, i enlighet med vad som har anförts i motionen 1973:1623. Vid behov bör anslaget för ändamålet överskridas med högst 1 milj. kr. inom utgiftsramen.

Ytterligare beställningsbemyndigande får vid behov inhämtas av riksdagen,

dels att utskottets hemställan under 2 (s. 48) bort ha följande lydelse:

2. att riksdagen med bifall till motionen 1973:1623 och med anledning av Kungl. Maj:ts förslag till *Arméförband: Materielanskaffning* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 541 900 000 kr.

8. vid *punkten 15* beträffande *marinförbandens inriktning för perioden 1973/74 – 1977/78* av herrar Petersson i Gäddvik och Virgin (m) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 51 börjar med ”Det vore” och på s. 52 slutar med ”i denna del” bort ha följande lydelse:

Det är – som motionärerna framhåller – ekonomiskt fördelaktigt att utöka serien av ubåt typ A 14. Än viktigare är att en tilläggsbeställning motverkar den starka minskning av antalet ubåtar som är ofrånkomlig på grund av att beställningen av A 14-serien har fördröjts. Antalet ubåtar vid mitten av 1980-talet går ned till ca tio, dvs. ungefär hälften av nuvarande antal. Mot denna bakgrund bör, som chefen för marinen har föreslagit, utvecklingen av nästa ubåtstyp (A 17) påskyndas.

Utskottet förordar att ytterligare två ubåtar typ A 14 beställs snarast. Beställningen påverkar sysselsättningsläget i Karlskrona och befäster möjligheterna att även i fortsättningen tillverka ubåtar inom landet.

I fråga om övriga delprogram vill utskottet f. n. endast uttala att planeringen i enlighet med vad som anförts i bl. a. motionen 1973:1663 bör inriktas mot beställning av patrullfartyg budgetåret 1974/75, mot att projektering av flottiljedarfartyg inieds under perioden samt mot att fullfölja tidigare planer beträffande kust- och sjörobotprojektet samt angående anskaffning av 12 cm kustartilleribatterier.

I den mån den av utskottet förordade inriktningen för marinförbandens utveckling kräver medel utöver utgiftsramen för nästa budgetår bör Kungl. Maj:t föreslå riksdagen att anvisa medel på tilläggsstat. Även ytterligare beställningsbemyndigande får vid behov inhämtas av riksdagen,

dels att utskottets hemställan (s. 52) bort ha följande lydelse:

att riksdagen med anledning av vad departementschefen har anfört och motionerna 1973:1125 och 1973:1663 i denna del som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet har anfört om inriktningen för marinförbandens utveckling under perioden 1973/74–1977/78.

9. vid *punkten 20* beträffande flygvapenförbandens inriktning för perioden 1973/74–1977/78 av herrar Petersson i Gäddvik och Virgin (m) som anser att utskottets yttrande och hemställan (s. 56) bort ha följande lydelse:

I motionerna 1973:1125 och 1973:1663 föreslås att verksamheten inom huvudprogrammet skall inriktas mot ett bibehållande av 7 attackdivisioner, 3 spaningsdivisioner och 11 jaktdivisioner. Den organisation i detta avseende som förslagen i propositionerna 1973:1 bilaga 6 och 1973:75 avses medge består vid 1980-talets början av 5 attackdivisioner, 3 spaningsdivisioner och 8 jaktdivisioner. Vidare tillkommer 5 lätta attackdivisioner utrustade med flygplan Sk/A 60. Ett antal jaktdivisioner med flygplan 35 Draken beräknas dessutom kvarstå vid denna tid.

Den 30 juni i år består flygvapenförbanden av 10 attackdivisioner, 5 spaningsdivisioner, 20 jaktdivisioner och 1 lätt attackdivision. Den kvalitetsskillnad som övergången till flygplan typ 37 Viggen innebär uppväger enligt utskottets mening inte den stora minskning av flygvapenförbandens antal som blir följderna av regeringens förslag. Förmågan till insats i skilda riktningar påverkas starkt, liksom uthålligheten. Utskottet tillstyrker därför att attack- och jaktdivisionerna utvecklas i enlighet med vad som har förordats i motionerna 1973:1125 och 1973:1663.

Utskottet har inte funnit anledning till erinran mot vad departementschefen har anfört om studier för att ta fram underlag för att ersätta flygplan AJ 37 Viggen med en ny flygplantyp omkring år 1985. I enlighet med 1972 års försvarsbeslut är studierna inriktade mot en flygplantyp med måttliga prestanda. Studier och utredningar av detta slag är nödvändiga för att bevara den önskvärda handlingsfriheten. T. o. m. budgetåret 1971/72 har för ändamålet anvisats 4,2 milj. kr. Under innevarande budgetår har planerats ett belopp av 2,7 milj. kr. och för budgetåret 1973/74 beräknas ett belopp av 4 milj. kr. Utskottet avstyrker alltså bifall till motionen 1973:1664 av herr Hermansson m. fl. (vpk) i denna del. Såvitt hemställan i motionen avser anslagsbelopp behandlas motionen även vid anmälan av anslaget till forskning och utveckling för flygvapenförbanden.

I den mån den av utskottet förordade inriktningen för flygvapenför-

bandens utveckling kräver medel utöver utgiftsramen för nästa budgetår bör Kungl. Maj:t föreslå riksdagen att anvisa medel på tilläggsstat. Även ytterligare beställningsbemyndigande får vid behov inhämtas av riksdagen.

Utskottet hemställer

att riksdagen med anledning av vad departementschefen har anfört och motionerna 1973:1125 och 1973:1663 i denna del samt med avslag på motionen 1973:1664 i denna del som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet har anfört om inriktningen för flygvapenförbandens utveckling under perioden 1973/74–1977/78.

Bilaga 1

Behandlas i betänkandet

Sammanställning av motionsyrkanden

utsk. yttr. s.	utsk. hemst. p.	reserv. nr
----------------------	-----------------------	---------------

Motioner väckta vid riksdagens början

1973:634 av herr Karl Bengtsson i Varberg (fp), vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att hemvärns-samariterna snarast förses med nödvändig beklädnadsutrustning.	46	10	6
---	----	----	---

1973:635 av herr Enskog m. fl. (fp, c), vari hemställs att riksdagen beslutar att uppdra åt Kungl. Maj:t

- | | | | |
|---|----|-----|---|
| 1. att, om det av sysselsättningskäl visar sig nödvändigt, på tilläggsstat framlägga förslag om ytterligare medel för materielbeställningar utan återbetalningsskyldighet intill ett belopp av 100 milj. kr., | 34 | 2 A | 4 |
| 2. att under ett år inskränka repetitionsutbildningen medförande en besparing på ca 80 milj. kr. utöver Kungl. Maj:ts förslag, | 34 | 2 A | 4 |
| 3. att inbesparade ca 80 milj. kr. används för nödvändig materielanskaffning, | 34 | 2 A | 4 |
| 4. att framlägga förslag om en ny priskompensation i stället för nu tillämpat nettoprisindex. | 27 | 1 D | 2 |

1973:638 av herr Svanström m. fl. (c), vari hemställs att riksdagen måtte besluta att helt fria hemresor för värnplik-tiga införes fr. o. m. den 1 juli 1973.	36	2 D	
---	----	-----	--

1973:897 av herr Lindkvist (s) och fru Theorin (s), vari hemställs att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna att kostnader för skyddsrum och skyddsmaterial inte bör drabba bostads- och anläggningssektorn utan täckas genom statsmedel inom totalförsvarets ekonomiska ramar.	26	1 C	
--	----	-----	--

1973:1115 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari föreslås att riksdagen måtte uttala sig för

- | | | | |
|--|----|-----|--|
| 1. en försvarsordning byggd på folkförsvarets principer, bestående av ett territorialförsvaret av lokala och mobila enheter samt ett gränsförsvaret, | 21 | 1 B | |
| 2. att satsningen på Vigen-projektet avbrytes, | 21 | 1 B | |
| 3. att militärutgifterna under budgetåret 1973/74 nedtrappas med minst 2 000 milj. kr., | 21 | 1 B | |
| 4. att samtliga militära utgifter uppföres under 6:e huvudtiteln. | 21 | 1 B | |

Behandlas i betänkandet

	utsk. yttr. s.	utsk. hemst. p.	reserv. nr
1973:1119 av herr Oskarson m. fl. (m, s), vari hemställs att riksdagen beslutar att hos Kungl. Maj:t anhålla att åtgärder vidtages för att hemvärnet, främst samariterna, tilldelas materiel och utrustning i enlighet med de riktlinjer som angetts i motionen.	46	10	6
1973:1121 av herr Petersson i Gäddvik (m) och herr tredje vice talmannen Virgin (m), vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t på nytt framhåller vikten av att de nu så angelägna rationaliseringsåtgärderna underlättas, i första hand genom tillhandahållande av rörlig kredit för kapitalkrävande investeringar.	24	1 B	
1973:1124 av herr Strindberg m. fl. (m, c), vari hemställs att riksdagen beslutar fastställa utgiftsramen för civilförsvaret till 128,2 milj. kr. för budgetåret 1973/74.	34	2 B	5
1973:1125 av herr Wedén (fp), vari föreslås att riksdagen			
1. beträffande de allmänna riktlinjerna för det militära försvarets och civilförsvarets inriktning godkänner vad i motionen anförts, innebärande bl. a. en höjning av planeringsramen beträffande det militära försvaret för perioden 1973/74 till 1977/78 i jämförelse med regeringens förslag från 34 520 milj. kr. i prisläge februari 1972 till 36 000 milj. kr. och för civilförsvaret från 640 milj. kr. till 750 milj. kr. i samma prisläge,	22 26	1 B 1 C	1
2. för budgetåret 1973/74 fastställer utgiftsramen för det militära försvaret till 7 482 milj. kr., innebärande ett med 100 milj. kr. förhöjt belopp i jämförelse med regeringens förslag, och för civilförsvaret till 150 milj. kr., innebärande ett i jämförelse med regeringens förslag med 13 milj. kr. förhöjt belopp,	33 35	2 A 2 B	3 5
3. för det första bifaller regeringens förslag beträffande anvisningar till prisregleringar för det militära försvaret och civilförsvaret för budgetåret 1973/74, för det andra anhåller om ytterligare prisregleringsanslag för budgetåret 1972/73 på tilläggsstat på grund av den ofullständiga täckningen enligt nu gällande regler för innevarande budgetår, samt, för det tredje, om tillsättande av snabbutredning beträffande pris- och lönekompen-sationssystemet för försvaret i enlighet med i motionen angivna riktlinjer,	27	1 D	2
4. beslutar om den fortsatta inriktningen av huvudprogrammet Arméförband i enlighet med vad som i motionen	45 47	10 11	6

Behandlas i betänkandet

	utsk. yttr. s.	utsk. hemst. p.	reserv. nr
angivits och i samband därmed anvisar ett förslagsanslag av 1 651 000 000 kr., vilket innebär en besparing med 80 milj. kr. i jämförelse med regeringens förslag,			
5. i avvaktan på särskild proposition i ämnet för arméförband, materielanskaffning m. m., beräknar ett förslagsanslag av 567 000 000 kr., vilket innebär ett i jämförelse med regeringens förslag med 30 milj. kr. förhöjt belopp,			
6. beslutar om den fortsatta inriktningen av huvudprogrammet Marinförband i enlighet med i motionen anförda riktlinjer,	51	15	8
7. i avvaktan på särskild proposition i ämnet för budgetåret 1973/74 beräknar för marinförband, materielanskaffning, ett förslagsanslag av 419 000 000 kr., vilket innebär ett i jämförelse med regeringens förslag med 55 milj. kr. förhöjt belopp,			
8. beslutar om den fortsatta inriktningen av huvudprogrammet Flygvapenförband i enlighet med vad som i motionen angivits,	56	20	9
9. i avvaktan på särskild proposition i ämnet beräknar beträffande flygvapnet, materielanskaffning, ett förslagsanslag av 960 000 000 kr., innebärande en förhöjning i jämförelse med regeringens förslag med 80 milj. kr.,			
10. i avvaktan på särskild proposition för telemotmedel m. m. beräknar ett förslagsanslag av 15 milj. kr. att fördelas enligt i motionen angivna grunder,			
11. beslutar anhålla hos regeringen om fortlöpande information beträffande det i statsverkspropositionen, bilaga 6, införda nya perspektivet angående användning från en eventuell angripares sida av små kärnvapen med stor precision.	20	1 A	

Motioner väckta med anledning av propositionen 1973:75

1973:1623 av herr Oskarson (m), vari hemställs att riksdagen beslutar att anslå 5 milj. kr. för uniformsutrustning till hemvärnssamariter och hemvärnslottor.	48	12	7
1973:1663 av herr Bohman m. fl. (m), vari hemställs att riksdagen måtte besluta			
1. att för budgetåret 1973/74 fastställa utgiftsramen för det militära försvaret till 7 578 milj. kr., innebärande en ökning av basbeloppet med 206 milj. kr.,	33	2 A	3
2. att för perioden 1973/74–1977/78 godkänna en	22	1 B	1

Behandlas i betänkandet

utsk. yttr. s.	utsk. hemst. p.	reserv. nr
----------------------	-----------------------	---------------

planeringsram för det militära försvaret om 36 245 milj. kr. i prisläget februari 1972, innebärande en höjning med 1 725 milj. kr.,

3. att godkänna den fortsatta inriktningen av huvudprogrammen i enlighet med vad i motionen angivits,	45, 51	10, 15	6,8
	56	20	9

4. att full ersättning för inträffade pris- och kostnadsstegringar skall utgå i enlighet med vad som angivits i motionen,	28	1 D	2
---	----	-----	---

5. att tilldela försvarets myndigheter en rörlig kredit att användas för rationaliseringsinvesteringar och att återbetalas med hjälp av rationaliseringsvinsterna.	24	1 B	
--	----	-----	--

1973:1664 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari föreslås

1. att studierna för ett eventuellt nytt flygplan efter 37 Viggen avbryts och att forskningsanslaget till flygvapenförbanden nedräknas med minst den i propositionen för studier till ett eventuellt nytt flygplan redovisade summan om 4 000 000 kr. för budgetåret 1973/74,	56	20	9
	57	24	

2. att riksdagen avslår Kungl. Maj:ts förslag om utvidgning av skjutfältet i Kusfors.	67	35	
---	----	----	--

1973:1666 av herr Wedén (fp), vari hemställs att riksdagen måtte besluta

1. att godkänna vad i motionen anförts beträffande det militära försvarets inriktning och att för perioden 1973/74 till 1977/78 godkänna en planeringsram för detsamma om 36 090 milj. kr. i prisläget februari 1972, innebärande en höjning i jämförelse med regeringens förslag om 1 570 milj. kr.,	22	1 B	1
---	----	-----	---

2. att för budgetåret 1973/74 fastställa utgiftsramen för det militära försvaret till 7 482 milj. kr., innebärande en ökning av basbeloppet med 100 milj. kr.,	33	2 A	3
--	----	-----	---

3. att för civilförsvaret fastställa en utgiftsram om 141 milj. kr., innebärande en ökning i jämförelse med regeringens förslag om 4 milj. kr.,	35	2 B	5
---	----	-----	---

4. att hos Kungl. Maj:t begära förslag till höstriksdagen dels beträffande ett bättre priskompensationsystem, dels beträffande en rörlig kredit till försvarets myndigheter,	24	1 B	2
	28	1 D	

5. att av Kungl. Maj:t begära förslag till höstriksdagen om en förbättring av hemvärnets utrustning.	46	10	6
--	----	----	---

Utgifter i totalbudgeten och rambundna utgifter för det militära försvaret 1966/67–1973/74
(utgifter för det militära försvaret 1973/74 enligt prop. 1973:1)

	<i>Milj. kr. (löpande priser)</i>							
	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	1970/71	1971/72	1972/73	1973/74
Utgifter i totalbudgeten, utfall	33 378	36 347	38 883	44 221	48 269	55 497		
Utgifter i totalbudgeten, senaste beräkning (prop. 1973:125)							61 897	67 104
Utgifter för det militära försvaret, utfall	4 733	4 862	4 987	5 330	5 810	6 249		
Utgifter för det militära försvaret, beräknat ¹							6 952 ² (6 582) ³	7 382 (6 942) ⁴
Militära försvarets utgifter i procent av utgifterna i statsbudgeten	14,18	13,38	12,83	12,05	12,04	11,26	-11,23 ² (10,63) ³	11,00 (10,35) ⁴

¹ Inkl. beräknad priskompensation till budgetårets medelkostnadsläge

² Inkl. lönekostnadspålägg (370 milj. kr.), som har lagts in i utgiftsramen fr. o. m. 1972/73

³ Exkl. lönekostnadspålägg

⁴ Exkl. lönekostnadspålägg (410 milj. kr.) och kostnadsökning p. g. a. ändrade principer för hyressättning (29,6 milj. kr.)

Bilaga 3

Försvarsutgifternas procentuella andel av bruttonationalprodukten till faktorkostnad (löpande priser)

	<i>Totalförsvarets andel</i>	<i>Det militära försvarets andel</i>
1963/64	5,00	4,45
1964/65	4,95	4,30
1965/66	5,09	4,56
1966/67	4,88	4,21
1967/68	4,67	4,06
1968/69	4,51	3,87
1969/70	4,31	3,75
1970/71	4,21	3,79
1971/72	4,20	3,73

- Anm. 1. Bruttonationalprodukten (BNP) är ett mått på den totala produktionen, dvs. såväl konsumtionsvaruproduktion som kapitalvaruproduktion. Bruttonationalprodukten till faktorkostnad (produktionskostnad) beräknas utifrån bruttonationalprodukten till marknadspris, varifrån indirekta skatter dras och till vilken indirekta transfereringar läggs.
2. Med utgifter för totalförsvaret avses de statsutgifter som enligt finansdepartementets ändamålsgruppering hänförs till totalförsvaret.

Källa: Försvarsdepartementet

Innehållsförteckning

	Sid.
DET MILITÄRA FÖRSVARETS OCH CIVILFÖRSVARETS FORTSATTA INRIKTNING	1
1972 års försvarsbeslut	1
Programplaner för det militära försvaret och civilförsvaret	
Militära försvaret	2
Civilförsvaret	4
Departementschefen	
Säkerhetspolitiska överväganden	7
Anvisningar för perspektivplanering	8
Det militära försvarets utveckling	9
Civilförsvarets utveckling	14
Motionerna	16
Utskottet	
Säkerhets- och försvarspolitik	18
Det militära försvarets utveckling	20
Civilförsvarets utveckling	25
Priskompensation för det militära försvaret och civilförsvaret	27
Hemställan	30
RAMBERÄKNINGAR FÖR BUDGETÅRET 1973/74 M. M. . .	32
Motionerna	32
Utskottet	
Ramberäkningar m. m.	33
Förbättrade värnpliktsförmåner	35
Hemställan	36
ANSLAGSFRÅGOR	38
Försvarsdepartementet m. m.	
Försvarsdepartementet	40
Vissa nämnder m. m.	40
Kommittéer m. m.	41
Extra utgifter	41
Reglering av prisstegringar för det militära försvaret	41
Reglering av prisstegringar för civilförsvaret	41
Arméförband:	
Inriktning för perioden 1973/74–1977/78	42
Ledning och förbandsverksamhet	47
Materielanskaffning	48
Istandsättning av befästningar och kaserner	48
Forskning och utveckling	48
Marinförband:	
Inriktning för perioden 1973/74–1977/78	48
Ledning och förbandsverksamhet	52
Materielanskaffning	52
Istandsättning av befästningar och kaserner	52
Forskning och utveckling	53

sid.

Flygvapenförband:

Inriktning för perioden 1973/74–1977/78	53
Ledning och förbandsverksamhet	56
Materielanskaffning	56
Iståndsättning av befästningar och kaserner	57
Forskning och utveckling	57

Gemensamma myndigheter och funktioner

Försvarets sjukvårdsstyrelse	57
Fortifikationsförvaltningen	58
Försvarets forskningsanstalt	63
Militärpsykologiska institutet	64
Bidrag till regionmusiken	64
Viss gemensam verksamhet	65

Civilförsvaret

Utvecklingen under perioden 1973/74–1977/78	65
Civilförsvaret	66

Statens allmänna fastighetsfond

Civilförsvaret: Anskaffning av anläggningar	66
Anskaffning av vissa skyddsrumsanläggningar	67

Försvarets fastighetsfond

Arméförband: Anskaffning av anläggningar	67
--	----

RESERVATIONER

1. Det militära försvarets fortsatta inriktning (m)	69
2. Priskompensation för det militära försvaret och civilförsvaret (c, fp, m)	70
3. Ramberäkningen för det militära försvaret (m)	71
4. Ramberäkningen för det militära försvaret (c, fp)	72
5. Ramberäkningen för civilförsvaret (m)	73
6. Arméförbandens inriktning för perioden 1973/74–1977/78 (m)	73
7. Hemvärnets utrustning (m)	75
8. Marinförbandens inriktning för perioden 1973/74–1977/78 (m)	76
9. Flygvapenförbandens inriktning för perioden 1973/74–1977/78 (m)	77

Bilagor

1. Sammanställning av motionsyrkanden	79
2. Utgifter i totalbudgeten och rambundna utgifter för det militära försvaret 1966/67–1973/74	83
3. Försvarsutgifternas procentuella andel av bruttonationalprodukten till faktorkostnad 1963/64–1971/72	84